

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.
This project is co-funded by the European Union and the Republic of Turkey.

YENİ BİR SÖYLEM EĞİTİM KİTAPÇIĞI

HRANT DİNK VAKFI

Hrant Dink'in, 19 Ocak 2007'de, gazetesi Agos'un önünde öldürülmesinden sonra, benzer acıların yeniden yaşanmaması için; onun daha adil ve özgür bir dünyaya yönelik hayallerini, dilini ve yüreğini yaşatmak amacıyla kuruldu. Etnik, dinî, kültürel ve cinsel tüm farklılıklarıyla herkes için demokrasi ve insan hakları talebi, vakfın temel ilkesidir.

Vakıf, ifade özgürlüğünün alabildiğine kullanıldığı, tüm farklılıkların teşvik edilip yaşandığı, yaşatıldığı ve çoğaltıldığı, geçmişe ve günümüze bakışımızda vicdanın ağır bastığı bir Türkiye ve dünya için çalışır. Hrant Dink Vakfı olarak 'uğruna yaşanması davamız', diyalog, barış, empati kültürünün hâkim olduğu bir gelecektir.

YENİ BİR SÖYLEM EĞİTİM KİTAPÇIĞI

proje ekibi

Ekin Çalıcı Kiyak
Elçin Dayanır
Ezgi Kan
Gamze Tosun
Gülşah Akın
Veli Aksoy

eğitim danışmanları

Ayşe Beyazova
Cengiz Kayhan

editör

Altuğ Yılmaz

tasarım

Sera Dink

grafik uygulama

Selin Hamzaoğlu

İstanbul, Ocak 2021

Anarad Hıgutyun Binası, Papa Roncalli Sokak, No: 128
Harbiye, 34373 Şişli, İstanbul
T: 0212 240 33 61
F: 0212 240 33 94
info@hrantdink.org
www.hrantdink.org

Bu yayın Avrupa Birliği'nin maddi desteğiyle hazırlanmıştır. İçerik konusunda sorumluluk tamamen Hrant Dink Vakfı'na aittir; yayın, Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5. maddesinin 2. fıkrası çerçevesinde, bu yayının bandrol taşıması zorunlu değildir.

YENİ
BİR
SÖYLEM
EĞİTİM
KİTAPÇIĞI

Eğitim metodolojisi ve yaklaşımı	7
Yeni Bir Söylem eğitimi	9
1. Açılış ve tanışma	9
2. İnsan hakları ve ayrımcılık: 'Oyunun Kuralı'	11
3. Göç ve önyargılar: 'Miriam'	18
4. Yeni Bir Söylem	27
5. Değerlendirme ve kapanış	58
Kolaylaştırıcılar için notlar	60
Tanışma ve ısınma oyunları	65
Terminoloji sözlüğü	70
Ekler	94

Yeni Bir Söylem Eğitim Kitapçığı, Hrant Dink Vakfı, Toplum Gönüllüleri Vakfı, Hayata Destek Derneği ve Sabancı Üniversitesi tarafından yürütölen ‘Yeni Bir Söylem ve Diyaloga Doğru’ başlıklı proje kapsamında hazırlandı. Yeni Bir Söylem ve Diyaloga Doğru projesi, mültecilerle farklı bağımlarda temas hâlinde olan kamu, medya ve sivil toplum kuruluşlarını bir araya getiriyor. Proje, mültecilere dair önyargıları ve yanlış bilgileri sorgulamayı, toplumsal kutuplaşmanın giderilmesine katkıda bulunmayı, bu konuya dair farkındalığı güçlendirmeyi ve birlikte yeni bir dil kurmayı amaçlıyor. Bu kapsamda, sözü edilen üç sektörden çeşitli kuruluşların çalışanlarının bir araya gelip deneyimlerini paylaşmasına, alternatif bir söylem geliştirmesine ve bu söylemle toplumsal diyaloga katkıda bulunmasına olanak sağlayacak bir zemin oluşturulmaya çalışılıyor.

Bu amaçlar doğrultusunda, eğitmenlere dönük bir eğitim çalışması düzenlendi. Bu çalışmaya katılan 24 kişinin, ikişer kişilik ekipler hâlinde, toplamda 12 adet, birer günlük yaygınlaştırma eğitimi uygulaması hedeflenmişti. Ancak, 2020’nin Mart ve Nisan aylarında başlaması planlanan bu yaygınlaştırma çalışması, dünyada ve Türkiye’de etkili olan COVID-19 salgını nedeniyle, Dünya Sağlık Örgütü ve Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı tarafından yapılan uyarılar ve öneriler dikkate alınarak ertelendi. Salgın öncesinde üretilen eğitim içeriği ve malzemeleri, yüz yüze deneyime dayalı yaygın eğitim yöntemleriyle tasarlanmıştı. Eğitimin çevrimiçi ortamlara uygun hâle getirilmesi amacıyla, Türkiye’den ve dünyadan çevrimiçi yaygın eğitim örnekleri ve Avrupa Konseyi uzmanları da dâhil olmak üzere, bu konuya odaklanan araştırmacıların çalışmaları incelendi. Nihayet, eğitim malzemelerinin yeniden düzenlenmesi ve yeni yöntemlerin geliştirilmesiyle, Yeni Bir Söylem eğitimi çevrimiçi ortama uyarlandı.¹

Projenin yaygınlaştırma eğitimlerini kolaylaştırmak amacıyla hazırlanan bu kitapçık, eğitim programı kapsamında yapılacak oturumlara dair açıklamalar ve bu oturumlar sırasında ihtiyaç duyulabilecek çeşitli malzemelerden oluşuyor.

Proje süresince düzenlenecek tüm eğitim çalışmaları, yaygın eğitim yaklaşımıyla tasarlandı. Bu yaklaşımın odak noktasında katılımcılar yer alıyor; onların ihtiyaçları gözetilerek, birbirlerinden öğrenmelerini mümkün kılan ortamlar yaratılmasına özen gösteriliyor.

Eğitimin tasarlanmasına, öğrenme hedeflerinin belirlenmesiyle başlandı. Bu hedefler doğrultusunda kavramsal arka planın oluşturulmasının ardından ve hedeflere uygun yöntem

ve malzemeler belirlendi ve nihayet program oluşturuldu. Tasarım sürecinde, projenin araştırma ayağından elde edilen bilgilerden de faydalanıldı.

Eğitimin yaygın eğitim ilkeleri çerçevesinde tasarlanmasının en önemli nedeni, nefret söylemiyle mücadelede büyük önem taşıyan 'alternatif söylem'le ilgili farkındalık yaratmanın hedeflenmesidir. Katılımcılara tartışabilecekleri, deneyimlerini paylaşabilecekleri, kendilerini ifade edebilecekleri ve birbirlerinden de öğrenebilecekleri bir eğitim ortamının sunulması, katılımcılarda bir tutum değişikliği yaratmaya yönelik bu çabanın olumlu sonuç verme olasılığını yükseltecektir.

Eğitim programı

- Açılış ve tanışma (30 dakika)
- Ayrımcılık: 'Oyunun Kuralı' (80 dakika)
- ara (30 dakika)
- Göç ve Önyargılar: 'Miriam' (75 dakika)
- ara (30 dakika)
- Yeni Bir Söylem (90-120 dakika)
- Değerlendirme ve kapanış (30 dakika)

Katılımcıların eğitim programından haberdar olmasını sağlayın. Dilerseniz eğitim programını eğitim alanında görünür bir yere asabilirsiniz.

1. Açılış ve tanışma (30 dakika)

süre: 30 dakika

malzemeler:

- Kişi sayısı kadar A4 ve tükenmez kalem

Eğitime başlarken kısaca kendinizi tanıtabilir ve sözü, kendini tanıtmayı için ekip arkadaşınıza verebilirsiniz.

yönerge

Yeni Bir Söylem Eğitimi, odağında katılımcıların ve dolayısıyla katılımın yer aldığı, her katılımcının görüşünün aynı derecede değerli olduğu yaygın eğitim yaklaşımıyla hazırlandı. Herkesin kendini rahat hissettiği ve katılım gösterdiği bir çalışma yapabilmek için ilk olarak birbirimizi tanımamızı iyi olacaktır. Bu amaçla, birlikte bir uygulama yapacağız.

Alternatif tanışma uygulamaları için kitapçığındaki 'canlandırıcılar' listesine göz atabilirsiniz. Burada örnek olarak '3 doğru 1 yanlış' uygulaması kullanıldı.

Birazdan yapacağımız uygulama için kendinizle ilgili birkaç özellik düşünmenizi isteyeceğim. Örneğin

- X yemeğini çok severim ve çok iyi yaparım.
- Daha önce atletizmle ilgilendim, 200 metre yarışlarında iki madalya kazandım.
- Kedileri çok severim. Evde iki tane kedim var.

Katılımcılar bu cümleler üzerine düşünürken A4 kâğıtlarını dağıtabilirsiniz. Bir kâğıt da siz alın ve uygulamanın bundan sonraki kısmını kâğıt üzerinde göstererek anlatın.

Elimizdeki kâğıtları yatay şekilde tutuyoruz ve sayfayı biri dikey, diğeri yatay şekilde kesen iki çizgi çiziyoruz. Böylece kâğıdımızda dört kutucuk oluşuyor. Kâğıttaki kutucuklara, kendimizle ilgili, üçü doğru, biri yanlış olmak üzere dört özellik yazacağız. Herkes cümleleri yazdıktan sonra ayağa kalkıp salonda dolaşarak bir kişiyle eşleşecek ve karşısındakinin, kendisiyle ilgili ifadelerinden hangisinin yanlış, hangilerinin doğru olduğunu bulmaya çalışacak.

Eşleştiğiniz kişi, sizinle ilgili yanlış ifadeyi bulana kadar tahmin yürütmeye devam edebilir. O yanlış bulduktan sonra siz de onun ifadelerinden hatalı olanı tahmin etmeye çalışın. Birbirinizin kâğıtlarındaki ifadelere göz atmadan önce isimlerinizi birbirinize tanıttın.

Bu şekilde herkesle konuşarak ve karşısındakinin kâğıtlarını inceleyerek, hangi ifadenin hatalı olduğunu tahmin etmeye çalışın. Süre konusunda ara ara hatırlatmalar yapacağız.

Açılış ve tanışma oturumunun toplam süresi 30 dakikadır. Oturum için kalan süreyi gözeterek, tanışma uygulamasına belirli bir süre ayırabilir ya da her katılımcının en az dört katılımcıyla tanışması gerektiğine dair bir yönerge verebilirsiniz. Bu kısım için ayırdığınız süre tamamlandıktan sonra katılımcıları tekrar oturma düzenine davet edin. Tüm katılımcılar oturma düzenindeyken uygulama hakkında kısaca görüşlerini almak için birkaç soru sorabilirsiniz:

- Kimlerle tanıştınız? Tanıştığınız kişilerin nasıl özellikleri olduğunu öğrendiniz?
- Öğrendiğiniz en ilginç özellikler neler?
- Duyduğunuz en yaratıcı yanlış özellikler neler?

Bu uygulama birbirimizi tanımak için bir adımdı. Eğitim süresince hem oturumlarda, hem de aralarda birbirimizi daha yakından tanıma fırsatımız olacaktır. Bugün birlikte uygulayacağımız eğitim programı, üç oturumdan oluşuyor: 'Oyunun Kuralı', 'Miriam' ve 'Yeni Bir Söylem'. Bu oturumlarda sırasıyla ayrımcılık, göç ve söylem konuları üzerine konuşacağız.

Bu kısımda, oturum başlıklarının yer aldığı, önceden hazırlanmış ve renkli A4'lere basılmış program kâğıtlarını dağıtabilir ya da programdan yalnızca sözlü olarak bahsedebilirsiniz. Oturumun ardından ara verileceğini ve bu aranın süresini belirtmeyi unutmayın. Eğitimin tahminî bitiş saatini ve salondaki teknik imkânları da katılımcılarla paylaşın.

Herkes hazırsa ilk oturuma başlayabiliriz.

2. Ayrımcılık: 'Oyunun Kuralı'³ (80 dakika)

öğrenme hedefleri

- Kalıpyargı, önyargı ve ayrımcılık kavramları arasındaki ilişkiyi öğrenmek;
- Farklı ayrımcılık biçimleri hakkında bilgi edinmek;
- Ayrımcılık, ayrımcılığın kaynağı ve ayrımcılığın neden olduğu toplumsal sorunları öğrenmek;
- Gündelik hayatta ayrımcılığa uğrayan kişiler ve gruplarla empati kurabilmek.

süre: 80 dakika

- uygulamanın anlatılması ve gruplara ayrılma: 10 dakika
- uygulama: 10 dakika
- gözlemlerin paylaşılması ve tartışma: 45 dakika
- bilgi paylaşımı: 15 dakika

malzemeler:

- üç farklı renkte, katılımcı sayısı kadar yapışkanlı not kâğıdı
- renklere ait kuralların yer aldığı kâğıtlar
- selobant ya da iğne
- EK 1 - 'Ayrımcılık ve diğer kavramlar' posteri (EK 1)
- boş poster kâğıdı ve tükenmez kalem

yönerge

Bu oturuma 10 dakikalık kısa bir ara vererek başlayacağız. Bu aranın belirli kuralları var. Birazdan size dağıtacağım yapışkanlı not kâğıtlarının renklerine göre üç gruba ayrılacağız ve her grubun kendine ait kuralları olacak. Sizden, uygulama süresince farklı grupların kurallarını öğrenmeye çalışmamanızı, size ait kuralları uygulayarak olabildiğince normal bir ara geçirmenizi rica ediyorum.

Yapışkanlı not kâğıtları dağıtıldıktan sonra, kâğıtları sizinle aynı renkte olan kişilerle bir araya gelebilir ve size dağıttığım kâğıtlarda yer alan kuralları inceleyebilirsiniz. Herkes kuralları inceledikten sonra 10 dakikalık araya başlayabiliriz. Ara boyunca, az önce okuduğunuz kurallar geçerli olacak. Grubunuzun kurallarının izin verdiği ölçüde, normal bir kahve arasında nasıl davranıyorsanız öyle davranabilir, bir şeyler içebilir, atıştırabilir, bacaklarınızı esnetmek için yürüebilirsiniz. Aradan sonra bu deneyim üzerine konuşacağız; bunun için mutlaka gözlem yapın.

Katılımcılar için yapışkanlı not kâğıdı sayısını ve renklerini uygulamadan önce belirlemelisiniz. Mavi yapışkanlı not kâğıdı sayısının yüksek olmasına dikkat edin. Aşağıdaki örnekler kullanılabilir.

24 katılımcı için: 4 sarı, 8 yeşil, 12 mavi

10 katılımcı için: 3 sarı, 3 yeşil, 4 mavi

Her renk grubuna, o renge ilişkin kuralları yazılı olarak verin. Katılımcılar bu kuralları okurken gözlem yapmanız, gelebilecek soruları yanıtlamanızı ve çözümleme yapmanızı kolaylaştıracaktır.

Sarı yapışkanlı not kâğıdı alanlar

- salondan çıkamaz,
- sadece su içebilir,
- konuşmayı başlatamaz,
- soru soramaz,
- kahkahayla gülemez.

Yeşil yapışkanlı not kâğıdı alanlar

- salona istediği gibi girip çıkabilir,
- su, çay ve kahve içebilir,
- en fazla bir yeşil post-it'liyle yan yana durabilir,

- mavi post-it'li biriyle konuşacaksa konuşmayı mavinin başlatması gerekir,
- 'evet' sözcüğünü kullanamaz.

Mavi yapışkanlı not kâğıdı alanlar

- istediği yerde oturabilir,
- merak ettiklerini sorabilir,
- istediği her şeyi yiyebilir, içebilir,
- sohbet edebilir,
- salona girip çıkabilir.

Ara sona erdiğine göre, başlangıçtaki oturma düzenimize dönebiliriz. Şimdi biraz bu deneyim üzerine, bu deneyimin bize hissettirdikleri ve gündelik hayatımızla örtüştüğü noktalar hakkında konuşacağız.

Tartışmaya geçmeden önce, katılımcıların birbirlerinin kurallarını görebilmeleri için tüm renklerin kurallarını gösteren bir poster hazırlayabilirsiniz. Kuralları tüm katılımcılarla paylaştıktan sonra, posteri görünür bir yere asıp çözümlenmeye geçebilirsiniz.

tartışma soruları

Tartışma soruları, katılımcıların bilgi ve deneyimlerini paylaşmasına alan açmak ve yaşadıkları deneyim hakkında daha derin düşünmelerini sağlamak için sorulan sorulardır. Bu sorular sorulurken katılımcıların değindiği önemli noktaları not etmeniz, tartışma sırasında sizin de bu paylaşımlara değinmenizi mümkün kılacaktır. Bu oturumda 'ayrımcılık', 'kalıpyargı' ve 'önyargı' gibi kavramların tanımlarını katılımcılara aktarmanız önemlidir. Tartışma sırasında bu kavramların gündeme geldiği noktada, ilgili tanımları paylaşabilirsiniz.

- Sarı, yeşil ya da mavi grupta olmak size ne hissettirdi? Olumlu ya da olumsuz hisleriniz nelerdi? Neden?
- Yeşil, sarı ya da mavi olmakla ilgili en iyi ve en kötü şey neydi? Neden?
- Yapışkanlı not kâğıdını değiştirmeye çalışsan oldu mu? Nasıl? Neden?

Tartışmanın bir sonraki aşamasına geçmeden önce katılımcılardan, rollerinden çıkmaları için yapışkanlı not kâğıtlarını bir kenara bırakmalarını ya da atmalarını isteyebilirsiniz. Bu sırada **'Ayrımcılık ve diğer kavramlar'** posterini (EK 1) salonda görünür bir yere asabilir, tartışma ve bilgi paylaşımı sırasında bu postere referans verebilirsiniz. Oturum sonrasında poster salonun görünür bir yerinde bırakırsanız katılımcılarınız da inceleme fırsatı bulacaklardır.

- Burada yaşadıklarınız günlük hayatta yaşananlara benziyor mu? Nasıl? Örneklen- direbilir misiniz?
- Günlük hayatta buradakine benzer ne tür ayrımcılıklar yaşıyor?
- Günlük hayatta da karşılaştığımız ayrımcılık neden kaynaklanıyor?
- Gündelik hayatta eşitsizlikleri yaratan kuralları kimler koyuyor?
- Kurallar nasıl benimseniyor, nasıl yaygınlaşıyor?
- Kuralları daha eşitlikçi hâle getirmek mümkün müdür? Nasıl?

Tartışma bölümünün ardından, aşağıdaki bilgilerden faydalanarak katılımcılara ayrımcılık ve onunla bağlantılı olarak kalıpyargı, önyargı vb. kavramları anlatın. Bu bölümde **'Ayrımcılık ve diğer kavramlar'** posterini de (EK 1) kullanabilirsiniz.

Tartışma soruları ile bilgi paylaşımı arasında katı bir ayırım yoktur. Üzerinde durmak istediğiniz birçok kavram ve durum, tartışma bölümünde gündeme gelmiş olabilir. Önemli olan, değinmek istediğiniz tüm kavramların doğru şekilde ele alınıp anlaşılmasını sağlamaktır.

bilgi paylaşımı

Az önceki uygulamada yaşadığımız deneyimler, bize toplumda sık karşılaştığımız ayrımcılığı hatırlatıyor. Toplumsal hayatta kimi açıkça görünen, kimi görünmeyen ve eşitsizlikler yaratan birtakım kurallar var. Bu kurallar, bazıları haklarından faydalanırken diğerlerinin aynı haklardan faydalanamamasına yol açabiliyor. Bu durum çeşitli nedenlerle meşru kabul edilebiliyor. Belirli gruplara ilişkin kalıpyargılar ve önyargılar bu eşitsiz durum için gerekçe olarak sunulabiliyor. Oysa çeşitli bireylerin veya toplumsal grupların haklar konusunda yaşadığı eşitsizliklerle ilgili olarak hepimizin yapabileceği şeyler var. Kuralların, oynadığımız oyundaki gibi ayrımcı olmaması, herkesin haklarından eşit ölçüde faydalanabilmesini sağlayacak şekilde adil ve eşitlikçi olması için çalışabiliriz.

Farklı etiketler nedeniyle farklı kurallara tabi olduğumuz bu oyunda, en ayrıcalıklı görünen kurallar da aslında temel insan haklarıyla doğrudan ilişkiliydi. Bunlar arasında, beslenme, özgürce seyahat edebilme, kendini ifade edebilme haklarını sayabiliriz. Dolayısıyla, burada onların yapabildiklerinin, kendilerine tanınmış ayrıcalıklar değil, aslında herkesin faydalanması gereken temel insan hakları olduğunun ayırıcılığına varmamız gerekiyor. Amacımız, tüm insanların, hangi renkte etiketleri bulunursa bulunsun, bu haklardan eşit olarak faydalanması için kuralları gözden geçirmek, gerekiyorsa daha adil kurallar koymak olmalı.

Biraz önce, ayrımcılık ve eşitsizlik üzerine konuşurken bazı kavramlar kullandım; bunlara açıklık getirmek istiyorum. Bu uygulamada olduğu gibi, toplumda da hâkim ve madun yani ast ve ikincil gruplar bulunuyor. Diğerlerinin içinde yaşadığı düzeni ve kuralları belirleyebilecek güce sahip olan gruplara ‘hâkim grup’ diyoruz. Hâkim grubun her zaman çoğunluk olması gerekmiyor. İnsan gruplarının oluşturduğu siyasi, ekonomik ve sosyal sistemler de bu tür hâkim ve madun grupları oluşturuyor ya da destekliyor. Örneğin, kadınlar ve erkeklerin durumunda olduğu gibi, madun grup hâkim gruptan sayıca üstün olabilir. Aynı şekilde, Güney Afrika’daki ırk ayrımı sistemi içinde, hâkim grup, sayıca azınlıkta olan beyazlarıdır.

Sizce toplumda hangi gruplar daha hâkimdir? Toplumda, ‘makbul’ ve ‘normal’ olanı belirleyenler hâkim gruplardır. Örneğin ekonomiyi, medyayı, siyaseti elinde tutan gruplar çoğu kez hâkim gruplardır. Toplumlarda tek bir hâkim grup yoktur; farklı bağlamlarda farklı gruplar hâkim duruma gelebilir. Hâkim gruplar, madun grupların kurallarını belirler, onları tanımlar, hatta o grupları etiketler. Çoğu kez de madun grubu, kötü özellikler taşıdığı varsayılan mensuplarına atıfla tanımlar. Örneğin, “X grubunun hırsız olduğu”, “Y grubunun kavgacı olduğu” önermelerini yayar.

Peki, **kalıpyargı (stereotip) nedir?** Kalıpyargılar, toplumsallaşma sürecinde (evde, okulda, sokakta) öğrendiğimiz, toplumsal gruplara dair genellemelerdir. Bu genellemeler, çoğu zaman, bir veya birkaç ortak özelliğe sahip tüm insanlara aynı varsayımlarla yaklaşmamıza sebep olurlar. Öyle ki, bir grubun ismini duyar duymaz zihnimizde bir imge oluşur ve şaşırtıcı şekilde, bu grubun ismi her seferinde bize çoğu zaman aynı ya da çok benzer şeyler çağırır. Oysa gerçekte bu grubun üyeleri, ne zihnimizdeki imgeye, ne de birbirine benzerler. Kalıpyargılar öyle bir hâl alabilir ki, bir doktor düşündüğümüzde çoğu zaman gözümüzün önüne bir erkek gelir. Örneğin, “arapsaçına dönmek” veya “gözü kör olsun” gibi deyimler ve ifadeler, sözü geçen gruplara dair kalıpyargılar barındırır. Bu kalıpyargılar dilimizde o kadar yer eder ki, ayrımcı olduklarını çoğunlukla ilk anda fark edemeyiz.

Kalıpyargıları, genellikle, nereden bildiğimizi bilmeden bilir ve bir yargıda bulunurken, farkında olmadan bu kalıpyargılara dayanırız. Cinsiyetlerle ilgili kalıpyargıları bu duruma örnek olarak verebiliriz. Kadınların duygusal ve anaç olduğunu veya erkeklerin duygusal olmadığını düşünmemize neden olan bu kalıpyargılardır. Aynı şekilde, “her ‘sarışın’ yabancı turistin Alman olduğunu, bütün Japonların ‘çalışkan’ olduğunu, Arapların ‘temiz’ olmadığını düşünmemize

neden olan, bu gruplarla ilgili kalıpyargılardır. Örneklerden de anlaşıldığı gibi, kalıpyargılar her zaman olumsuz olmayabilir. Olumsuz kalıpyargılar, önyargıların oluşumunda etkilidir.”⁴

Önyargı ise farklı grupların birbirine karşı yanlı, olumsuz tutum almalarıdır. Kalıpyargı, bir kişi veya grup hakkındaki bir düşünceyken, önyargı o kişi veya grup hakkındaki duygu ve tutumlarla ilgilidir. Önyargı, bireydeki herhangi bir özelliği sadece bir toplumsal gruba mensup olmasından ötürü sorun olarak algılamayı ya da aşağı görmeyi ifade eder. Önyargılar genellikle, bazı insanların diğerlerinden daha az değerli veya daha az yetenekli olduğu fikrine dayanır. Örneğin, kadınların doktor olamayacağı yönünde bir kalıpyargısı olan biri, bu yargıdan yola çıkarak kadın doktorların başarısız olacağını düşünüyorsa, burada söz konusu olan, kadınlara ilişkin bir önyargıdır. Benzer şekilde, ‘yaşı elli, sonu belli’ kalıpyargısından yola çıkarak, elli yaşındaki birini artık topluma katkıda bulunamayacak, kendi köşesine çekilmesi gereken biri olarak algılıyorsak, yaşla ilgili bir önyargımız var demektir. Aslında, fark etmiş olabileceğiniz gibi, **kalıpyargılar önyargıya, önyargı ayrımcılığa, ayrımcılık eşitsizliğe yol açar; eşitsizlik de tekrar kalıpyargıları besleyerek bir kısır döngüyü devam ettirir.** Dolayısıyla, ayrımcılıkla mücadelede amacımız bu kısır döngüyü bir ya da birden fazla noktada kırmaya çalışmak olmalıdır.

Bir grup hakkındaki kalıpyargıların ve önyargıların yerleşik hâle geldiği durumlarda, o gruptan birinin bu yargıların tersine davranması ya da tersine özellikleri olması, söz konusu bireyin istisna olarak algılanmasına yol açabilir. Bu durum, ‘**yeniden çitleme**’ kavramıyla açıklanır. Yeniden çitleme, herhangi bir gruba yönelik önyargıdan vazgeçmeksizin, o grubun üyesi olan birini kabul etmek anlamına gelir. Bunu, sanki bir çit oluşturmuş ve bazı insanları, belirli bir toplumsal gruba dâhil oldukları için bu çitin dışında bırakmış gibi düşünebilirsiniz. Sonrasında, bu insanlara ilişkin önyargımıza ters düşen biriyle karşılaştığımızda, çiti açıp onu içeri aldıktan sonra çiti tekrar kapar, böylece diğer insanları dışarıda tutmaya devam ederiz. Örneğin, kadınların kötü şoför olduğu kalıpyargısını taşıyan biri, iyi bir kadın şoförle karşılaştığında onu istisna olarak görür ve kadın şoförlere yönelik önyargısını sürdürebilir. Yeniden çitlemenin en yaygın örneği olarak, ‘ama’ ile kurulan yargı cümlelerinden söz edebiliriz: “X şehirden ama dürüst bir insan”, “Hıristiyan ama çok iyi biri”, “Kadın ama iyi araba kullanıyor” vb.

Peki, ayrımcılık nedir? Ayrımcılık, önyargının davranışa dönüşmesidir. Örneğin, engelli bireylerin çalışamayacağını düşünerek engelli insanları işe almıyorsak, ayrımcılık yapıyoruz demektir. Otizmlili çocukların, kendi çocuklarıyla aynı sınıfta olmasını istemeyen velilerin bu durumu okul müdürüne şikâyet etmesi de bir ayrımcılık örneği olarak gösterilebilir. Bir diğer örnek de, “Suriyeli çocuklar pistir” düşüncesinden hareketle, çocuklarının Suriyeli çocukların yanına oturmasına izin vermeyen, bunun için öğretmene baskı yapan velilerin durumudur. Ayrımcılık, bazı bireylerin insan haklarının ihlal edilmesine yol açarak, insanlık onuru bakımından herkesin eşit olduğu ilkesine ters düşer.

Ayrımcılık türleri:

Doğrudan ayrımcılık, önyargımız nedeniyle ayrımcılık yapmayı meşru görmektir. Örneğin “Ben engellileri işe almam” diyen bir işveren, **doğrudan ayrımcılık** yapmaktadır. Ancak, ayrımcılığın daha dolaylı olduğu durumlar da vardır. Örneğin, engelli bir öğrencinin bulunduğu bir okulda dersliklerin ve açık alanların, engellilerin erişimine uygun olmaması bir **dolaylı ayrımcılıktır**. Bu konudaki bir başka kavram da dolayısıyla ayrımcılıktır. Buna örnek olarak, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan bir çocuğu olduğu için arkadaş toplantısına davet edilmeyen annenin durumunu düşünebiliriz. Annenin arkadaş toplantısına davet edilmemesinin nedeni, çocuğunun özelliklerine ilişkin önyargılardır.

Ayrımcılık ne şekilde yapılırsa yapılsın, bir kişinin veya grubun haklardan diğerleriyle eşit şekilde yararlanmasını engelleyen veya imkânsız kılan bir pratiktir. **Peki, hem oynadığımız oyunda, hem de toplumsal hayatta daha adil kurallar nasıl konabilirdi? Günlük hayatımızda bunun için neler yapabiliriz?** Daha adil bir toplum düzeni oluşturmaya yönelik çabalarımızın ilk adımı olarak, eşitsizlik yaratan kuralları ve bu kuralları yaratan döngüyü fark edip sorgulayabiliriz. Bunu yaparken, kendi davranış ve tutumlarımızdaki ayrımcılık ve önyargılarla yüzleşmeye hazırlıklı olmamız önemlidir. Çünkü toplumsallaşma sürecinde öğrendiğimiz güçlü kalıpyargılar, biz fark etmeden, zihnimizde önyargıya dönüşmüş olabilir. Bu önyargıları ve eşitsizlik yaratan kuralları **fark etmek, ifade etmek ve dönüştürmek**, ayrımcılıkla mücadele açısından çok önemlidir.

Elbette, bireysel çabaların daha etkin olması için herkesin haklardan eşit olarak faydalanmadığının ve kurallarda değişikliğe ihtiyaç olduğunun kamuoyunca fark edilmesi, duyulması da gerekir. Bunun için de işbirliği birincil önemdedir.

Ayrımcılığın izlenmesi ve belgelenmesi, ayrımcılığı besleyen algıların doğru veriler ve bilgilerle değiştirilmesi, mücadele eden taraflar arasında ağlar ve platformlar kurulması gibi pek çok farklı yöntem izlenebilir. Bu yöntemlerden biri de, **geçici özel önlemler** almaktır. Geçici özel önlem, uzun zamandır belli bir haktan mahrum olduğumu bildiğimiz bir toplumsal grubun o haktan faydalanmasını sağlamak için, geçici olarak o grup lehine alınacak önlemlerdir. Örneğin, Devlet Memurları Yasası’na tabi olan kamu kurumlarında, sakat istihdamını arttırmak için, çalışanların en az yüzde 3’ünü engellilerin oluşturması zorunlu tutuluyor.

Ayrımcılıkla mücadele konusunda seçilecek strateji ne olursa olsun, insanların, insanlık onuruna yakışır şekilde, insanca ve haklar bakımından eşit bir biçimde yaşayabilmesi için ayrımcılıkla mücadele etmemiz gerekiyor. Mücadele için yapılabilecek çok şeyin olduğu bu alanda, en küçük katkı ve değişim dahi çok değerlidir.

3. Göç ve Önyargılar: ‘Miriam’ (75 dakika)

öğrenme hedefleri

- Mültecilerin gündelik hayatta karşılaştıkları sorunların farkına varmak;
- Göçün günlük hayattaki yansımaları üzerine tartışabilmek;
- Farklı mülteci temsilleri üzerine tartışabilmek;
- Dışlama ve entegrasyon meseleleriyle birlikte, farklı insanlara, farklı ülkelere dair algılarımız üzerine düşünmek;
- Toplumda, mültecilere ilişkin olarak oluşturulan söylemin düşüncelerimiz, algılarımız ve anlayışımız üzerindeki etkilerini fark edebilmek.

süre: 75 dakika (‘Riziko’ oyunuyla birlikte 95 dakika)

- yönerge: 10 dakika
- küçük grup çalışması: 15 dakika
- küçük grupların sunumları: 20 dakika (4 grup x 5’er dakika)
- çözümleme: 30 dakika

malzemeler:

- poster kâğıdı ve renkli kalem
- her grup için ‘hikâye başlangıcı’ ve ‘yönlendirici sorular’ın yer aldığı A4 kâğıdı
- mültecilerin röportaj videosu ya da videoları

yönerge

Sıradan bir gününüzü düşünün. Nasıl bir yerde uyanıyorsunuz? Sabah rutininizde neler var? Nasıl kahvaltı ediyorsunuz? İşe gidiyor musunuz? Hangi sıklıkla arkadaşlarınızla buluşuyorsunuz? Akşamları ne yapıyorsunuz?

Peki, Türkiye’de yaşayan Suriyeli birinin bir günü nasıl geçiyor olabilir? Bunun üzerine düşünelim, fakat hemen cevap vermek zorunda değiliz. Birazdan yapacağımız uygulama sırasında bu soru aklınızda olsun.

Bu oturumda sizden, küçük gruplara ayrılarak kısa birer hikâye oluşturmanızı isteyeceğiz. Türkiye’ye göç etmiş olan Miriam’ın ülkesini nasıl terk ettiğine ve burada nasıl yaşadığına dair birlikte düşünecek ve hayatı hakkında kısa birer öykü veya haber metni

yazacağız. Size, bu Miriam'ın hayatını hayalinizde canlandırmanızı kolaylaştıracak bazı yönlendirici sorular vereceğiz. Grup çalışmasına başlamadan önce, yönlendirici sorular üzerine düşünebilir ve bu kişiyi gözünüzün önüne getirebilirsiniz. Soruların sırasına uymak, hikâyenizde soruların tamamını cevaplamak zorunda değilsiniz. Hepinizin yönlendirici soruları aynı olsa da, hikâyenizin kurgusu sadece size bağlı.

Nasıl bir çalışma yapacağımızı herkes anladiysa, dört gruba ayrılacağız. Küçük gruplar hâlinde bu çalışmayı yapmak için 15 dakika süremiz olacak. Sonrasında, hikâyelerimizi büyük grupla paylaşacağız.

Grup sayısını toplam katılımcı sayısına göre belirlemelisiniz. Her grupta dört ila beş kişi olması idealdir. Yukarıda anlatılan gruplara ayrılma yöntemi dört gruba ayrılmak üzere hazırlanmıştır; farklı sayıda gruplar kurmak için katılımcılardan sırayla o sayıya kadar saymalarını isteyin. Örneğin üç adet grup kurmak istiyorsanız, katılımcıları sırayla 1'den 3'e kadar saymalarını isteyin. Aynı sayıyı söyleyenler (1'ler, 2'ler, 3'ler) bir araya geldiğinde üç grup kurmuş olacaksınız. Oturum süresi, grup sayısına bağlı olarak değişecektir.

hikâyenin başlangıcı:

“Miriam, Türkiye’de bir mülteci. Ülkesinde yaşanan savaştan dolayı yaşamı tehlikede olduğu için bir süre önce oradan ayrılıp Türkiye’ye geldi.”

yönlendirici sorular:

- Miriam Türkiye’de nerede yaşıyor?
- Şimdi yaşadığı yerde konuşulan dilleri biliyor mu? Biliyorsa nasıl öğrendi?
- Çalışabiliyor mu? Çalışıyorsa nasıl bir işi var?
- Burada nasıl bir sosyal hayatı var?
- En çok hangi nedenle zorluk yaşıyor? Bu zorluk nerelerde karşısına çıkıyor?
- Türkiye’yle ve buradaki insanlarla ilgili ne düşünüyor ve hissediyor?
- Sizce buraya ulaşabilmesi için neler yapması gerektiği?
- Hangi koşullarda yolculuk yaptı?
- Yolculuk için gereken parayı nasıl buldu?
- Yolculuğunda ona eşlik eden birileri var mıydı?
- Kendi ülkesinde nasıl bir hayatı vardı? Neleri geride bıraktı?
- Geleceği için nasıl hayaller kuruyor?

Çözümleme

Şimdi grupça oluşturduğumuz hikâyelerin sunumlarını yapacağız. Her grubun, yazdığı hikâyeyi büyük gruba sunmak için beş dakikası olacak. Grup sunumlarının ardından, hep beraber Miriam ve hikâyelerimiz hakkında konuşacağız.

Gruplar sunum yaparken siz de her grubun hikâyesinde öne çıkan cevapları bir tahtaya veya postere kısa kısa not etmelisiniz. Dilerseniz, tartışmayı başlatmadan önce, bu bölümün sonundaki Bilgi Notu'nu broşür şeklinde basarak katılımcılara dağıtabilirsiniz ve tartışma sırasında bu nota gönderme yapabilirsiniz.

Bu kısımda, katılımcıları Miriam hakkında yazılan hikâyeleri incelemeye ve tartışmaya davet edin. Çözümleme soruları, katılımcıları yönlendirmek ve düşüncelerini paylaşmaya teşvik etmek için sorduğumuz sorulardır. Çözümleme bölümü, katılımcıyla etkileşime göre şekillenir. Her zaman aynı şeyleri söyleyemeyiz ve tartışmaları hep aynı şekilde yürütemeyiz. Önemli olan, soruları katılımcılara yönlendirmeniz, onları dinlemeniz ve yanıtları mümkün olduğunca onlardan beklemenizdir. Sorduğunuz soruya kısa sürede yanıt alamazsanız, önceden hazırladığınız bir yanıtı vermek yerine soruyu farklı ve daha anlaşılabilir şekilde sormayı deneyebilirsiniz. Bu bölümün temel amacı katılımcılara hazır bilgiler sunmak değil, onların birlikte tartışarak, konuşulan noktalarda uzlaşmaya varmalarına yardımcı olmaktır.

Yazılan hikâyelerin, Suriyeli mültecilere ilişkin mevcut kalıpyargılar ve önyargılarla aktarılması durumunda, oturumu kapatırken katılımcılardan yazdıkları hikâyeler hakkında düşünmelerini isteyebilir ve bir önceki ayrımcılık oturumunun sonuçlarını tekrar ederek hepimizin farkında olmasak da birçok önyargımız ve kalıpyargımız olduğunu yineleyebilirsiniz.

- Neler hissettiniz? Farklı grupların hikâyelerini dinlemek nasıldı?
- Size göre bu hikâyelerdeki en gerçekçi ve en gerçekdışı öğeler nelerdi?

Hikâyelerdeki ortak noktalara dikkat çekerek, 'Suriyeli' kimliğine ve 'mülteci' statüsüne dair algılarımız ve genellemelerimiz hakkında konuşabilirsiniz. Katılımcıların, mülteci olmakla ilgili olarak toplum tarafından yaratılan imgelerin ve söylemlerin kendi üzerlerindeki etkilerini, kendi önyargılarını fark etmelerini ve sorgulamalarını sağlayabilirsiniz. Ayrıca, zorunlu göçün günlük hayata

yansımalarından söz edebilirsiniz. Yönlendirici sorularda yer alan barınma, eğitim, çalışma, sosyalleşme gibi yaşamsal konuların üzerinden geçebilirsiniz. Bunu yapmak için oturuma dair Bilgi Notu'ndaki verilerden faydalanabilirsiniz. Tartışmanın tıkandığını hissettiğiniz noktada, "Mültecilik ya da göçmenlik deneyimini yaşamış veya yaşamakta olan tanıdıklarınız var mı?", "Miriam gibi birini tanıyor musunuz?" şu sorularla tartışmayı canlandırabilirsiniz:

Bu çalışmaya başlarken ayrımcılık, kalıpyargılar, önyargılar ve ayrımcılığın yarattığı döngü hakkında konuşmuştuk. Bu oturumda ise, Türkiye'de yaşayan bir mülteci olan Miriam'ın hikâyesini yazdık. Günlük hayatta, çeşitli kaynaklardan gelen bilgilerle, zihinlerimizde çeşitli kimliklere ya da gruplara dair imajlar, söylemler veya düşünceler oluşuyor. Mülteciler hakkındaki yaygın söylemler, onlara bakışımızı, onları algılayışımızı, onlarla ilişkilerimizi ve genel olarak toplumsal yaşamı etkiliyor. Mülteci olmak, kişinin hayatında büyük değişimlere yol açıyor. Ortak sorunlar olsa da, her mültecinin hikâyesi diğerlerinden farklıdır. Önyargılarımız hem ortak sorunları anlamamızı, hem de farklılıkları görmemizi engelleyebiliyor. Bu oturumu bitirmeden önce, Türkiye'de yaşayan bir mültecinin hikâyesini kendi ağzından dinlemenizi istiyorum.

Videoya **Göç (video)** başlıklı dosyadan (EK 2) erişebilirsiniz. Videonun izlenmesinin ardından, katılımcılara gerçek hikâyeler üzerine düşünceleri ve konuşmaları için süre tanıdıktan sonra, tartışmayı şu sorularla sürdürebilirsiniz:

- Kendi hayatınızda böyle bir durumla karşı karşıya kalabileceğinizi hiç düşündünüz mü?
- Biz mültecileri desteklemek için ne yapabiliriz? Onların geldikleri yeni ülkeye dâhil olabilmelerini sağlamak için ne yapabiliriz?

Bu oturumda, Miriam'ın hikâyesi aracılığıyla, 'Suriyeli' olma, bu etiket altında farklı hayatlar sürme ve zorunlu göçün günlük hayattaki yansımaları üzerine düşündük. Suriyelilere ilişkin söylem, bu söylemin barındırdığı bazı kavramlar ve bunların zihinlerimizdeki yansımaları üzerine konuştuk.

Bir sonraki oturumda, çeşitli mecralarda Suriyeli mülteciler hakkında oluşturulan söylemi daha ayrıntılı şekilde inceleyecek, nefret söylemini tanımlayacak, nefret söyleminin olası sonuçlarına ve bu söylemi dönüştürme yollarına odaklanacağız.

Göç, zorlama unsurlarının etkilerinin görüldüğü, göç öncesi, göç sırası (yolculuk süreci) ve göç sonrasında yeni bir hayat kurma aşamalarını kapsayan, çeşitli dinamiklere bağlı, çok kapsamlı bir olgudur. Bireyden başlayarak, toplumu hemen her anlamda etkiler. Doğal çevre, kullanılan dil ve iletişim biçimi, sosyal roller, yaşanan mekânlar, grupların birbirine ilişkin algıları ve gruplar arası ilişkiler gibi etkenlerle, hayatı değiştirir. Göç sürecinde yaşanan ve her bireyi farklı etkileyen deneyimlerin şekillenmesinde, göç eden kişinin niteliklerinden, göç edilen yerin özelliklerine kadar pek çok etmen belirleyici rol oynar.

Doğal veya insan eliyle yaratılmış afetlerden korunmak, can güvenliğini sağlamak amacıyla, bir zorlama unsurunun etkisiyle, bireysel irade dışında yaşanan **zorunlu göç** ise, beraberinde getirdiği çeşitli maddi ve manevi zorluklarla, insan ve toplum üzerinde etkili olur.

Bazı risk etmenleri, göç öncesinde, göç sırasında ve göç sonrasında ruh sağlığını olumsuz şekilde etkileyerek çoklu travmalara yol açabilir. Başlıca risk etmenleri şunlardır:⁵

göç öncesi

- travmatik yaşantılar
- ailede kayıplar
- şiddete maruz kalma veya tanık olma

göç sırası

- travmatik yaşantılar
- fiziksel/psikolojik şiddet/taciz
- zorlu yaşam koşulları

göç sonrası

- gelecekle ilgili belirsizlik (iltica talebinin olumlu/olumsuz sonuçlanması)
- sosyal yaşam korkusu (barınma, beslenme, arkadaş edinememe vb.)
- maddi güçlükler, işsizlik
- sosyal yalnızlık
- geçmişe özlem
- ayrımcılık
- zorlu kamp yaşantıları
- kültürel engeller
- dil sorunu
- yeni roller ve sorumluluklar

Dünyanın geleceğinde göç: İnsanlık, ilk zamanlarından bu yana sürekli olarak hareket hâindedir. Kimi gruplar yeni ekonomik olanaklar ve ufukların arayışındayken, kimileri silahlı çatışmalar, gıda güvencesizlikleri, yoksulluk, terörizm, işkence veya insan hakları ihlalleri ve tacizlerinden kaçıyor. Kimi gruplar da iklim değişikliğinin ve –bir kısmı iklim değişikliğinden kaynaklanan– doğal afetlerin veya diğer çevresel faktörlerin olumsuz etkisiyle yer değiştirmek zorunda kalıyor. Günümüzde dünya, tarihteki en yüksek insan hareketliliklerinden birine şahit oluyor.⁶

Hareketliliğin zirveye ulaştığı bu aşamada, çeşitli zorlama unsurlarının ön plana çıktığı durumlar gözlemleniyor. BM İnsan Hakları Komitesi, iklim değişikliğinin etkileri nedeniyle sığınma arayan bir kişi hakkında verdiği ilk kararla, iklim değişikliğinin hem ani hem uzun vadeli zararlarla bireyi sığınma arayışına itebileceğini kabul etti; böylelikle **iklim mülteciliği** de tanınmış oldu.⁷

2019 yılında, dünya nüfusunun yüzde 3,5'inin yani 272 milyon insanın, doğduğu ülkeden başka bir ülkede ikamet ettiği düşünülüyor.⁸ Bu sayı 1980 yılında 102 milyon, 2000 yılında ise 173 milyondur.⁹

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin açıkladığı verilere göre, dünya çapında zorunlu olarak göç etmek zorunda kalan insan sayısı 2018 yılı itibarıyla 70,8 milyona ulaştı ve her iki saniyede bir kişi zorla yerinden ediliyor.

Göç verileri: Dünya çapında yaşanan gelişmeler, insani krizler ve ani ya da yavaş gelişen afetler, insanları harekete geçirerek göçe dair güncel verileri hızla değiştiriyor. İnsanları zorunlu göçe iten unsurlardan bazıları (silahlı çatışma, savaş vb.), düzensiz göç, ülkelerin farklı kayıt sistemleri ve mevzuatları, kayıp belgeler gibi etmenler, göç istatistiklerinin doğru şekilde tutulmasını zorlaştırıyor. Bu noktada, Birleşmiş Milletler (UN/BM), Uluslararası Göç Örgütü (IOM/UGÖ), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR/BMMYK) gibi uluslararası örgütler, göç konusunda detaylı veri ve bilgi sağlıyor. Bu kurumlar, başta internet siteleri olmak üzere, çeşitli platformlar üzerinden yayın ve veri paylaşımı yapıyor. Bunun yanı sıra, Avrupa Komisyonu, OECD gibi uluslararası bölgesel kurumlar da bu konuda veri ve rapor üretiyor.

Göç yolları: Uluslararası Göç Örgütü, dünya çapındaki karma göç yollarında kaybolan mülteciler ve sığınmacılar da dahil olmak üzere göçmenlerin ölümlerini takip ediyor. 2019 yılında en az 4125 kişinin göç yollarında kayıplara karıştığı veya hayatını kaybettiği tahmin ediliyor.¹⁰

Suriye göçü: Yüzbinlerce kişinin hayatını kaybettiği bir iç savaşa sahne olan Suriye'de, 270'ten fazla grubun karıştığı çatışmalarda, sivil yerleşim yerlerine düzenlenen saldırılar sonucunda, siviller yer değiştirmek zorunda bırakıldı.

Suriye'deki savaş tam olarak sona ermiş değil; çatışmaların bittiği bölgelerde de, uzun vadeli ve istikrarlı bir barış ortamı söz konusu olmadığından, içme suyu, elektrik, kanalizasyon, ısınma, iletişim, ulaşım gibi temel ihtiyaçların karşılanabileceği yaşam koşulları hâlen oluşturulamadı.

Suriyelilerin büyük çoğunluğu, can güvenlikleri olmadığı için Ürdün, Lübnan ve Türkiye gibi komşu ülkelere geçti ve göç yolculukları sırasında birçok ölüm oldu.

Hukuki statü: Türkiye'de göçe dair hukuki altyapıyı oluşturan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 2013 yılında, Geçici Koruma Yönetmeliği ise 2014 yılında kabul edildi. Türkiye'deki Suriyelilerin geçici koruma kapsamına alınmasını sağlayan bu düzenlemelerle, Türkiye'deki haklarına dair bir çerçeve de çizildi.

Yasal çerçeve: Kişilerin sahip olduğu haklar, yasal statülerine bağlı olarak belirlenir. Her ülke, kendi sığınma süreçlerini tanımlayabilmek için ilgili uluslararası mevzuatı belirli bir biçimde yorumlar. Türkiye'deki iltica usullerinden sorumlu devlet kurumu, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'dür. Bu kurum, Suriyeli mültecilere ilişkin hizmetler ve faaliyetlerle ilgili temel bilgi kaynağı ve başvuru merkezi işlevi görür. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve bağlantılı platformlardan, göçle ilgili mevzuat, güncel veriler, bu alanda yürütülen projeler ve proje paydaşları gibi konularda bilgiye ulaşılabilir.

Yasal gelişmeler, Resmî Gazete'de yayımlanan kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, yönetmeliklerin, tebliğlerin ve diğer düzenleyici idari işlemlerin tek metin haline getirilip güncel olarak yayımlandığı Mevzuat Bilgi Sistemi üzerinden takip edilebilir. Sisteme <https://www.mevzuat.gov.tr/> adresinden ulaşılabilir.

Çalışma hakkı: 15 Ocak 2016 tarihli Başbakanlık Genelgesi'yle Suriyelilere, iş bulmuş ve sözleşme imzalamış olmaları koşuluyla, çalışma izni başvurusunda bulunma hakkı verildi. Diğer yandan, herhangi bir işyerinde çalışan, Geçici Koruma statüsündeki kişilerin sayısının, Türkiye vatandaşı çalışanların sayısının en fazla yüzde 10'u kadar olabileceği kuralıyla istihdam kotası getirildi. Bu koşullar altında, çalışma izni alan Suriyelilerin sayısı Mart 2019 itibarıyla 30 bin civarında oldu. Suriyeli mülteciler, yasal düzenlemelerde yer alan kısıtlamaların yanı sıra, işverenler tarafından eşitlikçi olmayan uygulamalara maruz bırakılmaktan ve eşit maaş alamamaktan şikâyetçiler.¹¹

Sağlık hakkı: Herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayan uluslararası koruma başvurusu yapmış olanların ve bu statüye sahip

olanların genel sağlık sigortaları, başvuru kaydının yapılmasından itibaren 1 yıl süreyle Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından karşılanıyor; özel ihtiyaç sahipleri ve İçişleri Bakanlığı'nın sigorta kaydının devamını uygun gördüğü yabancılar için süre sınırı uygulanmıyor. Uygulamada, Suriyeli mültecilerin, sağlık hizmetlerinden faydalanırken, dil engeli nedeniyle personelle iletişim kuramadıkları, sağlık personelinin ayrımcı söylem ve tavırlarına maruz kaldıkları belirtiliyor.¹² Sağlık kuruluşlarında çalışanların yanı sıra, vatandaşların ayrımcı söylem ve tavırları da Suriyeli mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimini olumsuz etkiliyor.

Eğitim hakkı: Geçici Koruma Yönetmeliği, geçici koruma altındaki kişilere, erken çocukluk eğitimi, ilk ve ortaöğrenim, yükseköğrenim ve yaygın eğitim programları dâhil olmak üzere, geniş kapsamlı eğitim hizmetlerinin sunulmasını öngörüyor. Suriyelilerin önemli bir kısmı eğitime erişmekte sorunlar yaşıyor. Millî Eğitim Bakanlığı'nın verilerine göre, Türkiye'de yaşayan Suriyeli çocukların okullaşma oranı %60 civarında.¹³ Okullaşma oranının bu sayıdan çok daha düşük olabileceği, ailelerin ekonomik destek almak için çocuklarını okula kaydettirdiği, ancak, çocukların çeşitli nedenlerle (ulaşım zorluğu, ekonomik yetersizlik, ayrımcılığa maruz kalma) okula devam etmediği görülüyor.

Günlük yaşam: Suriyeli mültecilere günlük yaşamlarında karşılaştıkları sorunların neler olduğu sorulduğunda, işgücü piyasasında istismar edildiklerini; Türkçe dil kurslarının yeterli sayıda olmadığı; ayrımcılığa uğradıklarını; yerel nüfusun, yaşadıkları güçlüklerle ilgili olarak kendileriyle empati kurmadığını; yerel nüfus tarafından üretilen klişeler ve önyargılara maruz kaldıklarını; çocuklara yönelik eğitim olanaklarının yetersiz olduğunu; sağlık hizmetlerine erişimde sıkıntılar yaşadıklarını; aldıkları desteğin sınırlı ve düzensiz, yaşam giderlerinin ise yüksek olduğunu; sosyal ve siyasi tanınma sorunlarıyla karşı karşıya kaldıklarını; bu ülkede gelecek beklentilerinin olmadığını söylüyor ve en önemli sorunun, kapsamlı ve net bir yasal statüden mahrum olmaları olduğunu belirtiyorlar.¹⁴

Suriyelilerin Türkiye'de kaldıkları süre uzadıkça karşılaştıkları negatif tutumun yoğunlaşması, Türkiyelilerle çoğu zaman aynı şehirde birbirinden farklı hayatlar yaşamaları sonucunu doğurdu. Suriyeliler başlangıçta yerel halkın tutumunu yardımsever olarak değerlendirirken, süreç uzadıkça bu tutumun değiştini belirtiyorlar. Suriyelilerin yerel halktan çekinmeleri nedeniyle daha kapalı bir hayat sürmek durumunda kalmasının da hem haklara erişimlerini, hem de sosyal uyum süreçlerini kısıtladığı görülüyor.¹⁵

Göçün ve savaşın getirdiği travmalar ve yaşanan belirsizlik hissi, Suriyelilerde güvensizliğin artmasına, bu da toplumsal bir tecride yol açıyor. Zorunlu göç ve savaş travmaları, Türkiye’de toplum tarafından yeterince anlaşılabilmiş değil.

Dezavantajlı kesimler: Göç sürecinin getirdiği bütün bu zorluklar karşısında bazı kesimler daha dezavantajlı ve hassas konumda bulunuyor. Geçici Koruma Yönetmeliği’nde, refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişiler “özel ihtiyaç sahibi” kişiler olarak tanımlandı ve bu kişilere ek garantiler verildi. Suriyeli kadınlar ve kız çocuklar özellikle dezavantajlı konumda bulunuyor ve çeşitli nedenlerle evlendirilme, bu evliliklerin birçoğunun resmî olmaması gibi sorunlarla karşı karşıya kalıyorlar.¹⁶

Daha kapsamlı bilgi için aşağıdaki kaynaklardan faydalanılabilir:

- Türkiye’deki Suriyeliler: Özel Rapor (Kamu Denetçiliği Kurumu, 2018)
<https://www.ombudsman.gov.tr/suriyeliler/ozel.rapor.pdf>
- Göç ve Uyum Raporu: Uluslararası Koruma, Geçici Koruma, Suriyeli SIĞınmacılar (TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu, 2018)
https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü internet sitesi
<https://www.goc.gov.tr/>
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği internet sitesi ve yayınları <https://www.unhcr.org/tr/>
- ‘Göç: Bildiklerimiz, Bilmediklerimiz’ eğitim modülü ve video röportaj serisi (İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2020)
YouTube kanalı: BİLGİ Göç Merkezi
- M. Murat Erdoğan, *Suriyeliler Barometresi 2019: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi* (Ankara: Orion Kitabevi, 2020), <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-TR-04092020.pdf>
- Suriyelilerle İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar (Mülteciler Derneği, 2020)
<https://multeciler.org.tr/suriyelilerle-ilgili-dogru-bilinen-yanlislar/>

- Displaced.tv video serisi
YouTube kanalı: nomad (İngilizce içerik)
- Evrim Hikmet Öğüt, 'İstanbul'un Suriyeli Müzisyenleri' video röportaj serisi
YouTube kanalı: Sınırın Ötesinden / Beyond the Border

4. Yeni Bir Söylem (90-120 dakika)

öğrenme hedefleri

- Ayrımcılığa yol açan davranışlardan biri olarak karşımıza çıkan nefret söylemi hakkında bilgi edinmek.
- Nefret söylemini tanıyabilmek ve analiz edebilmek.
- Nefret söylemiyle ilişkili kavramlar hakkında bilgi edinmek.
- İnsan hakları odaklı alternatif bir söylem oluşturabilmek.
- İnsan hakları odaklı alternatif bir söylemi yaygınlaştırabilmek.

süre: 120-140 dakika

- söylem örneklerinin incelenmesi (küçük grup): 15 dakika
- küçük grup sunumları: 10 dakika
- toparlama: 5 dakika
- ara: 10 dakika
- 'Söylem, ayrımcılık ve mülteciler' sunumu: 30 dakika
- vaka çalışması (küçük grup): 20 dakika
- sunumlar ve toparlama: 30 dakika

malzemeler:

- söylem çalışmasında kullanılacak örneklerin çıktıları (katılımcı sayısı kadar)
- 'Söylem, ayrımcılık ve mülteciler' sunumu
- alternatif söylem üretmek için kullanılacak örneklerin çıktıları (katılımcı sayısı kadar)
- söylem analizinde kullanılacak posterin çıktıları (kurulması istenen grup sayısı kadar)
- poster kâğıtları ve kalemler

Nefret söylemi analiz çalışması

İlk oturumda ayrımcılık ve önyargılar üzerine konuşup, bunlarla mücadele etmek için ne-ler yapabileceğimizi ele aldık. Ardından göç durumuna ve mültecilere yönelik varsayımlara, önyargılara dair konuştuk. Şimdi ise, bu iki konunun kesişim noktasında yer alan bir başka meseleden bahsedeceğiz; ayrımcılığın bir parçası olan nefret söylemini ve ayrımcı dili konuşacağız. Özel olarak, Türkiye’de Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi ve ayrımcı söyleme bakacak, ayrımcı dille mücadele etmenin bir yöntemi olan ‘alternatif söylem’ üzerine çalışacağız.

Bu oturuma söylem örneklerini incelediğimiz bir grup çalışmasıyla başlayacağız. Oturumun ilk kısmında, nefret söylemine dair bir küçük grup çalışması yapacağız. Her gruba birer örnek ve üstündeki soruları doldurması için birer poster vereceğim. Bu örnek metinleri grupça inceleyip analiz etmenizi isteyeceğim. Bu metnin dilinde sorumlu gördüğünüz noktalar var mı? Varsa nedir ve neden?

Katılımcıları dörder kişilik gruplara ayırın (toplam katılımcı sayısına göre sayıyı beşe ya da altıya çıkarabilirsiniz). Bu oturumda dört grupla çalışmanız önerilir. Çalışma grubu sayısını yükseltirseniz örnek sayısını da yükseltmeyi unutmayın. Oturumda kullanacağınız örneklere 3 ve 4 numaralı eklerden ulaşabilirsiniz. Söylem örneklerini ve poster çıktılarını gruplarla paylaşın. Gruplar, oturumun bu kısmında posterin yalnızca ilk bölümünü, yani ‘Analiz et / Değerlendir’ başlığı altında yer alan soruları yanıtlarak bir değerlendirme yapacaklar. Katılımcılardan, aşamalı olarak açılan posterin ikinci kısmını kapalı tutmalarını rica edebilirsiniz. Gruplar çalışmaya başlamadan önce, katılımcılarla birlikte soruların üzerinden geçmeniz, küçük grup çalışmalarının verimliliği açısından faydalı olabilir. Sorular hakkında yönlendirme yapabilmek için bu bölümün sonundaki bilgi notundan faydalanabilirsiniz.

Bu çalışma sırasında, size vereceğim posterin yalnızca ilk kısmını kullanmanızı; orada gördüğünüz soruları yanıtlarak haber örneklerini incelemenizi istiyorum. Her soruya yanıt vermeye çalışmanız, ifadeyi derinlemesine incelemenize yardımcı olacaktır. Bu metinler üzerine çalışmak için 20 dakikanız var. Bu çalışmanın ardından, her ekip 5 dakikalık bir sunum yapacak. Ardından metinlere dair yorumlarımızı paylaşacağız.

Küçük grup çalışmalarına ayrılan süre dolduğunda katılımcıları oturma düzenine davet edin. Bu kısımda gruplar, üzerine çalıştıkları posterlere dair, 5'er dakikalık sunumlar yapacaklar. Her sunumun ardından, diğer katılımcılara, sunum yapan ekibe soruları olup olmadığını sorun (bu kısım için 2 dakikalık bir süre ayırabilirsiniz). Sunumlar bittikten sonra bu bölümü kapatarak 10 dakikalık bir ara verebilirsiniz.

Elimizdeki örnek metinlerin dili hakkında konuştuk. Sorunlu gördüğümüz şeyler var; rahatsız edici olduğunu düşündüğümüz ama tam olarak tespit edemediğimiz şeyler de var. Burada önemli olan, dilin etkilerini görebilmek ve muhtemel sonuçlarını anlamak. Kullandığımız dil çoğu zaman sandığımızdan daha büyük olaylar ve durumlarla bağlantılı olduğundan, amacımızın çok ötesinde bir etki yaratabiliyor; daha da önemlisi, beklemediğimiz zararlar doğurabiliyor. Toplumsal çatışmayı körükleyebiliyor. Bu nedenle, bir ifadenin ayrımcı olup olmadığını veya nefret söylemi içerip içermediğini anlamak ve içeriyorsa, bu ifadeyi değiştirebilmek büyük önem taşıyor. Şimdi 10 dakikalık bir ara vereceğiz; sonrasında nefret söylemi hakkında biraz daha ayrıntılı bir çalışma yapacağız.

‘Söylem, Ayrımcılık ve Mülteciler’ sunumu ve alternatif söylem tasarlama çalışması

EK 5 - Sunum

1. slayt: Oturumun ilk kısmını kapatırken, dilin güçlü etkileri olabileceğinden, toplumsal çatışmaları körükleyebileceğinden bahsetmiştik. Bu noktayı biraz daha açabilmek için, nefret söylemi ve bir mücadele yöntemi olarak alternatif söylem hakkında kısa bir sunum yapmak istiyorum.

NEFRET SÖYLEMİ NEDİR?

2. slayt: Aslında hepimizin aşına olduğu bir kavram ‘nefret söylemi’. Siz nefret söylemini nasıl tanımlarsınız? Nefret söylemi dendiğinde aklınıza ne geliyor?

Nefret söylemi

bir kişi veya grubu din, dil, etnik kimlik, engellilik, yaş, cinsiyet, cinsel yönelim ve benzeri özellikleri yönünden ayırt ederek **hedef alan, önyargıya dayalı, olumsuz ve saldırgan** ifadelerdir.

3. slayt: Hepimizin, nefret söylemine dair bir fikri ve benzer tanımları var, çünkü bu giderek daha çok karşılaştığımız bir konu. Günümüzde nefret söylemi, uluslararası alanda tartışılan ve birçok devlet tarafından da tanınan bir sorun. Nefret söylemi, bir kişi veya grubu din, dil, etnik kimlik, engellilik, yaş, cinsiyet, cinsel yönelim ve benzeri özellikleri yönünden ayırt ederek hedef alan, önyargıya dayalı, olumsuz ve saldırgan ifadeler bütünüdür 1997 yılında, Türkiye’nin de üyesi olduğu Avrupa Konseyi, nefret söylemini tanıyan ilk hükümetlerarası kuruluş olmuştur. [Dilerseniz tanımı okuyabilirsiniz.] Avrupa Konseyi tanımı: “Nefret söylemi kavramı; ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezlik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan veya meşrulaştıran her tür ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır.” Bu tanımı Türkiye dâhil 47 üye ülke kabul etti. Yani birçok coğrafyada ve toplumda, nefret söylemi ve ayrımcı dilin ortak bir sorun olarak tanındığını söyleyebiliriz.

Nefret söylemi

- sözlü, yazılı ve görsel olabilir
- her zaman doğrudan bir sonuç doğurmayabilir
- kasıtlı veya kasıtsız olarak hedef aldığı kişilerin toplumsal ve siyasal yaşama katılım gibi temel haklarının ihlal edilmesine yol açar

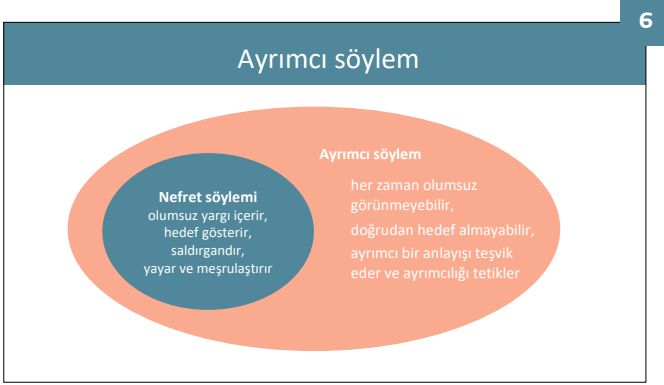
4. slayt: ‘Nefret söylemi’ dendiğinde aklımıza genellikle yazılı ve sözlü ifadeler gelse de, görsel bir ifade de ayrımcı, ötekileştirici ve saldırgan bir mesaj taşıyabilir. Nefret söyleminde her zaman doğrudan bir sonuç göremeyebiliriz, ancak uzun vadede oluşan sonuçları ve dolaylı sonuçları görmek mümkündür. Nefret söyleminin kasıtsız olarak da üretilebileceğinin farkında olmak büyük önem taşıyor. Bir kişinin nefret söylemi ifadesi kullanması için ‘nefret duygusuyla dolu’ olması gerekmez. Nefret söylemi, toplumda var olan, dolayısıyla hepimizin benimsemiş olabileceği kalıpyargılardan ve önyargılardan doğarlar. İfademizin etkisi ise, kim hakkında ve nasıl koşullar altında konuştuğumuza göre değişebilir. Yani bir ifadenin nefret söylemi oluşturup oluşturmadığını belirleyen temel unsur, konuşmacının ya da yazarın niyeti değil o, ifadenin hedef aldığı kişinin temel haklarına yönelik etkileridir.

Nefret söylemini nasıl tespit edebiliriz?

- Hangi gruptan ya da kimlikten bahsediliyor?
- Bu gruba veya kimliğe nasıl yaklaşıyor?
- İfadenin ne gibi etkileri ve sonuçları olabilir?

5. slayt: Nefret söylemini tespit etmek için, “Hangi kimlikten bahsediyor? Bu kimliğe nasıl yaklaşıyor? Etkileri ne olabilir?” gibi birtakım temel sorular sorarız. Bir kimliğin doğrudan hedef gösterilmesi, o kimliğe olumsuz anlamlar atfedilmesi ve o kimliğin düşmanlaştırılması, nefret söylemi olarak değerlendirilir. Başta da belirttiğimiz gibi, nefret

söylemi kasıtsız olarak da kullanılabilir ya da önyargılarımız öylesine yerleşik oluyor ki, bir ifadedeki ayrımcı anlayışı ilk bakışta görmüyoruz. Bu nedenle, belki de her zaman basit bir kontrol yapmak iyi olabilir. Herhangi bir gruba veya kimliğe ilişkin bir ifadeyle her karşılaşmamızda, “Burada bir kimlik ya da grup hakkında olumsuz bir genelleme var mı? Bu ifade söz konusu kimliği hedef alıyor mu?” diye sormak, hem karşılaştığımız, hem de ürettiğimiz ifadelerle dair farkındalık düzeyimizi yükseltebilir.

6. slayt: Nefret söyleminden söz ederken, aslında daha geniş anlamda, ayrımcı dil ve ayrımcılıktan söz ediyoruz. Nefret söylemi, ayrımcı söylemin bir alt kümesi gibi düşünülebilir. Bir ifade doğrudan doğruya bir grubu veya kimliği hedef alıyorsa, nefret söylemi olarak değerlendirilir. Ama her zaman bir kimliği açıkça hedef alan, saldırgan ve olumsuz bir dille karşılaşmayız. Hatta bazen olumlu görünen bir dil kullanıldığı için bir sorun olmadığını düşünür, örneğin “Topal ama çok iyi piyano çalıyor” veya “Kör ama çok sosyal biri” deriz. Bu ifadeler bize olumlu gelebilir. Oysa ilk cümle, engelli bir bireyin değerli olması için yüksek becerilere sahip olması gerektiğini işaret ederken, ikinci cümle engelli bireylerin sosyalleşemeyeceği kalıpyargısına dayanır. Ayrımcı mesajları daha örtük bir şekilde veren bu tür ifadeleri de ‘ayrımcı söylem’ olarak nitelendiriyoruz. Yani, nefret söylemi ile ayrımcı söylem arasında keskin bir ayrım yoktur. Önemli olan, dildeki ayrımcılığı ve etkilerini anlayıp ortaya çıkarmaktır. Nefret söylemi ayrımcı söylemin daha şiddetli bir biçimi olsa da, her ikisinin de sonuçları ağır olabilir. Verdiğimiz örneklerle ilişkili olarak, 2019 yılının sonunda Aksaray’da bir ilkokulda velilerin otizmli çocuklara karşı yaptığı protestoları, özel eğitim sınıflarının kapatılması için imza topladıklarını hatırlayalım. Bu olayda ayrımcı anlayışın hem nefret söylemine, hem de ayrımcı davranışa dönüştüğüne şahit olmuştuk.

7. slayt: Siz en sık nerelerde nefret söylemiyle karşılaşıyorsunuz? [Soru katılımcılara yöneltilir.] Nefret söylemi düşünüldüğünde, çoğu zaman, akıllara medya gelir. Medyanın

Nefret söylemi ve ayrımcı söylem hangi mecralarda karşımıza çıkıyor?

en etkili araçlardan biri olduğu doğru olmakla birlikte, daha otoriter rejimler tarafından yönetilen toplumlarda, siyasetçilerin sözleri medyadan daha etkili olabilir ya da medyayı etkileyebilir.

Türkiye’de sizce hangi kimliklere yönelik nefret söylemi üretiliyor?

- 2014 yılından bu yana yazılı basında Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi artıyor.
- Ülke gündemi ne olursa olsun, ‘Suriyeli’ kimliği olumsuz olaylar ve durumlarla ilişkilendiriliyor.

8. slayt: Sizce Türkiye’de en çok nefret söylemine maruz kalan gruplar hangileri? [Soru katılımcılara yöneltilir.] Yeni Bir Söylem ve Diyaloga Doğru projesinin yürütücüsü olan Hrant Dink Vakfı, yaklaşık 10 yıldır yazılı basındaki nefret söylemini düzenli olarak izliyor; tüm ulusal gazeteleri ve 500’e yakın yerel gazeteyi inceliyor. Bu çalışmada elde edilen veriler Suriyeli mültecilerin, özellikle 2014 yılından bu yana dozu giderek yükselen bir nefret söylemiyle anıldığını ortaya koyuyor. Aslında dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi, Türkiye’de de mülteciler birçok sorunda günah keçisi yapılıyor ve Suriyeli kimliği çok çeşitli olumsuz olaylar ve durumlarla ilişkilendiriliyor. Türkiye, yaklaşık 4 milyon Suriyeli nüfusuyla, bu ülkeden en yüksek sayıda mülteci alan ülke konumunda. Bu durum, kaçınılmaz olarak, toplumsal yaşamı doğrudan ve dolaylı şekillerde etkiliyor. Öte yandan, Suriyeli mültecilere ilişkin mevcut yaygın söylem, bir arada yaşamayı tüm taraflar için zorlaştırıyor.

Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi ve ayrımcı söylem

- **adlandırma** sorunu
- **'biz' - 'onlar'** karşıtlığı
- toplumsal, siyasi, ekonomik ve güvenliğe yönelik bir **tehdit** olarak gösterilme
- bir **'suç hikâyesi'** olarak göç
- çarpıtmalar, iddialar ve **yanlış bilgilendirmeler**
- acıma ve **kurbanlaştırma**

9. slayt: Yazılı basındaki örneklere bakıldığında, mültecilere yönelik söylemlerin belirli başlıklar altında toplandığı görülebilir: Suriyelilerin statüsüne ve genel olarak mevzuata dair bilgi eksikliğinden de kaynaklanan bir adlandırma sorunu, 'biz ve onlar' karşıtlığının yaratılması, Suriyelilerin bir tehdit olarak görülmesi ve gösterilmesi, göçün bir suç hikâyesi olarak aktarılması, –hepimizin aşına olduğu, doğru bilinen yanlışların yayılması ve daha az farkına vardığımız bir sorun olarak, Suriyelilerin acıma diliyle anlatılması.

adlandırma sorunu: statüyü ve hakları tanımak

Suriyeli mülteciler için istihdam fırsatı

BU YIL 371 BİN KAÇAK GÖÇMEN YAKALANDI

Göçmen polemik büyüyor!

Suriyeli sığınmacılar vatanlarına dönecek

Ensar-Muhacir Kardeşliğine devam

Mültecilerle dayanışma öyküleri

Savaştan kaçan Suriyelilerin yaşam mücadelesi

21 Bin 986 Suriyeli MISAFİRİMİZ VAR

10. slayt: Türkiye’de Suriyelilerin yasal statüsüne dair yanlış bilgilerden kaynaklanan ama aynı zamanda göçmenliğe, mülteciliğe dair önyargılardan da beslenen birçok farklı adlandırma var. Statüler göç edenlere yaşamsal haklar tanıdığı için büyük önem taşıyor; bu statülerin doğru bilinmesi bu yüzden önemli. Diğer yandan, bu statülerin kişilerin kimliği olmadığını ve statüye işaret eden çeşitli sıfatların, kişilere, içinde buldukları koşullar nedeniyle verilen veya verilmesi gereken haklarla ilgili olduğunu hatırlamamız gerekiyor. ‘Misafir’ gibi, toplumsal kabulü artırmayı hedefleyerek kullanılan kavramlar, çıkış noktası olumlu bir amacı barındırsa dahi, uzun vadede bu kişilerin statü sahibi bireyler olduğunu unutmamıza neden olabiliyor. ‘Misafirlik’ yasal bir statü olmadığı için, Suriyelilerin haklarına yapılan vurguyu zayıflatma riski taşıyor.

'biz' - 'onlar' karşıtlığı

11. slayt: Kişiler, ulusal kimliklerinden bağımsız olaylarla, karşıtlık yaratacak ifadeler ve görsel tasarımlarla haberleştiriliyor. Suriyeli mülteciler Türkiye vatandaşları ile karşılaştırılarak, iki kimlik arasında tehlikeli bir hiyerarşi kuruluyor. Bu hiyerarşide, Suriyeli mülteciler etik ve insani değerlerin 'eksikliğiyle' ilişkilendiriliyor. Bu karşılaştırmalar, Suriyeli-Türkiyeli ayırımının derinleşmesine neden oluyor.

toplumsal ve ekonomik bir 'tehdit' olarak Suriyeliler

12. slayt: Mülteciler, işsizlik, salgın hastalık gibi toplumsal, siyasi ve ekonomik sorunların sorumlusu olarak gösteriliyor. Suriyeliler işsizlik, kira artışı gibi, ekonomik tehdit çağrışımı olan kavramlarla beraber anılıyor. Örneğin bu haberlerde, Türkiye'de işsizlik ve vergilerin yükselmesi gibi ekonomik sorunlar doğrudan Suriyeli mültecilere yükleniyor. Kaynağı olmayan, araştırılmamış iddialara dayanan bu tür söylemler, okuyucuda veya dinleyicide bir korku duygusu yaratabiliyor.

13. slayt: Suriyeli mültecilerin karıştığı iddia edilen suçlar haberleştirilirken, olayla doğrudan ilgisi olmamasına rağmen Suriyeli kimliği öne çıkarılıyor. Böylece, Suriyeliler sık sık suçla ilişkilendirilerek 'tacizci', 'katil', 'hırsız' ve 'dolandırıcı' gibi sıfatlarla anılıyor. Tekrarlar ve çeşitli benzetmelerle, Suriyeliler bir tehdit olarak kodlanıyor. Korkuya dayalı bir temsil sürekli

bir 'suç hikâyesi' olarak göç

Suriyeli işçilerden çocuğa işkence	Suriyeliler sahte zeytinyağı üretmişler	Suriyelilerin vahşi cinayeti telefon sinyali ile çözüldü
Suriyeli o katil Yunanistan'a kaçarken yakalandı	Suriyeli Suriyeliyi gasp etti	Yine bir Suriyeli gelin mağduru!
	Kızları taciz eden Suriyeliye dayak	
Darpçı Suriyeliler yakalandı	Mersin'de Suriyeli canlı bomba öldürüldü	SURİYELİ GELİN DEHŞETİ

olarak yeniden üretiliyor. Bu durum, mültecilere yönelik ayrımcılığın yerleşik hâle gelmesine neden oluyor.

çarpıtmalar, iddialar ve yanlış bilgilendirmeler

alt başlık:
"Araştırmada Suriyelilerin işsizliğe ve kira artışlarına neden olduğu ortaya çıktı"

içerik:
"Öte yandan resmi rakamlara bakıldığında işsizlik ve asayiş açısından Suriyeli sığınmacıların çok az etkisi olduğu görülüyor. Dolayısıyla Türkiye'deki bu algının ... yanlış anlamalar ve önyargılardan kaynaklandığını söylemek mümkün."

14. slayt: Mültecilere yönelik önyargıların oluşup yayılmasının nedenlerinden biri de, hızla yayılan yanlış bilgiler ve çarpıtmalar. İddialar çoğu zaman bilimsel çalışmalarla desteklenmediği gibi, yapılan bilimsel çalışmaların sonuçları da çarpıtılarak aktarılabilir. Bu çalışmalar korkuyu besleyecek bir söyleme dönüştürülebilir. Burada bunun açık bir örneğini görüyoruz. Habere baktığımızda, önce "Suriyeliler işsizliği neden oluyor" başlığını görüyoruz. Alt başlıkta ise "... Araştırmada Suriyelilerin işsizliğe ve kira artışlarına neden olduğu ortaya çıktı" cümlesi yer alıyor. İki başlık da bize, bir araştırma yapıldığını ve bu araştırma sonucunda, Suriyelilerin, işsizliğin ve kira artışının nedeni olduğuna dair net bir veri elde edildiğini söylüyor. Oysa haberin ayrıntılarına bakıldığında, söz konusu araştırmanın aslında bir 'algı araştırması' olduğu görülüyor: "Ekonomistler platformu, Türkiye'de yaşayan Suriyeliler hakkında Türk halkının düşüncelerini almak üzere bir araştırma yaptı." Yani, aslında vatandaşların Suriyeliler hakkındaki "düşüncelerini" özetleyen bir araştırmanın sonuçları, objektif verilmiş gibi sunuluyor. İnsanların düşüncelerini araştırarak mevcut önyargıları da

derlemiş olan bir araştırma, bu haber aracılığıyla, önyargıları doğrulayıp artıracak bir söyleme dönüşüyor, mevcut korkuları meşrulaştırıyor. Hâlbuki aynı haberin ana metninde sunulan veriler bunun aksini gösteriyor: “Öte yandan resmî rakamlara bakıldığında işsizlik ve asayiş açısından Suriyeli sığınmacıların çok az etkisi olduğu görülüyor. Dolayısıyla Türkiye’deki bu algının (...) yanlış anlamalar ve önyargılardan kaynaklandığını söylemek mümkün.”

15

acıma ve kurbanlaştırma

Dramın fotoğrafı

15. slayt: Bu haberin görselinde ve başlıklarında bir sorun görüyor musunuz? Size yanlış gelen bir şey var mı? [Soru katılımcılara yöneltilir.] Dezavantajlı gruplara acıma duygusuyla yaklaşmak toplum içinde yaygın, çoğu zaman da iyi niyetli bir tutumdur. Ancak bu durum, söz konusu kişilerin toplumun gözündeki kurban ve mağdur rolünü pekiştirir. Bir kişi veya grubun yaşadığı sorunlarla ilgili duygulara seslenmek kısa vadede bir yanıt alınmasını sağlayabilir, ancak eşitlikçi ve hak temelli bir yaşam için asıl ihtiyaç, kişilerin hak sahibi bireyler olarak görülmesi ve haklarının savunulmasıdır.

16

diğer mecralar

twitter

facebook

- * "Bu Suriyellilerin hepsini ıssız bir adaya atacakmın"
- * "Bu suriyellilerin derhal bu aziz Vatan topraklarından çıkartılması lazım"
- * "Kendi vatannna ihanet eden Suriyellileri geri gönderin yeter artık"
- * "Bu ne ya her yerde suriyeli ne zaman defolup gidecek bunlar"
- * "Her yer Suriyellilerin sapıklık haberleri ile dolu.."
- * "Bıttık artık hergün Suriyeli pisliklerin olaylarında!"

16. slayt: Sosyal medya, nefret söyleminin en çok açığa çıktığı mecralardan biri. Facebook örneğinde, Suriyeli bir grubun dâhil olduğu bir olayla ilgili bir gönderinin altına yazılmış,

'linç çağırısı' diyebileceğimiz yorumlar görüyoruz. Solda, Twitter örneğinde ise sınırın açılma kararının ardından yazılan yorumları görüyoruz.

17

dünyanın diğer yerlerinde sınırlar, mülteciler, sığınmacılar

İngiltere

"GÖÇMENLER GENÇ BRİTANYALILARIN İŞLERİNİ ÇALIYOR"

Almanya

Nehebel der Grenzen will Zusammengepackt

Grenzen dicht für Muslime

"Müslümanlara sınırları kapatın"

ABD

Amerika Başkanı Donald Trump:
"Korkunç bulaşıcı hastalıklar âdetâ sınırdan akarak geliyor."

Almanya'nın beş popüler çevrimiçi gazetesinde bir araştırma, 'Türkiye' ve 'Türkler' sözcüklerinin geçtiği haberlerin birçoğunda, bu sözcüklerin **terör, yasak, cinayet, entegrasyon sorunu, tembellik** gibi olumsuz kavramlarla bir arada kullanıldığını ortaya koyuyor.

17. slayt: Dünyanın diğer yerlerinden birkaç örnek, bize ortaklıkları göstermek için yeterli olacaktır. İngiltere'de bir gazete, "Göçmenler genç Britanyalıların işlerini çalıyor" başlıklı bir haber yapmış. Türkiye'deki işsizlikle ilgili haberlerin birçoğunda görülen suçlayıcı ton, bu haberde de karşımıza çıkıyor. Bilimsel araştırmalar bu tür bir iddiayı desteklemese de, göçmen karşıtı politikalarıyla tanınan Donald Trump göçmenlerle birlikte "korkunç bulaşıcı hastalıkların adeta sınırdan akarak geldiğini" iddia ediyor; göçmen sağlığını destekleyip hizmet sunması gereken bir sorumlu olarak insanların korkularını körüklüyor. Almanya'da bir gazete, Müslüman göçmenlerle ilgili olarak "Müslümanlara sınırları kapatın" başlığını atmış. Yine Almanya'da, beş popüler internet gazetesindeki 'Türkiye' ve 'Türkler' kelimelerinin geçtiği haberler incelendiğinde, bu kelimelerin birçoğunun terör, yasak, başörtüsü, cinayet, entegrasyon sorunu, tembellik gibi olumsuz kavramlarla birlikte kullanıldığı gözlemleniyor.

18

nefret dilinin olası sonuçları

Yeni Zelanda'da 2 camiye silahlı saldırı: 49 ölü

Yunanistan'da aşırı sağcılardan göçmenlere silahlı saldırı tehdidi

İkitteli'de Suriyelilere saldırı

İsraelsel Kışkırtıcılar'ın İsraili mahallelerinde, bir çarşıya takti edildği iddiaları, Suriyelilere yönelik bir girişimle İsraili Polis, takti iddiaları yapıldı.

Amerika'da iki kadına 'islamofobik' saldırı

New York Şehrinde bir Antisemit Saldırı daha

Kahramanmaraş'ta Suriyelilerin ev ve iş yerlerine saldırı

18. slayt: Nefret söyleminin sonuçlarını çoğu zaman doğrudan görmüyor, bu yüzden oluşturduğu riski göz ardı edebiliyoruz. Belirli grupları hedef alan söylemler, o gruplara yönelik

ayırıcı tutumların meşrulaşmasına, gruplar arasındaki mevcut çatışmaların güçlenmesine neden oluyor. Dünyanın birçok yerinde, göçmenler, azınlıklar, dezavantajlı gruplar saldırılara maruz kalıyor.

19

2018 yılında dünyada 70,8 milyon insan doğal afet ve savaşlar yüzünden evini terk etmek zorunda kaldı.

19. slayt: Göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgu ve artık bütün dünyada kaçınılmaz bir hareketlilik söz konusu. Yalnızca toplumsal ve siyasi çatışmalardan ve savaşlardan değil, çoktandır kapımızda olan iklim krizinden kaynaklanan göçler de başlamış durumda. Geçmişinde –hatırladığı– bir göç hikâyesi olmayanların dahi, geleceğinde olma ihtimali yüksek görünüyor.

20

Nefret söylemini ve ayırıcı dili dönüştürmek mümkün mü?
Bu konuda neler yapılabilir?

20. slayt: Peki, toplumsal yaşamı doğrudan etkileyen bu nefret söylemi ve ayırıcı söylemle mücadele etmek için neler yapabiliriz? [Soru katılımcılara yöneltilir.] En önemlisi, nefret söylemini ve ayırıcı söylemi fark edebilmek, bunların ciddi sonuçları olduğuna dair bir farkındalık yaratmaktır. Bazı ülkelerde olduğu gibi, nefret söyleminin yasalarla düzenlenmesi mümkün olsa da, bunun doğrudan bir çözüm olduğunu düşünmek doğru olmaz. Nefret söylemi yasaının ifade özgürlüğünü kısıtlamaması ve doğru uygulanması için çok kapsamlı bir düzenlemeye ihtiyaç vardır. Tabii ki, bu önemli ve uzun soluklu bir çaba. Ancak toplumsal

anlayışın değişmesi, yani nefret söyleminin toplum tarafından bir sorun olarak kabul edilmesi ve insanların dillerini değiştirmek için sorumluluk duymaları da en az yasaların değişmesi kadar önemli, hatta belki de daha önemli ve öncelikli. Bunu sağlamanın yollarından biri, olumlu alternatifler sunmak, yaygın söylemleri dönüştürecek yeni bakış açıları geliştirmek olabilir. Bu nedenle, bu çalışmada alternatif söyleme odaklanıyoruz.

21

Çoğulcu söylem

- nefret söylemiyle ve ayrımcılıkla mücadele eden,
- insan hakları ve değerlerini temel alan,
- olayları başka açılardan görmeyi, anlamayı ve anlamlandırmayı sağlayan,
hak odaklı bir dil ve anlayıştır.

21. slayt: Peki, alternatif söylem nedir? Alternatif söylem, insan haklarını ve insani değerlerini temel alarak sunduğumuz olumlu, hak odaklı söylemdir. Alternatif bir söylem, nefret söylemi kullanılarak bahsedilen bir olayı başka açılardan görmemizi ve anlamamızı sağlar. Nefret veya ayrımcılık içeren söylemi çürütmeye çalışmak ya da ona yalnızca karşı çıkmak yerine olumlu, üzerinde düşünülmüş bir alternatif sunmak; “Duruma bir de buradan bak” demek gibidir. Bakış açısını insan haklarına, insanlık onuruna yaslayarak yeni bir anlayış sunan alternatif söylemin birkaç örnekle somutlaştırabiliriz.

22

insan hakları açısından bakmak

22. slayt: “İnsan hakları açısından bakmak”, kulağa en basit gelen yöntemlerden biridir. Hemen herkes insan haklarının önemini kabul eder ve insan haklarına saygı duyduğunu söyler. Ancak maalesef bu yaklaşımın uygulandığı durumlarla pek sık karşılaşmıyoruz.

Yaygın önyargıların, yanlış bilgilerin, çatışmanın olduğu ortamlarda çoğu zaman olaylara tek taraflı bakılıyor ve insan hakları göz ardı ediliyor. Örneğin Suriyelilerin işsizlik sorunu-na yol açtığına dair bir söylemin yaygın olduğu toplumda, çok az kişi, aslında Suriyelilerin ucuz iş gücü haline geldiğini, işverenlerin durumu kendi çıkarları doğrultusunda kullanarak insan haklarına ve insanlık onuruna aykırı çalışma ve yaşam koşulları oluşturduğunu fark ediyor. Nefret söyleminin ve ayrımcı söylemlerin en belirgin özelliği, bir olayı, toplumsal koşulları değerlendirmeye katmadan, tek taraflı ve tek boyutlu olarak yansıtması ve bunu yaparken insan haklarını göz ardı ederek belirli grupları hedef almasıdır. Bu nedenle, nefret söylemine alternatif olarak sunulacak bir söylemin meseleye çok yönlü bakması, ilgili tarafların haklarını dikkate alan bir bakış açısı sunması gerekir. Bu haber metinlerinde bunun örneklerini görüyoruz. Soldaki haber, sorunu bir kimliğe veya gruba yükleyen söylemlerin aksine, sorunun altında yatan hak ihlalini ve ayrımcılığı göstererek, kaynağına dair alternatif bir bakış açısı sunmuş. Diğer örneği de aynı şekilde düşünebiliriz. Oturumun başında birlikte incelediğimiz “Suriyeli gelin” başlıklı haberde olduğu gibi, Suriyeli kadınlara yönelik ‘ahlaki’ açıdan suçlayıcı söylemlerin aksine, burada Suriyeli kadınların içinde bulunduğu, göz ardı edilen koşullar ve insan hakları ihlalleri vurgulanmış. Göçe zorlanan Suriyelilerin büyük bir kısmını oluşturan kadın ve çocukların taciz, cinsel saldırı ve aile içi şiddete uğradığı bilgisi öne çıkarılmış. İncelediğimiz örnekte görmezden gelinen insan ticareti gerçeği de ortaya konmuş.

23. slayt: Özellikle Türkiye'nin sınırı açma kararının ardından nefret söylemi ve ayrımcı söylem örneklerinde artış görüldü. Mülteciler nüfuslarıyla gündeme geldi ve mesele, uluslararası düzeyde bir çekişmenin konusu oldu. İnsanların iki ülke arasında sıkışıp kaldığı, sınırı geçmek için yaşamlarını tehlikeye attığı ve hayatını kaybettiği bu duruma insan hakları açısından bakma gerekliliği ikinci planda kaldı. Bu nedenle, bu örneklerde olduğu gibi konunun görülmeyen yönlerine bakan ve hak odaklı bir perspektif sunan yaklaşımlar önem taşıyor.

suçu kimlikle ilişkilendirmeden, kapsayıcı bir dil kurmak

Yeni Zelanda Başbakanı Jacinda Ardern, iki camiye hedef alan ve 50 kişinin ölümüyle sonuçlanan silahlı saldırının ardından Müslüman toplumuna yönelik kapsayıcı tutumuyla dünya çapında milyonlarca insana ve siyasi liderlere örnek oldu.

"Küresel bir çağrı yapıyorum. Yeni Zelanda'nın başına gelen şey, başka bir yerde büyüyen bir kişinin başka bir yerde öğrendiği ideolojiyle gelip bize karşı şiddet kullanmasıdır. Dolayısıyla küresel anlamda güvenli, hoşgörülü ve kapsayıcı bir dünyaya sahip olmak istiyorsak, sınırlarla düşünmemeliyiz. Bu konuda görmek istediğimiz liderlik bu."

BBC Türkçe, 20 Mart 2019

[fotoğraf: euronews.com]

24. slayt: Suriyelilere ve diğer mültecilere yönelik nefret söyleminin önemli kaynaklarından biri, doğru bilinen yanlışlar. Birçok yanlış bilginin ve kanıtlanmamış haberin dolaşımında olması hem nefret söylemini, hem toplumsal çatışmayı körüklüyor. Birçok kurum ve kuruluş bu durumla mücadele etmeye çalışıyor. Hızla yayılıp büyük tepkilere yol açan haberleri inceleyen, teyit eden ve kaydını tutan teyit.org gibi oluşumlar, yanlışlar üzerine kurulan nefret söylemlerine bir alternatif sunuyor.

sözü hikâyenin sahiplerine vermek ve aktarmak

25. slayt: Yeni Zelanda Başbakanı Jacinda Ardern, iki camiye hedef alan ve 50 kişinin ölümüyle sonuçlanan silahlı saldırının ardından, ülkenin Müslüman toplumuna yönelik kapsayıcı tutumu ve söylemi dünya çapında, siyasi liderler de dâhil olmak üzere milyonlarca insana örnek oldu. Avrupa'da ve dünyanın diğer yerlerinde İslamofobik, Müslümanları terörle özdeşleştiren, göçmen karşıtı nefret söylemi yükselirken, Ardern Müslüman toplumunun haklarını önçeleme bir dili sahiplenerek nefret söylemine büyük bir alternatif sunmuş oldu.

26. slayt: Suriyelilere ve diğer mültecilere ilişkin söylemlerin ortak özelliklerden biri de, Suriyelilerin sesini barındırmamaları. Mültecilerin ifadelerine, olayın doğrudan muhatabı oldukları haberlerde bile çoğu zaman yer verilmediğini görürüz. Haberler dışında da mültecilere

Çoğulcu bir söylem oluşturulurken, insan hakları değerlerinin ve ilkelerinin bütün süreç boyunca korunması çok önemlidir.

- Reddettiğiniz nefret söylemini vurgulamaktan ve yeniden üretmekten kaçının.
- Nefret söylemini üreten kişilerle değil, nefret söylemiyle mücadele edin.
- Nefret söylemine ve nefret söylemi üretenlere karşı olumlu bir alternatif, üzerinde düşünülmüş bir açıklama sunun.
- Kurbanlaştırmayın; bu, hedeftekilerin toplum gözündeki kurban rolünü pekiştirecektir.

dair çok fazla genelleme ve önyargı olmasına rağmen, mültecilerin kendi seslerinin duyulduğu çok az mecaz var. Bu nedenle, bir haber metnine ilgili tüm tarafların sesini katmak, mültecilere kendi sözlerini söyleyebilecekleri alanlar açmak ve hikâyeyi sahiplerinden dinleyerek anlatmak, nefret söylemine karşı güçlü bir alternatif sunacaktır.

sunumda kullanılan haberler

- "Suriyeliler, ekonomik çöküşüne sömürülüyor" (Korubak Postası, 2 Haziran 2017)
- 1 milyondan fazla sığınmacı kadın yok sayılıyor (Birgün, 20 Kasım 2019)
- 21 Bin 988 Suriyeli mültecimiz var (Anadolu'da Yaşayan, 8 Nisan 2017)
- Amerikalı da iş kadını 'İslamofobik' saldırı (Aydınlık, 10 Eylül 2016)
- Bu yıl 372 bin kaçak göçmen yakalandı (Sözcü, 7 Kasım 2019)
- Çocuk gelişimi ve hukukçu yorumu: Bu göç çocukları için yeni bir travma (Özener, 2 Mart 2020)
- Dergisi Suriyeliler yekaladını (Pusulio Haber Könyo, 10 Mayıs 2017)
- Dramen fotoğrafı (Son Kale İzmir, 10 Ağustos 2019)
- İnsan-Mülteciler Kardeşliğine devan (Aklara Sönmez, 21 Aralık 2017)
- Göçmen dernekleri: Kontrolsüz geçişler yeni ölümle demektir (Özener, 29 Şubat 2020)
- Göçmen geleneği haykıyor! (Yenişin, 9 Kasım 2019)
- İhsa de babal (Karademi, 14 Şubat 2017)
- Kalktıkları Suriyeliler saldırı (Dünya, 30 Haziran 2019)
- Kalkmamamızla Suriyelilerle ev işi veriyorlar saldırı (F24, 1 Mart 2020)
- Kazan taciz eden Suriyeliler dayak (Korkusuz, 23 Haziran 2017)
- Milerini Suriyeli canı bomba öldürdü (Hürriyet, 7 Eylül 2017)
- Mültecilerle dayanışma öyküleri (Yeni Yaşam, 1 Kasım 2019)
- New York şehrinde bir antisemit saldırı daha (Solom, 2 Ocak 2020)
- Savaşın kaçan Suriyelilerin yaşam mücadelesi (Adana Güney Haber, 21 Aralık 2017)
- Sorun sadece ekonomik değil: çocuklarımızın geleceği de tehlikededir! (Samsiyonef Haber, 22 Kasım 2018)
- Suriyeli gelin dehşetli (Star, 10 Şubat 2017)
- Suriyeli işçilerin çoğu işsiz (Akşam, 21 Nisan 2017)
- Suriyeli mikrobandan haberdar mısın? (Cukurova Metropol, 25 Eylül 2017)
- Suriyeli mülteciler için istihdam fırsatı (İzmir 9 Eylül, 8 Kasım 2019)
- Suriyeli o kedi Yunanistan'a kaçarken yakalandı (Adana Günaydın, 3 Mart 2017)
- Suriyeli sığınmacılar vatanlarına dönecek (Dokuz Sütun, 7 Kasım 2019)
- Suriyeli Sığınmacılar (Büyük Kent, 2 Kasım 2017)
- Suriyeli Nefret bizi daha çok üzüyor (Özener, 20 Haziran 2017)
- Suriyeliler, Türklere rahat yaşayıyor (Ankara Son Söz, 4 Temmuz 2017)
- Suriyeliler, Türkleri işinden etti (Yenişin, 19 Eylül 2018)
- Suriyeliyi işlediği neden oluyor (İzmir Yenişin, 3 Ekim 2017)
- Suriyeliler sahte zenginliği üretmiyorlar (Gaziantep 27, 15 Haziran 2017)
- Suriyeliler yüzünden vergiler yükseltiyor (Sözcü, 4 Ekim 2017)
- Suriyeliğin vahşi cinayeti telefon sinyali ile çözüldü (Kayseri Anadolu Haber, 21 Mart 2017)
- Türk can Suriyeli cep derisinde (Tolun, 22 Ocak 2019)
- Yeni Zelanda'da 2 camiiye saldırı: 49 ölü (BBC Türkçe, 16 Mart 2019)
- Yıllar önce Yunan mültecilere girecek dağıtan Suriyeli kadın... (İzmir ve Gü, 14 Ağustos 2019)
- Yine bir Suriyeli gelin mağduruldu (Sok, 1 Kasım 2017)
- Yunanistan'da sığınmacılardan göçmenlere saldırı saldırı tehdidi (NTV, 6 Şubat 2020)

27. slayt: Nefret söylemine alternatif oluşturacak bir yaklaşım geliştirmenin yolları, elbette, bu örneklerdekiyle sınırlı değil. İnsan haklarını, insanlık onurunu temel alarak sunacağımız her bakış açısı bir alternatif sağlayacak, nefret söyleminin teşvik ettiği anlayışı zayıflatacağıdır. Burada unutmamız gereken birkaç noktanın altını çizip sunumu bitireceğim. Alternatif bir söylem kurarken, mücadele etmek istediğimiz nefret söylemini tekrar etmekten kaçınmamız gerekiyor, çünkü bu tür tekrarlar ona daha fazla erişilebilirlik sağlayıp güç katabilir. Sunumun başında da konuştuğumuz gibi, nefret söylemi kasıtsız olarak da üretilebilir, kasıtlı olarak da; söylemin 'niyetini' her zaman göremeyiz ama sonuçlarını ve etkilerini görebiliriz. Yapmamız gereken, bu söylemi üreten kişilerle değil söylemin kendisiyle mücadele etmek. Nefret söylemi, çoğu zaman yerleşmiş kalıpyargılara ve önyargılara dayanır, insanlar bu söylemlere inanıp onları güçlü bir şekilde sahiplenebilirler. Bu nedenle, nefret söylemine alternatif sunarken, üzerine düşünülmüş, güçlü temellere dayanan bir açıklama vermek önemlidir.

Bir gruba yönelik nefret söylemini dönüştürmeye çalışırken düşebileceğimiz hatalardan biri de, insanların acıma duygularına hitap eden, mültecileri kurbanlaştıran söylemler kurmaktır. İnsanları 'fail' ve 'kurban' gibi ikili zıt rollerden birine sıkıştırmak, benzer söylemlerin önünü açacaktır. Bunun yerine, nefret söyleminin hedefinde olan grupların, haklara sahip, birbirlerinden bambaşka hayatları, meziyetleri, arzuları olan bireylerden oluştuğunu görmek ve göstermek gerekiyor.

Sunum tamamlandıktan sonra katılımcılara, oturum başındaki uygulamanın devamını yapacağınızı söyleyerek, onlardan dörder kişilik gruplara ayrılmasını isteyin. Katılımcılar bu aşamada, analiz ettikleri nefret söylemi örnekleriyle ilgili alternatif söylem üretmek için çalışacaklar.

Oturumun başında kullanılan posterleri gruplara geri verin ve onlardan, posterin diğer tarafını açıp 'Alternatif bir söylem üret' ve 'İş birliği yap' başlıklı son iki bölümü doldurmalarını isteyin. Gruplara, bu iki bölümü doldururken kullanmaları için **Vakalar** (EK 6) klasöründeki örnekleri verin. Bunlar, katılımcıların oturumun başında inceledikleri haber örneklerine dair genişletilmiş bilgiler ve başka mecralardan benzer örneklerdir. Bu vakalar, katılımcıların yazılı basın dışındaki mecraların farkında olmasını ve söylemin çeşitli boyutlarını düşünerek çalışmalarını sağlamak için derlenmiştir. Ayrıca, **Söylem posterini** (EK 7) salonda görünür bir yere asın. Katılımcılar bu posterini inceleyebilirler.

Katılımcılara posterini ve gerekli kırtasiye gereçlerini verdikten sonra grup çalışması için 20 dakika zaman tanıyın. Bu sürenin sonunda, onlardan tekrar oturma düzenine geçmelerini isteyin. Ardından, oturuma beşer dakikalık kısa grup sunumlarıyla devam edebilirsiniz.

Sunumlar sırasında ve sonrasında, nefret söylemiyle mücadelenin mümkün olduğunu ve bunun için insan hakları temelli yeni bir söylem oluşturmanın taşıdığı önemi vurgulayın. Bu kısımda tartışmayı yürütürken bu bölümün sonunda yer alan alternatif söylem rehberinden faydalanabilirsiniz.

Nefret söylemi nedir?

Bir kişiyi veya grubu **din, dil, etnik kimlik, engellilik, yaş, cinsiyet, cinsel yönelim ve benzeri özellikleri** temelinde ayırt ederek hedef alan, **önyargıya dayalı, olumsuz ve saldırgan** sözlü, yazılı veya görsel ifadeler, ‘nefret söylemi’ teşkil eder.

Nefret söylemi her zaman ‘doğrudan’ sonuçlar doğurmasa da, kasıtlı veya kasıtsız olarak hedef aldığı grupların, toplumsal ve siyasal yaşama katılım gibi **temel haklarının ihlal edilmesine yol açar.**

‘Söylem’ kelimesi, ‘söylemek’ fiilinden türetilmiş olması itibariyle sözel olanı çağırırsa da, yalnızca ‘söylediklerimiz, konuştuklarımız’ anlamına gelmez. Bu kavram, söylediklerimizle birlikte davranışlarımıza, düşüncelerimize ve tutumlarımıza yön veren bir düşünceler bütünü, yani bir ideolojiyi anlatır.

Nefret söyleminin evrensel olarak kabul görmüş ve değişmez bir tanımı yoktur. Tanımı, tespiti ve doğurduğu tepkiler toplumdan topluma farklılık gösterir. Ancak her toplumda, demokratik düzene ve bireylerin temel haklarına zarar vermesi nedeniyle, nefret söylemi, uluslararası alanda tartışılan ve birçok devlet tarafından tanınan bir sorundur. Yerel ve uluslararası kuruluşlar, nefret söyleminin tespit edilip engellenmesi için çaba göstermektedir.

Türkiye’nin de üyesi olduğu Avrupa Konseyi, nefret söylemini tanımlayan ve kabul eden ilk hükümetler arası kuruluştur. **1997 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi** tarafından kabul edilen tavsiye kararında, nefret söylemi şu şekilde tanımlanmıştır: “Nefret Söylemi kavramı; ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezcilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel **hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan veya meşrulaştıran her tür ifade biçimini** kapsayacak şekilde anlaşılacaktır.”

Bu tanımı, **Türkiye dâhil 47 üye ülke** kabul etmiştir.

Farklı coğrafyalar ve topraklar arasındaki ortaklıkları anlatmak üzere yapılmış olan bu geniş ve kapsayıcı tanım, söylemin mekânsal ve tarihsel bağlamına göre şekillenebilir. Söylemi üretenin konumu, ifadenin kimin hakkında

olduğu, ne zaman, hangi amaçla söylendiği, hangi kitleye ulaştığı gibi unsurlar, söylemin bağlamını oluşturur. Bir ifadenin eşitlikçi ve adil bir bakışı mı, yoksa ayrımcı bir anlayışı mı güçlendirdiğini, ancak bu bağlamı inceleyerek anlayabiliriz.

Nefret söylemi her zaman doğrudan kin ve öfke dolu veya aşağılama içeren ifadelerle ortaya çıkmaz; hatta zaman zaman 'normal' ve 'mantıklı' dahi görünebilir. Bu nedenle, nefret söylemini teşhis etmek her zaman kolay olmayabilir.¹⁷ Önyargılara ve kalıpyargılara dayanan ifadeler veya dile yerleşmiş deyimlerde bu durum görülebilir. Örneğin, 'gâvur eziyeti', 'gâvur inadı' gibi ifade kalıpları ve "Ayıdan post, gâvurdan dost olmaz" gibi deyimler, 'gâvur' kelimesini kötü, korkulan, istenmeyen niteliklerle eşleyerek gayrimüslimleri hedef alır; Müslüman olmayanların 'merhametsizlik', 'zalimlik' gibi kavramlarla ilişkilendirilmesine neden olur. Bu tür ifadelerin yaygın olarak kullanılması ve kanıksanmış olması, söz konusu grup veya kimlik üzerindeki etkilerinin fark edilmesini zorlaştırır.

Nefret söylemi, **doğrudan ve dolaylı olarak bir kişiyi, grubu veya kimliği hedef alması ve olumsuz olması** itibarıyla diğer ayrımcı ifadelerden ayrışır. Ayrımcı bir anlayışı teşvik eden her ifade nefret söylemi olarak değerlendirilmez. Nefret söylemine kıyasla daha ince bir şekilde kurgulanmış, doğrudan nefret söylemi kapsamına girmeyen olan kimi ifadeler, ayrımcı söylem olarak nitelendirilir. Ayrımcı ve ötekileştiren mesajları daha örtük bir şekilde veren bu tür ifadeler bir kimliği veya grubu açıkça hedef almaz, nötr, hatta olumlu görünebilirler. Örneğin, engelliliği/sakatlığı medyada dram ya da trajedi olarak veya engelli/sakat kişiyi mucize olarak gösteren ya da çocuklaştıran ifadeler ayrımcı söylem kapsamında değerlendirilebilir. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere, ayrımcı söylem, nefret söylemini de içine alan, ondan daha geniş bir kategoridir.

Nefret söylemi, toplumdaki ayrımcılığın dildeki şiddetli ve saldırgan karşılığı ve ayrımcı dilin bir alt kümesi olarak görülebilir.

Ancak burada önemli olan, bu iki kavram arasındaki ayrımdan ziyade, dildeki ayrımcılığı ve şiddeti görebilmektir. Konu hakkında yasal bir kısıtlama ve düzenlemenin olmadığı Türkiye'de nefret söylemini ve ayrımcı söylemleri tespit etmek, toplumdaki ayrımcılıkla mücadele edilmesi ve söylemin yol açtığı kötü sonuçların önüne geçilmesi açısından büyük önem taşır.

Nefret söylemi nasıl tespit edilir?

Nefret söyleminin tespiti için yerel ve uluslararası çalışmalar tarafından benimsenmiş birçok metot kullanılıyor. Bu metotlardan biri, Hrant Dink Vakfı'nın 2009'dan beri Türkiye'de medya ve söylem konusunda sistematik ve kesintisiz bir şekilde yürüttüğü 'Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi'¹⁸ adlı proje kapsamında üretildi. Projede, tüm ulusal gazeteler ve yaklaşık 500 yerel gazete, etnik, dinî ve ulusal kimliklerle ilişkilendirilen bazı anahtar sözcükler kullanılarak taranıyor.

Bu tarama esnasında okunan metinler üç temel soru etrafında inceleniyor:

İncelenen ifade bir grubu veya kimliği hedef alıyor mu?

Söylemin hedefi hâlihazırda ayrımcılığa uğrayan, haklarına erişimde sorun yaşayan, baskı ve/veya şiddet gören hassas kişi ya da gruplar mı?

Hedef alınan gruba veya kimliğe nasıl yaklaşıyor?

- Bir kişi ya da münferit bir olaydan yola çıkarak bir topluluğun/ kimliğin bütününe yönelik olumsuz genelleme, çarpıtma, abartma, olumsuz atıf içeren söylemler (örn. "Suriyeliler gına getirdi")
- Devletlerarası siyasi ve diplomatik ilişkilerle bağlantılı olarak söz konusu ülkelerde yaşayan tüm insanları hedef alan söylemler (örn. "Yahudi yine saldırdı")
- Konu edilen kişileri ve grupları sosyal, iktisadi, kültürel tehdit veya güvenlik tehdidi olarak temsil eden söylemler (örn. "Suriyeliler işsizliğe neden oluyor", "Müslüman terörü", "Hıristiyan terörü")
- Bir topluluk hakkında düşmanlığı, şiddeti ve savaşı çağrıştıran ifadelerin yer aldığı söylemler (örn. "Rum vahşeti")
- Bir topluluk hakkında doğrudan küfür, aşağılama, hakaret içeren söylemler (örn. "kalleş", "hain", "ahlaksız")
- Bir kimliğin veya kimliğin herhangi bir özelliğinin nefret, aşağılama unsuru olarak kullanıldığı, simgeleştirildiği söylemler (örn. "Bizi Eurovision'da Yahudi mi temsil edecek?")

Üretildiği toplumdaki mevcut siyasi, sosyal ve tarihsel koşullar nedir? Bu koşullar düşünüldüğünde ifadenin olumsuz etkileri ve sonuçları olabilir mi?

Söylemin üretildiği toplumda konu ile ilgili mevcut siyasi, tarihsel, sosyal durum nedir? (örn. Göç durumu, geçmişten gelen düşmanlık anlatıları,

gruplar arasında mevcut bir çatışma/önyargı vb. koşullar) Söylemle karşılaşan dinleyici kitlesi ile söylemin hedefi olan grup(lar) arasındaki bir çatışmaya ve/veya önyargıya dayalı sosyal, siyasi ve tarihsel bir anlatı var mı?

Herhangi bir grup veya kimlikten bahseden bir ifade gördüğünüzde şu soruyu sorun: Bu ifade, nefret söylemi ve/veya ayrımcı bir söylem olabilir mi?

Nefret söyleminin temelinde ne yatar?

Nefret söylemi, kişileri ya da grupları grup aidiyetlerinden dolayı hedef alır. Söylemin temelinde bu gruplara yönelik sosyal, siyasal ve tarihsel anlatılarla beslenen önyargılar ve kalıpyargılar vardır.

Nefret söylemi, gündelik yaşamdaki bireysel ilişkiler de dâhil olmak üzere, iş hayatında, siyasette, ders kitaplarında, hukuk metinlerinde, sağlık hizmetlerinde; özetle hayatın her alanında karşılaşılan ayrımcılığın, söylem yoluyla bir tür saldırıya dönüşmesidir.¹⁹

Kavramın içinde yer alan 'nefret' ifadesi nedeniyle nefret söylemi, kişisel bir duygu ve rahatsızlık biçiminde anlaşılmaktadır. Önyargılı olumsuz duygu ve tutumlardan besleniyor olsa da, nefret söylemi kişisel duyguların dışavurumundan veya iletişim hatalarından ibaret değildir; toplumsal yapı içinde bu tür söylemlerin hedefi olan gruplarla, faili olan gruplar arasındaki mevcut eşitsizliklerden kaynaklanır. Nefret söylemi, toplumu oluşturan gruplar arasındaki hiyerarşiyi pekiştiren bir dışlama, değersizleştirme ve düşmanlaştırma anlayışının bir parçasıdır.²⁰

Nefret söylemi nerelerde karşımıza çıkar?

Nefret söylemi belirli bir mesleğe veya toplumsal alana özgü bir sorun değildir. Dilin olduğu her yerde; yazılı basın, medya, sosyal medya, siyaset, kamu, eğitim, bilim ve günlük hayat gibi, çok çeşitli alanlarda ve bağlamlarda karşımıza çıkar.

Diğer yandan, her gün söylem üreten veya kamuoyu liderlerinin, siyasilerin, iş adamlarının ve benzer kişilerin söylemlerini yeniden üreten medyanın işlevi üzerine ayrıca düşünmek gerekir. Geleneksel ve yeni biçimleriyle medya, insanların dünya ve dünyanın işleyişi hakkında neyi, nasıl öğreneceğini etkileyen sistemler oluşturur.²¹ Medya, varsayılanın aksine, her zaman 'gerçekliği olduğu gibi yansıtmak' için çabalamaz; gerçekliğe dair birbirinden farklı tanım, kimlik, imaj ve görüntüler inşa eder ve bu temsiller, bireyler tarafından içselleştirilir.²²

Kamusal söylem büyük ölçüde medyanın etkisi altındadır. Yasama, yürütme ve yarıdan sonra 'dördüncü kuvvet' olarak nitelendirilen medya, çeşitliliği ve farklılığı öne çıkarma gücüne sahip olduğu gibi, toplumsal kutuplaşma ve çatışmanın yükselmesinde etkili ve yönlendirici de olabilir.²³ Medya sorumsuz ve dikkatsiz davrandığında, ırkçılığı ve nefreti tetikleyip bu tutumları güçlendirebilir, hatta meşrulaştırabilir.²⁴ Dolayısıyla medya, nefret söyleminin üretilmesinde en etkili olan mecralardan biridir. Ancak unutulmaması gerekir ki, bir mecranın etkisi, o toplum içindeki gücüne bağlıdır. Örneğin otoriter bir rejimle yönetilen bir toplumda, siyasetin söylemleri, çeşitli mecralarda üretilen tüm diğer söylemlerden daha güçlü bir etki yaratabilir.

Nefret söyleminin tespit edilmesi neden önemlidir?

Nefret söylemi, odağındaki grup ve/veya kişilere yönelik tahammülsüzlüğün önünü açarak bu kişi veya gruplara yönelik şiddet, düşmanlık, ayrımcılık gibi düşmanca algı ve tutumların yaygınlaşmasına neden olur. Hedef alınan gruplara, tekrar tekrar "Toplumda size yer yok" mesajını verir. Bu mesajlara sıklıkla maruz kalan grup üyeleri sessizleşir ve pasifleşir. Bu durum kaçınılmaz olarak demokratik düzene zarar verir, çünkü bu kişilerin en temel hakları olan toplumsal ve siyasal yaşama katılım hakkı ihlal edildiği gibi, yaşam hakları da sıklıkla tehlike altına girer.²⁵

Nefret söylemi

- Önyargıya dayalı, **olumsuz ve/veya saldırgan** bir ifadedir. Sözlü, yazılı ya da görsel olarak üretilebilir.
- Bir kişiyi veya grubu, dinî ve etnik kimlik, engellilik, cinsiyet, cinsel yönelim gibi özellikleri yönünden ayırt ederek **hedef alır**. Kasıtlı veya kasıtsız olabilir.
- Dolaylı veya doğrudan, o kişinin veya grubun **insan haklarını ihlal ederek zarar görmelerine neden olur**.

SIKÇA SORULAN SORULAR

'Nefret söylemi' kavramı ifade özgürlüğü hakkı ile çelişmez mi?

İfade özgürlüğü; demokrasi, fikir çeşitliliği, kişilerin düşünsel gelişimi ve kendilerini gerçekleştirmeleri gibi bağlamlarda hayati bir önem taşır, ancak mutlak

bir hak değildir; devletler, uluslararası insan hakları hukuku kapsamında, belirli istisnai koşullar altında, ifade özgürlüğü hakkını kısıtlayabilir.²⁶

‘Nefret söylemi’ kavramını yalnızca söylemi üreten kişinin ifade özgürlüğü açısından değerlendirmek, bu iki kavramın birbirine karşıt olduğu yanılgısını yaratır. Oysa, ‘nefret söylemi’ kavramı, söylemin yöneldiği kişilerin ve grupların haklarını korumak için kullanılmaktadır. Söylemi üretenin ifade özgürlüğü hakkı, ancak ayrımcılığa maruz kalan kişinin **ayrımcılıktan korunma hakkı**²⁷ ile birlikte var olabilir. Aksi halde, toplumda ifade özgürlüğü hakkını kullananlar ile nefret söylemine maruz kalanlar arasındaki eşitsizlik sürecektir. İfade özgürlüğü ancak herkesin eşit olarak konuşabildiği ve belirli grupların ayrımcı söylem veya politikalarla dışlanıp sessizleştirilmediği bir toplum düzeninde güçlenebilir.

Nefret suçu nedir?

Nefret söylemi, çoğu zaman nefret suçuna giden süreçte tetikleyici bir unsur olduğundan, bu iki kavram sık sık birbiriyle karıştırılır. Bir suçun nefret suçu olarak değerlendirilmesi için, ilgili ülkenin ceza hukukunda tanımlanmış ve nefret içeren bir saikle işlenmiş olması gerekir.

Bir kişiyi ya da grubu hedef alan ve ırk, etnisite, ulusal köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel veya fiziksel engel ya da cinsel yönelim gibi nedenlerle işlenen her türlü suç, nefret suçu kapsamına girer. Diğer suç tiplerinden farklı olarak, eylemin mağduru olan kişinin veya kişilerin o suçların hedefinde olmasının nedeni, ait oldukları (olmasalar bile öyle algılandıkları) gruplara duyulan önyargılardır. Bu nedenle, nefret suçları toplumsaldır. Yalnızca saldırgan ya da mağdurların değil, toplumun genelinde farklı grupların birlikte yaşamaya ilişkin anlayış ve pratikleri ile doğrudan bir ilişkisi vardır.²⁸

Türkiye’de ve dünyada nefret söylemine dair yasal düzenlemeler var mıdır? Nefret söyleminin anayasayla yasaklanması ne anlama gelir?

Nefret söylemine dair **yasal düzenlemeler çeşitlilik göstermektedir**. Örneğin, Hollanda Ceza Kanunu’na göre “Bir grubun ırkı, dini veya hayat felsefeleri, cinsel yönelimleri ya da fiziksel, psikolojik veya ruhsal engellilikleri bağlamında kendisini açıkça, sözlü, yazılı olarak veya grafikte, kasıtlı bir şekilde aşağılayıcı olarak ifade edenler, bir yıldan daha fazla olmayacak şekilde hapis cezası veya üçüncü

kategori para cezası ile cezalandırılır.”²⁹ Diğer yandan, bazı ülkelerde nefret söylemi kapsamındaki ifadeler, ifade özgürlüğünün koruma alanı içinde değerlendirilir. Örneğin, nefret söyleminin ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirildiği ABD’de, nefret söylemi içeren bir ifade ancak açık ve mevcut bir tehlike doğurduğu takdirde ifade özgürlüğü kapsamında çıkarılır.³⁰ Her koşulda, tekil olaylar üzerinden incelenmesi gerektiği için nefret söyleminin cezai tespiti zordur.

Türkiye’de ise, nefret söylemini doğrudan yasaklayan anayasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak Türk Ceza Kanunu’nun ‘Halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve aşağılama’ başlıklı 216. maddesi, nefret söylemiyle mücadele bağlamında tanımlanabilecek en yakın suçtur. Bu maddeye istinaden, nefret söylemine dair cezai işlem uygulanan bazı olaylar: 2004’te Erzurum’da bir sağlık ocağında çalışan bir doktorun, hastalara “Pis Kürtler! Hepinizi öldürmek gerekir” demesi; 2007’de İzmir’deki Türkçü Toplumcu Budun Derneği’nin yürüttüğü, “Kürt nüfus azaltılsın, Kürtler kısırlaştırılsın” kampanyası; 2008’de Denizli Çivril’de köylülerin, “Kürtler çoğalıyor, biz kovmazsak köyü ele geçirecekler” iddiası.³¹

Ancak bu madde çoğu kez tersinden yorumlanarak, dezavantajlı grupların nefret söylemi karşısında korunması için değil, bu grupların aleyhine uygulanması nedeniyle eleştirilmektedir. Örneğin, Irkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Avrupa Komisyonu’nun (ECRI) raporuna³² göre, bu maddede (216. madde) belirtilen temeller arasında etnik köken, renk, dil, milliyet, cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet aidiyeti yer almamaktadır. Aynı zamanda, maddede, suçun oluşması için kamu düzenine tehdit teşkil edecek nitelikte açık bir tehlike ortaya koyması gerekliliğinin ortadan kalkması gerektiği savunulmaktadır.

Dolayısıyla, nefret söyleminin yasal olarak tanınması için, öncelikle herkesin bu yasadan eşit şekilde faydalanmasını sağlayacak anayasal bir düzen gerekmektedir. Aksi takdirde, nefret söylemini yasaklayan bir yasa, risk altındaki dezavantajlı grupları mağdur edebilir, hatta bu grupların haklarının korunmasını destekleyici ifadelerin kısıtlanması ve ifade özgürlüğünün ihlali olarak da sonuçlanabilir. Dolayısıyla, aslında birbirinin karşıtı olmayan, aksine bir arada kazanılması gereken **ifade özgürlüğü hakkı ile ayrımcılıktan korunma hakkı** için yapılacak hukuki mücadele bu anlamda büyük önem taşır. Ancak nefret söylemiyle mücadelede yasal düzenlemelerin ötesine geçilerek, toplumsal dönüşümü hedefleyen başka araçlar da üretmek gereklidir. Yasemin İnceoğlu’nun dediği gibi, “Çoğu zaman bu-merang etkisi yaratabilen 216. maddenin kalkması gerektiği ifade edilirken, ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı bir başka yasa arayışına girmek, Türkiye’de zaten zayıf bir karneye sahip olan basın özgürlüğüne büyük bir tehdit” oluşturabilir.³³

Çoğulcu söylem rehberi

Çoğulcu söylem nedir?

Çoğulcu söylem, nefret söylemi ve ayrımcılıkla mücadele etmek için kullanılabileceğimiz araçlardan biridir. Açıklık, farklılıklara saygı duyma, özgürlük ve eşitlik gibi, insan haklarını ve demokratik değerleri temel alır. Yeni ve farklı kelimelerin kullanılmasından ibaret değildir; olayları başka açılardan görme, anlama ve anlamlandırma olanağı sağlayan yeni ve olumlu anlatılar önerir; duyulmayan hikâyeleri öne çıkarır. **Hak odaklı bir dil ve anlayışı** esas alır.

Çoğulcu bir söylem yaratmak neden önemlidir?

Söylem önemlidir, çünkü düşünme biçimimizi, kararlarımızı ve hareketlerimizi etkiler. Bir toplumda neyin doğru ve normal, neyin yanlış ve anormal kabul edileceğini o toplumdaki hâkim söylemler belirler. Hâkim söylemlerin ilettiği bakış açısı tek gerçeklik ve doğru olarak kabul edilir. Bunların sorgulanmasına izin verilmez; alternatif anlatılar reddedilir. Sonuç olarak, düşünce özgürlüğünden başlayarak, çoğulcu ve demokratik bir toplum için gerekli olan tüm temel haklar ve değerler tehlikeye girer. Bu nedenle, baskıcı etkileri olabilecek her türlü ayrımcı ve nefret içerikli söylemi dönüştürmek önemlidir. Bunların yerine, insanları aynı gerçekliğin farklı yüzlerini görmeye davet eden bakış açıları ve veriler kullanılmalıdır.

Çoğulcu söylem nasıl oluşturulur?

Çoğulcu bir söylem dört aşamada kurulabilir:

1. adım: Ayrımcı ve nefret içerikli söylemin analiz edilmesi,
2. adım: Değerlendirilen söylemin yerine insan hakları odaklı, çoğulcu bir söylem tasarlanması,
3. adım: Söylemi hayata geçirmek için işbirliği yapılması,
4. adım: Sonuçların takip edilmesi ve değerlendirilmesi

Nefret söylemi, etkisi güçlü veya düşük olan çok çeşitli mecralar aracılığıyla hayatımıza yayılarak ayrımcılığın normalleşmesine ve şiddetlenmesine yol açar. Dolayısıyla, insan haklarını ve çoğulculuğu esas alan bir söylemin savunuculuğunu yapmak hayati önem taşır. Özellikle kamu, medya ve sivil toplum gibi,

toplumsal hayatta etki gücüne sahip sektörlerin çalışanları tarafından üretilecek bir söylem doğrudan sonuç verebilir. Kurumlarda hak odaklı bir dilin benimsenmesi ve yayılması, kamusal söylemin dönüşmesine önemli bir katkı sunabilir.

Birinci adım: Nefret söyleminin analiz edilmesi

Etkili bir çoğulcu söylem üretmek için, karşı çıkmak istenen nefret söyleminin içeriği ve olası etkilerinin analiz edilmesi gerekir:

İncelenen ifade hangi grup ya da kimlikten bahsediyor? Söylemin hedefleri hâlihazırda ayrımcılığa uğrayan, baskı ve/ya şiddet gören hassas kişiler ya da gruplar mı?

Hedef alınan grup veya kimliğe nasıl yaklaşıyor? Hedef alınan kişi ve gruplar sosyal, ekonomik, kültürel tehdit veya güvenlik tehdidi olarak temsil ediliyor mu? Bir kişi ya da münferit bir olaydan yola çıkılarak bir topluluğun/kimliğin tümüne yönelik olumsuz genellemeler yapılıyor mu? Bir grup hakkında doğrudan küfür, hakaret ve aşağılama ifadeleri kullanılıyor mu? Üretilen söylem, hedef alınan kimliklere yönelik düşmanlığı, şiddeti ve savaş söylemini yaygınlaştırıyor mu? Devletlerarası siyasi ve diplomatik ilişkilerden dolayı, söz konusu ülkelerde yaşayan tüm insanlar hedef alınıyor mu?

Söylemin dayandığı bilgi kaynakları ve veriler neler? İddia edilen bilgiler bilimsel bir kaynağa dayanıyor mu? Bu kaynak neye göre seçilmiş? Görüşü alınmayan ilgili bir taraf var mı?

İfadenin hangi sosyal, siyasi ve tarihsel koşullar altında üretilmiş? Göç durumu, geçmişten gelen düşmanlık anlatıları, gruplar arasında mevcut bir çatışma/önyargı vb. koşullar var mı?

İfadeyi yaymak için kullanılan iletişim ve yaygınlaştırma araçlarının etkisi/gücü nedir? Söylem, sosyal medya, popüler bir televizyon ya da radyo kanalı gibi güçlü ve etkili iletişim kanallarıyla yaygınlaştırılıyor, sık sık tekrar ediliyor mu? Söylemin üretildiği yerde popüler olan ve geniş kitlelere ulaşan iletişim araçları kullanılıyor mu? Söylemi üreten kişi toplumun tümü veya bir kesimi tarafından bir lider veya önemli bir şahsiyet olarak görülüyor mu?

- **Bu söylemin ne tür etkileri ve sonuçları olabilir?**

Nefret söylemi kaynağını birden çok unsurdan alabilir. Bu unsurların hepsiyle aynı anda mücadele etmek çok zordur. Etkin ve duruma özel tasarlanmış bir alternatif söylem geliştirmek için anlatının mücadele edilmek istenen kısmına odaklanması daha verimli olacaktır.

İkinci adım: Çoğulcu söylemin tasarlanması

1. Amacın belirlenmesi

Analiz ettiğim nefret söylemiyle mücadele ederek neyin gerçekleştiğini görmek istiyorum? Kısa, orta ve uzun vadede yaratmak istediğim etki nedir?

2. Alternatif bakış açısının (vizyonun) belirlenmesi

Bu adım, çoğulcu söylemin temelini oluşturur. Bu adımda söylemin teşvik etmesi istenen bilgi, davranış ve değerler tanımlanır. Ayrımcı anlayışın yerine sunulacak alternatif anlayışa, yani vizyona karar verilir.

Nefret söyleminin en belirgin özelliklerinden biri, toplumsal koşulların ve hedef alınan grupların haklarının gözardı edilmesidir. Bu nedenle, alternatif söylem üretirken şu iki soruya yanıt vermek önemlidir:

- Bahsi geçen olay veya durumla ilgili olarak öne çıkarılması gerektiğini düşündüğünüz, gözardı edilen bir durum ya da bilgi (temel bir hak, yanlış bir bilginin doğrusu, tarihsel bir bilgi/olay vb.) var mı? Varsa nedir?
- Olaya bakışımızı ve anlayışımızı değiştirecek alternatif bir bakış açısı nasıl olabilir? (İnsan hakları, bir arada yaşam, sorumluluk, sosyal uyum, eşitlik...)

Amaç ve vizyonun açık ve net olarak tanımlanması, kurulacak söylemin güçlü olmasını sağlar. Çünkü, nefret söylemi yalnızca kelimelerden ibaret değildir; belirli bir bakış açısını ve mesajı tekrarlayarak üretirler. Nefret söylemiyle mücadele edebilmek için, nefret söyleminin altında yatan bu ayrımcı anlayışı fark etmek ve onun yerine olumlu alternatifler sunmak gerekir. Bu nedenle, **üretmek istediğiniz çoğulcu söylemin mesajını net bir cümleyle ifade etmeye çalışmak önemlidir.**

Örneğin, mültecilerin toplumsal değerlere yönelik tehdit unsuru olarak yansıtıldığı bir nefret söyleminin yerine, çokkültürlülüğün bir zenginlik kaynağı olduğunu veya mülteciliğin bir insan hakkı olduğunu savunan bakış açıları öne çıkarılabilir.

Çoğulcu söyleminizin bakış açısını belirlerken doğrudan nefret söylemini hedef almaktan kaçının. Çoğulcu söylemin amacı bir nefret söylemini çürütmek değil, onun yerine düşünülmüş, olumlu bir alternatif sunmak ve öne çıkarmaktır.

3. Hedef kitlenin tanımlanması

Hedef kitle, amaç doğrultusunda belirlenmelidir. Hedef kitlenin doğru belirlenmesi, çoğulcu söylemin yaygınlaştırılacağı platformların seçilmesinde yardımcı olur. Bir söylem üretirken hedef kitleniz, toplumun geneli olabilir, ancak bu, etkili bir söylem kurmak için çok geniş bir hedefdir. Kitlenin özelliklerini ve ihtiyaçlarını belirlemek, kuracağınız söylemin etkili olmasına yardımcı olacaktır. Genç bir kitleye hitap etme biçimi ile, yetişkin bir kitleye veya resmi dilin hâkim olduğu bir sektöre hitap etme biçimi birbirinden farklı olacaktır. Kitleyi belirlemek, bu koşullara uygun bir söylem üretmeyi sağlar.

Örneğin, mültecilerin eğitim alanında dışlanmasına yol açan bir nefret söylemine veya ayrımcı söylemlere karşı kurulacak bir söylem, öğrencilere, velilere veya öğretmenlere yönelik olabilir.

4. İçerik ve üsluba karar verilmesi

Bu adımda, kurulacak yeni söylemin tonuna ve içeriğine karar verilir. İçerik ve üsluba, söylemin hitap ettiği kitleye uygun olmalıdır.

Örneğin, mülteciler hakkında resmî ve saldırgan bir tonla kurulan nefret söylemine karşı mizahi bir ton taşıyan, alternatif bir dil kullanılabilir. Önemli olan, hedeflenen kitleye mesajın ulaşmasını sağlamaktır.

İçeriği ve üslubu belirlerken

- reddettiğiniz nefret söylemini vurgulamayın,
- olumlu ve yaratıcı alternatifler sunun,
- hedef kitlenizin ilgisini çekin,
- hedef kitlenize, alternatif bakış açılarını keşfetmek ve üzerinde düşünmek için alan açın,
- nefret söylemini ve onu üretenleri sadece kötüleyen mesajların uzun ömürlü ve etkin olması imkânsızdır, dolayısıyla nefret söylemine ve onu üretenlere karşı olumlu bir alternatif öneri, üzerinde düşünülmüş bir açıklama sunun,
- kurbanlaştırmayın; nefret söyleminin hedefindeki kişilere yönelik olarak acıma yoluyla empati duygusu uyandırmaya çalışmayın. Bu yaklaşım, söz konusu kişilerin toplum gözündeki kurban ve mağdur rolünü pekiştirecektir. Duygulara seslenmek kısa vadede bir yanıt almanızı sağlayabilir ama kalıcı bir değişim için insan haklarına vurgu yapmalısınız.

5. Kullanılacak araçların seçilmesi

Mesajımı en etkin şekilde nasıl ve hangi araçlarla iletebilirim? Hangi iletişim kanallarını ve medya organlarını, ne düzeyde kullanmalıyım?

Bu adımda, çoğulcu söylemin hedeflenen kitleye ulaşabilmesini sağlayacak en uygun araçlar seçilmelidir. Eğer bir kurumda çalışma yapılıyorsa, o kurum içinde iletişimin hangi kanallar ve kişiler aracılığıyla sağlandığı tespit edilir.

Söylemin üretileceği bağlama göre tüm iletişim kanalları değerlendirilmelidir. Örneğin, sosyal medya nefret söyleminin en hızlı ve en yüksek sayıda üretildiği alanlardan biri olduğu gibi, insan hakları odaklı, çoğulcu söylemlerin yayılması için de elverişli bir alandır. Ancak bir söylemin yayılabileceği kanallar sosyal medya veya medyayla sınırlı değildir; filmler, festivaller, atölyeler aracılığıyla da alternatif söylem üretilbilir ve yayılabilir.

Üçüncü adım: Çoğulcu söylemi hayata geçirmek için işbirliği yapılması

Bu adımda, ilgili ve etkili tüm gruplar belirlenmeli ve onlarla işbirliği yapılmalıdır.

Çoğulcu söylemin kurulmasına hangi gruplar yardımcı olabilir? Söylemin etkisini kimler aracılığıyla güçlendirebilirim? Mesajımı iletmek istediğim kitle üzerinde kimler ve hangi kurumlar etkili olabilir?

Söylemin hayata geçirilmesi aşamasında, etkili olabilecek kişi ve kurumlar çoğulcu söyleme dâhil edilmelidir. Eğer bir kurum içinde söylem çalışması yürütülüyorsa, bu çalışmayı destekleyebilecek yetkililerle iletişime geçmek ve onları sürece dâhil etmek gerekir. Çalışmanın başka bağlamlarda yapılması durumunda ise böyle bir söylemi destekleyebilecek tüm etkili kişi ve kurumların belirlenmesi ve onların da çalışmada rol almasının sağlanması önemlidir. Etkili aktörler kamu kurumları, medya kuruluşları ya da sivil toplum örgütlerin yanı sıra tanınmış kişiler, sanatçılar, siyasiler ve diğer kamusal figürler de olabilir.

İşbirliği yaparken özellikle nefret söyleminin hedefinde yer alan grupların katılımını sağlamak önemlidir. Çoğulcu söylemin güçlendirici olması ve adil olmayan güç ilişkilerinin yeniden üretilmemesi için hedef grupların katılımı vazgeçilmezdir. Bu süreçte, farklı tarafların işbirliği yapmaya teşvik edilmesi, etkili bir alternatif söylem üretilmesi açısından önemlidir.

Dördüncü adım: Çoğulcu söylemin etkilerinin takip edilmesi ve değerlendirilmesi

Burada amaç, ürettiğimiz söylemin etkisine dair fikir sahibi olmaktır. Yola çıktığımız amaç ile vardığımız nokta arasındaki ilişkiye bakmamız gerekir. Çünkü

üretilen her söylem beklenen etkiyi yaratmayabilir. Daha önemlisi, üretilen söylemin beklenenden çok farklı veya istenmeyen etkileri olabilir.

Söylemin etkisi ve sonuçları değerlendirildiğinde, önceki aşamalardaki bir eksiklik fark edilebilir. Böylece hedeflenen kitle, üslup, kullanılacak araçlar veya etkili aktörlerin değiştirilmesi ya da yenilerinin eklenmesi gibi, söylemi geliştirici ve güçlendirici yeni adımlar atılabilir.

“Söylem kimlere ulaştı?”, “Mesajı nasıl algıladılar?”, “Soruna yaklaşımları nasıl değişti?” gibi sorular yönlendirici olarak kullanılabilir.

Bu sorulara cevap verirken tıklanma sayısı, dağıtılan poster sayısı gibi somut ölçütler üzerinden değerlendirme yapılabilir.

Çoğulcu bir söylem oluştururken atlanmaması gereken noktalar

Çoğulcu bir söylem oluştururken, insan hakları değerleri ve ilkelerinin bütün süreç boyunca korunması kritik önem taşır. Her adım insan haklarını yansıtmalı, insan hakları ışığında atılmalıdır.

Çoğulcu söylemin güçlendirilmesi için destekleyici istatistik, veri, bilgi ve kaynaklardan oluşan bir havuz geliştirilmelidir.

Nefret söylemini üreten kişilerle değil, nefret söylemiyle mücadele edilmelidir. Meseleyi kişisel boyutta ele almak, nefret söylemini üretenler adına koruyuculuk yapılmasına neden olarak durumun daha da kötüleşmesine neden olabilir.

Çoğulcu bir söylemin doğurabileceği tepkilerden zarar görmemek için bu tepkilerle başa çıkma stratejileri geliştirilmelidir.

Çoğulcu bir söylem oluşturulurken, mevcut hiyerarşik güç ilişkilerini yeniden üretmeyen bir dil kullanılması çok önemlidir. Bu amaçla, nefret söyleminin hedefindeki sosyal gruplar hakkında bilgi sahibi olunması, bu gruplara üye kişilere danışılması ve alternatif söylemin üretilmesi için alan açılması faydalı olacaktır.

Nefret söylemi karşısında sessiz kalanların da tartışmaya katılmasını ve nefret söylemiyle mücadeleye destek vermesini teşvik edecek bir dil kullanılmalıdır.

Hedef kitlenin çoğulcu söyleme yakınlık hissetmesi için, kullanılan dil büyük önem taşır. Başarılmak istenen amaçlara dayanarak, içerik ve ton dâhil edilmesi istenen farklı kitlelere göre yeniden ayarlanmalıdır.

kaynaklar

Bu rehber hazırlanırken yararlanılan, bu alanda çalışmak ve daha fazla bilgi almak için başvurulabilecek kaynaklar:

- Agata de Latour, Nina Perger, Ron Salaj, Claudio Tocchi ve Paloma Viejo Otero, **WE CAN! Taking Action against Hate Speech through Counter and Alternative Narratives** (Macaristan: Avrupa Konseyi, 2017), <https://rm.coe.int/wecan-eng-final-23052017-web/168071bao8>
- Henry Tuck ve Tanya Silverman, **The Counter-Narrative Handbook** (Londra: Institute for Strategic Dialogue, 2016), http://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2016/06/Counter-narrative-Handbook_1.pdf
- Charlie Winter ve Johanna Fürst, **Challenging Hate: Counter-speech Practices in Europe** (Londra: Online Civil Courage Initiative, 2017), <https://icsr.info/wp-content/uploads/2018/03/ICSR-Report-Challenging-Hate-Counter-speech-Practices-in-Europe.pdf>
- Paul Iganski ve Abe Sweiry, **Stopping Hate: How to Counter Hate Speech on Twitter?** (Brüksel: Media Diversity Institute), <https://getthetrollsout.org/stoppinghate>

5. Değerlendirme ve kapanış

Eğitim çalışmasına katıldığınız ve katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederiz. Eğitimin bu son bölümünde sözü size bırakmak isteriz. Eğitim süresince yaşadığımız deneyimi değerlendirmenizi kolaylaştırmak için bir yöntem kullanabiliriz. Elinizin beş parmağını kullanarak, her parmağınızda değerlendirmenize şu kelimelerle başlayabilirsiniz:

- baş parmak: En çok beğendiğim
- işaret parmağı: “İşaret etmek isterim ki”
- orta parmak: “Keşke”
- yüzük parmağı: “Söz veriyorum ki”
- serçe parmak: “İddiaya girerim ki”

Hazır olan başlayabilir. Bu paylaşım sırasında sizlere kısa değerlendirme formları da dağıtacağım ve salondan çıkmadan önce formları doldurup bize geri vermenizi rica edeceğim.

Uygulamayı anlattıktan sonra ortaya bir sandalye koyup, hazır olanın başlayabileceğini söyleyebilirsiniz. Tüm katılımcıları değerlendirme yapmak için zorlamayın; bu uygulamaya isteyen katılabilir. Fakat katılımcıları cesaretlendirmek için siz de çıkıp bu yöntemle paylaşım yapabilirsiniz. Değerlendirme için vaktiniz azsa, bunun yerine 'üç kelime' gibi bir uygulama da tercih edebilirsiniz. Üç kelime uygulamasında, el uygulamasının aksine herhangi bir kısıtlama yoktur; katılımcılar eğitim çalışmasına dair düşüncelerini belirten üç kelime söylerler. Bu paylaşımlar bittikten sonra formları toplayarak eğitimi sonlandırabilirsiniz.

Bu kitapçıkta yer alan eğitim çalışmalarının planlama ve uygulama aşamalarında, kolaylaştırıcıların aşağıdaki noktaları göz önünde bulundurması önem taşımaktadır.

öğrenme hedefleri: Öğrenme hedeflerini, yapacağınız oturumda dile getirilmesi, tartışmaya açılması gereken başlıklar olarak görebilirsiniz. Oturum esnasında tartışmaları yönlendirmek, konuları ve kavramları birbiriyle ilişkilendirmek için öğrenme hedeflerinizden faydalanmalısınız.

bilgi paylaşımı: Oturumların öğrenme hedeflerini anlamak, birbirleriyle ilişkisini kurmak ve bir bütün olarak ele alabilmek için bilgi notlarından yararlanabilirsiniz. Bu notlar, konuya ilişkin arkaplan bilgisi içermektedir. Bu bilgi notları, tartışmaları daha verimli hâle getirmenize, somutlaştırmanıza ve konuyu belirli bir çerçeve içinde sunmanıza yardımcı olacaktır. Bilgi paylaşımlarını okurken öğrenme hedeflerini de düşünmek gerekir.

yönerge: Öğrenme hedefleri ve arkaplan bilgisi hazırlandıktan sonra, bu bilginin paylaşımı ve aktarımında kullanılacak metotlar belirlenir. Her metot ancak belirli öğrenme hedefleriyle birlikte ele alındığında anlam kazanır. Yönerge ise, oturumda uygulanacak metodun katılımcılarla paylaşılacağı çerçeveyi sunar. Kitapçıkta yer alan yönergeler, kolaylaştırıcıların ağızından katılımcılara hitap edecek şekilde yazılmıştır.

tartışma soruları: Bu soruları kullanarak, katılımcıların kendilerini ifade edebilecekleri alanlar yaratabilirsiniz. Katılımcıların konuyla ilgili bilgi, deneyim ve fikirlerini paylaşması, öğrenme ortamını herkes için daha iyi hâle getirecektir.

Kolaylaştırıcı kimdir ve ne yapar?³⁴

Kolaylaştırıcının görevi, grubun belirli bir amaca yönelik görevlerini yerine getirmesine yardımcı olmaktır. Katılımcıların görevi ise, buldukları oturum, atölye ya da eğitim çalışmasının hedefine doğru hareket etmektir. Kolaylaştırıcı, grubun bilgi ve deneyimini de kullanarak, birlikte düşünme sürecini desteklemelidir.

Kolaylaştırıcı, katılımcılarının eğitim boyunca yaşadığı sürece odaklanmalı ve bu süreci izlemelidir. Katılımcıları eğitimin hedefleri doğrultusunda yönlendirmeli ama formel olmayan eğitimin katılımcı odaklı olduğunu da unutmamalıdır.

Bu noktada kolaylaştırıcı, eğitim çalışmasının öğrenme hedeflerine hâkim olmalı ve katılımcıları iyi dinleyip, doğru sorularla, konuya ilişkin bilgi ve deneyimlerinin bütün grup tarafından duyulmasını sağlamalıdır. Aktif dinleme ve doğru soruları sorma, bir kolaylaştırıcı için önemli becerilerdir.

Kolaylaştırıcı, katılımcıların öğrenme süreçlerini desteklemekten sorumludur.

Kolaylaştırıcı

- belirli bir amaca yönelik uygulamaları yaptırır,
- katılımcıların potansiyelini ortaya çıkarmaya çalışır,
- katılımcıların birbirini daha yakından tanımalarını sağlar,
- katılımcıların birbirini anlamasına yardımcı olur,
- katılımcılar arasındaki çatışmaların çözümüne yardım eder,
- katılımcıları kendilerini ifade etmeye cesaretlendirir,
- eğitim ortamını ve zamanını düzenler.

Kolaylaştırıcı nelerden kaçınmalıdır?

- katılımcının söylediklerini düzeltmek, kendini ifade etmesinin önüne geçmek,
- grup çalışmalarına dâhil olmak,
- çalışma gruplarının karşılaştığı sorunları onların yerine çözmek,
- düşünceleri yargılamak ya da farklı düşünceler arasında birini haklı görmek,
- taraf tutmak,
- her soruya cevap vermeye çalışmak.

Eğitim çalışması öncesinde ve sırasında

- hazırlıklarınızı kontrol edin (salon, sandalyeler, hava, malzemeler vb.),
- programın üzerinden geçin (oturumlar, zaman planlaması vb.) ve özellikle hangi bölümde hangi hedefe ulaşmak istediğinizden emin olun,
- katılımı teşvik edin,
- katılımcıları farklı açılardan düşünmeye teşvik edin,
- katılımcıların kapsamlı çözümler aramasına destek olun ve bunu yaparken her şeyin siyah ya da beyaz olmadığını unutmayın,
- her oturumun hedefini birkaç kez vurgulayın; eğer katılımcılar bunu sizin yerinize yapıyorsa, onlara referans vererek tekrar edin.

Unutmamak gerekir ki, yaygın eğitim katılımcı odaklı ve ortaklaşmaya/uzlaşmaya, yeniden ve birlikte üretime dayalı bir yaklaşıma dayanır; kolaylaştırıcıların da bu yaklaşımı

desteklemesi gerekir. Bu yaklaşımı daha iyi anlamak ve desteklemek için aşağıdaki tabloda³⁵ yer alan ‘yap’ ve ‘yapma’ları kullanabilirsiniz.

YAP	YAPMA
Katılımcıları görüş ve düşüncelerini dile getirmeye ve kendi deneyimlerinden konuşmaya teşvik edin.	Katılımcılardan gelen herhangi bir öneriyi yargılayarak değersiz kılmayın. “İşe yaramaz”, “alakasız” veya “saçma” gibi ifadeler kullanmayın.
Herkesin görüşlerini rahatlıkla ifade edebildiği, güvenli bir ortam yaratmaya çalışın. Karşılıklı saygı kültürünün oluşmasına çaba gösterin.	Grubun başkasını dışlama, görmezden gelme, yargılama veya saygısızlık etmesine izin vermeyin; bazı temel ilkeleri en başta oturtmaya çalışın.
Tartışmayı ve sorgulamayı özendirin; katılımcılar şüphelerini veya tereddütlerini ifade ederek öğrenirler.	Sunumlarınızı uzun tutmayın; bu, katılımcıların odaklanmasını zorlaştıracaktır.
Katılımcıların, ele alınan konular ile çevrelerinde gördükleri, yaşadıkları durumlar arasında bağlantı kurmasına yardımcı olun.	Ele alınan konuyla ilgili olmayan genellemeler yapmayın.
Katılımcıların, ‘yerleşik gerçekler’i sorgulamasına izin verin; bunu kendiniz de yapın.	Bir tartışmayı sona erdirmek için konumunuzu kullanmayın ve üstten konuşmalar yapmayın.
Katılımcılara karşı dürüst olun. Bu, katılımcıların size daha fazla saygı göstermelerini ve kendilerini daha rahat açmalarını sağlayacaktır.	Hâkim olmadığınız bir konuda ya da yanıtını bilmediğiniz bir soru karşısında “Bilmiyorum” demekten korkmayın.
Katılımcılara güvenin. Bazı cevapları katılımcıların kendi başlarına bulmaları gerekebilir.	Katılımcılarla üstten konuşmayın ve onları zorla bir yere/konuya yönlendirmeye çalışmayın.
Katılımcıların önerilerini ciddiye alın. Katılımcılar kendilerini eğitimin öznesi olduklarını hissedersen, dâhil olma olasılıkları yükselecektir.	Planlanan akışa ve içeriğe bire bir bağlı kalmanız gerektiğini düşünmeyin. Katılımcılar başka bir yöne hareket etmeyi tercih ediyorsa, bu tercihi gözardı etmeyin.

Katılımcılara hitap ederken doğal olun. Onlara kendilerini nasıl hissettiklerini, her şeyin yolunda olup olmadığını, herhangi bir ihtiyaçları olup olmadığını sorabilirsiniz.

Bazı katılımcıların görüşleri kaba veya düşüncesiz görünüyorsa pes etmeyin. Onlara başka bir bakış açısı göstermeye çalışın.

Katılımcılara eşit davranın; kendinizi onlarla eşit konumlandırın.

Katılımcıları dışlamayın. Katılımcıların neyi yapıp yapamayacakları konusunda varsayımlarda bulunmayın.

pratik bilgiler

Bu bölümde, kolaylaştırıcıların eğitim/atölye çalışması yürütürken kullanabileceği pratik bilgiler listelenmiştir.

- Ön hazırlığınızı iyi yapın. Kullanacağınız malzemeler, posterler, sunumlar vb. hazır olsun. Eğitimi ne kadar görsel bir hâle getirirseniz, hem siz hem de katılımcılarınız o kadar rahat eder.
- “Fikri olan var mı?” yerine “Fikrini paylaşmak isteyen var mı?” kalıbını kullanmaya özen gösterin. Herkesin konuya dair bir fikri olabilir; sadece, kimileri bunu o anda söylemek istemeyebilir.
- Sunumlarınızı bir araç olarak kullanın. Sunumu okumayın, kendi cümlelerinizle zenginleştirin. Sunumlarınız için hazırlanmış notlara mutlaka göz atın ve bu notların sunumun önemli bir parçası olduğunu unutmayın.
- Katılımcıların hepsinin, mümkün olduğunca eşit oranda söz almasını sağlayın. Bazı kavramları ve konuları ele almaya, sözü katılımcılara vererek başlayabilirsiniz. Ancak konunun fazla dağılmasına izin vermeyin ve sürenizi iyi kullanın. Uzayan tartışmaları, aralarda ya da eğitim çalışmasının sonunda ele alabileceğinizi unutmayın.
- Posterlerinize büyük harflerle ve okunaklı şekilde yazın. Eğitim çalışmasında ortaya çıkan posterleri salonda görünür bir yere asmaya çalışın. Yazmak için mavi ve siyah, işaretlemek için yeşil ve kırmızı kalemleri kullanın.
- Oturumlar sırasında kolaylaştırıcılar olarak aynı anda konuşmamaya ve söze çok fazla girmemeye dikkat edin. Bu sayede, katılımcılarınızın dikkatini çok fazla dağıtmamış olursunuz. Oturumu yürüten kolaylaştırıcı, sözünü bitirdikten sonra ekip arkadaşlarına “Ekleme istediğiniz bir şey var mı?” sorusunu sorabilir. Böylelikle,

oturumda eksik kalan ya da belirtilmesinin iyi olacağı düşünülen noktaları diğer kolaylaştırıcı dile getirebilir.

- Kolaylaştırıcılar olarak salonu verimli kullanın. Bunun için, salonu önceden görmek çok önemlidir. Salonun neresinde, hangi oturumu yürüteceğinizi, hangi bölümleri ne amaçla kullanabileceğinizi planlayabilirsiniz. Salonun temizliği ve düzeniyle ilgili olarak katılımcılarınızdan yardım isteyebilirsiniz.
- Tartışma bölümünde
 - “Neler hissettiniz?” veya “Az önce neler oldu?” gibi sorularla, katılımcıların yaptıkları uygulama üzerine düşünmesini sağlayın (eğer bir uygulama yaptıysanız bu sorularla başlayın).
 - “Yaptığımız bu uygulama gerçek hayatta neye benziyor?” sorusuyla, katılımcılarınızla konuşmak istediğiniz noktaya doğru ilerleyebilirsiniz. Uygulamanın gerçek hayatla ilişkisinin kurulması size bazı kavramları tartışma ve açıklama fırsatı sunacaktır. Bu nedenle, bu soru üzerine olabildiğince çok katılımcıdan yorum almak önemli olabilir.
 - Uygulamanın gerçek hayatla ilişkisini kurup, oturumun kilit kavramlarını ortaya çıkardıktan sonra katılımcılarınıza “Peki, biz bu durumla ilgili ne yapabiliriz?” sorusunu sorabilir, katılımcılarınızdan öneriler toplayabilirsiniz.
 - Oturumda ele alınan kilit konular ve kavramlara dair bir özet yapabilirsiniz.
- Uygulamaya başlamadan önce yönerge verip herkesin ne yapması gerektiğini anladığından emin olun. Karmaşa oluşmamasına özellikle dikkat edin. Grup çalışmaları sırasında grupların yanına uğrayın; yaptıkları çalışmalara dair geribildirim verip sorularını cevaplayın.
- Çok sık soru sormayın; sorduğunuz soruyla ilgili söylenecekler bittikten sonra diğer sorunuza geçin. Fazla soru sormanız, katılımcıların kafasını karıştırabilir.
- Oturumlarınıza başlarken önceki oturuma referans verin. Kendi oturumunuzda ne yapacağınıza kısaca değinin.
- Çok fazla fiziksel hareket gerektiren uygulamalardan kaçının. Uygulamaları, bulunduğunuz salonun ve katılımcılarınızın özelliklerini göz önünde bulundurarak seçin.
- En az iki kolaylaştırıcı olduğunuzu unutmayın. Salonda birbirinizle göz teması kurabilecek şekilde konumlanın.

Eğitimlerinizde kullanacağınız yaklaşım, katılımcılarınız için kurguladığınız öğrenme ortamının önemli bir parçasıdır. Katılımcılarınız, ele almak istediğiniz konularda kendilerini daha rahat ifade edebilmek, birbirlerinden öğrenebilmek ve deneyimlerini paylaşabilmek için kendilerini rahat ve güvende hissetmelidir. Bunun için, öğrenme ortamının, hem eğitim çalışması öncesinde yaptığınız hazırlıklarla, hem de çalışma sırasındaki tavrınızla, katılımcı odaklı olmasını sağlamalısınız.

Üç doğru - bir yanlış

amaç: Katılımcıların birbirinin ismini öğrenmesini ve birbiriyle iletişim kurmasını sağlamak
Katılımcılardan kendilerini tanıttıkları cümleler düşünmelerini isteyin. (örn. “X yemeğini çok severim ve çok iyi yaparım”, “Daha önce atletizmle ilgilendim ve 200 metre yarışlarında kazandığım üç madalya var”, “Kedileri çok severim, evde iki tane kedim var.”)

Katılımcılardan kendilerini tanımlayan, üçü doğru, biri yanlış olmak üzere dört özellik düşünmelerini isteyin.

Katılımcılardan kendi cümlelerini belirledikten sonra salonda serbest olarak dolaşım, eşleşerek birbirleriyle tekrar tanışmalarını ve birbirlerine, hazırladıkları üç doğru ve bir yanlış özelliği söylemelerini bunlardan hangisinin yanlış olduğunu tahmin etmelerini isteyin.

Daha sonra ayrı ayrı başka biriyle eşleşmelerini ve aynı rutini tekrarlamalarını söyleyin.

Uygulamayı, her katılımcı dört-beş kişiyle tanışana kadar sürdürün. Ardından, katılımcıları tekrar oturma düzenine davet edin.

Aşağıdaki soruları sorarak bu bölümü sonlandırıp, eğitim programını sunabilirsiniz.

Tüm katılımcılar oturma düzenindeyken, onlara şu soruları yöneltin:

- Kimlerle tanıştınız ve nasıl özellikleri olduğunu öğrendiniz?
- Öğrendiğiniz en ilginç ve doğru olan özellikler neler?
- Duyduğunuz en yaratıcı yanlış özellikler neler?

El sıkışma

amaç: Katılımcıların birbirinin ismini öğrenmesini ve birbiriyle iletişim kurmasını sağlamak

sayı: En az 30 kişi

süre: 10 dakika

Tüm katılımcılardan odanın içinde yürümelerini ve 10 dakikada olabildiğince çok kişiyle el sıkışıp, isimlerini söyleyerek kendilerini kısaca tanıttıklarını isteyin.

Müzikli balonlar

amaç: Katılımcıların birbirinin ismini öğrenmesini ve birbiriyle iletişim kurmasını sağlamak

sayı: En az 10 kişi

süre: 10 dakika

malzemeler: Katılımcı sayısı kadar balon, 5 ila 10 adet asetat kalem, CD ya da kasetçalar

Tüm katılımcılara birer tane balon verin. Balonları şişirmelerini, üzerine isimlerini ve geldikleri ilin adını yazmalarını isteyin. Daha sonra müzik çalmaya başlar ve katılımcılar balonları havaya atarak karışmasını sağlarlar. Amaç, balonların müzik durana kadar olabildiğince havada kalmasını sağlamak, yere düşmelerini önlemeye çalışmaktır. Müzik durduğunda her katılımcı en yakınındaki balonu yakalar ve balonun üzerinde ismi yazan kişiyi bulmaya çalışır.

not: Zamana ve katılımcıların isteğine bağlı olarak, aynı oyun iki-üç kez oynanabilir.

İsim ve...

amaç: Tanışma ve isimleri hatırlama

sayı: Alt ya da üst sınır yok

süre: 10-30 dakika (grubun büyüklüğüne göre)

Tüm katılımcılar halka şeklinde durur. Herkes sırayla adını söyleyip bir hareket, şekil ya da mimik yapar. Katılımcıların hepsi isim ve hareketlerini paylaştıktan sonra sırayla herkesin adı söylenir ve hareketi yapılır. İsimler, aşağıdakilerle birleştirilebilir:

isim ve mimik: Katılımcılar isimlerini söyleyip kendilerine özgün bir mimik yaparlar.

isim ve hareket: Katılımcılar isimlerini söyleyip, o an içinde buldukları ruh hâlini ya da ne iş yaptıklarını belirten bir hareket yaparlar.

isim ve hayvan: Katılımcılar isimlerini, ardından kendi isimlerinin baş harfiyle başlayan bir hayvan ismi söylerler. Aynı hayvanın isminin birden fazla kez söylenmemesine dikkat edilmelidir. (Hayvan yerine yemek ismi de söylenebilir.)

varyasyonlar: Her katılımcının ardından bütün grup 'isim ve ...'yi tekrarlar.

Alfabetik sıra

amaç: İsimleri öğrenmek, gruptakileri birbirine ısındırmak

sayı: En az 10 kişi

süre: 5 dakika

malzeme: Kişi sayısı kadar sandalye

Sandalyeler halka şeklinde dizilir ve katılımcılardan sandalyelerin üstüne çıkmaları istenir.

Hiçbir şekilde konuşmadan ve sandalyeden yere inmeden alfabetik sıraya geçmeleri istenir.

Üç parmak

amaç: Tanışma ve ısınma

sayı: Alt ya da üst sınır yok

süre: 10 dakika

Tüm oyuncular üç parmaklarını havaya kaldırır. İşaret parmağı o kişinin ismini, orta parmağı en sevdiği içeceği, yüzük parmağı ise en çok gitmek istediği ülkeyi temsil eder. Oyuncular odanın içinde yürümeye başlayıp karşılaştıkları herkesin parmaklarına kendininkileri değiştirerek, sırayla kendi ismini, en sevdiği içeceğin ve gitmek istediği ülkenin ismini söyler. Amaç, belirli bir süre içinde mümkün olduğunca çok kişiyle karşılaşmaktır.

not: Parmak sayısı artırılabilir; parmakların temsil ettikleri şeyler etkinliğin temasına göre değiştirilebilir (örn. Kişinin yaşı, memleketi, sevdiği spor).

Bana öykünü anlat

amaç: Tanışma

sayı: En az 10 kişi

süre: 30 dakika

Katılımcılardan kendilerine bir eş bulmalarını ve birbirlerine öykülerini anlatmalarını istenir. Tüm öyküler “Buraya gelmeye şu şekilde karar verdim...”, “Buraya gelebilmek için seçtim, çünkü...” gibi bir ifadeyle başlar.

İkili gruplardan, birbirlerine öykülerini anlattıktan sonra diğer bir çiftle birleşip dört kişilik bir grup oluşturmalarını, öykülerini tekrar anlatmalarının ve bu sefer nereden geldiklerini, ülkeleri ya da şehirleri hakkında bir-iki cümle eklemelerini isteyin.

Pinpon

amaç: Tanışma, isim öğrenme ve hatırlama

sayı: Alt ya da üst sınır yok

süre: 15-25 dakika

Gruptakiler ayağa kalkıp bir daire oluşturur. Ebe ortaya geçerek parmağıyla işaret ettiği kişiye “pin” ya da “pon” der. İşaret edilen kişinin, ebe “pin” derse kendi solundaki kişinin, “pon” derse sağındaki kişinin ismini üç saniye içinde söylemesi gerekir. İsmi bilemez veya yanlış söylerse, kendisi ebe olarak ortaya geçer. Ebe uzun süre ortada kalınca ya da herkesin kendi yanındaki ismini ezberlediğini düşünüp yer değiştirmelerini istediğinde “pinpon” diye bağırır. “Pinpon” dendiğinde herkes yer değiştirmek zorundadır.

Karışık salata

amaç: Katılımcıların dikkatini toplama ve grup içi dinamikleri pekiştirme

sayı: 10-20 kişi

süre: 10-15 dakika

Sandalyeler halka oluşturacak şekilde dizilir. Katılımcılar sandalyelere oturduktan sonra bir katılımcı ortada, ayakta durur. Ortadaki katılımcı, grupta yer alan kişilerden bazılarını uyacak birtakım özellikler söyler. Bu özelliklere uyan katılımcılar yer değiştirirken ortadaki katılımcı yerlerden birini kapmaya çalışır. Bu özellikler genel ve eğlenceli olmalıdır (örn. “Tüm gözlüklüler yer değiştirsin”, “Tüm yüzük takanlar yer değiştirsin”, “Tüm evliler yer değiştirsin”). Ortadaki kişi arada sırada, “Herkes yer değiştirsin” diyerek oyunu daha eğlenceli hâle getirebilir. Oyun, yöneten kişi uygun görünce ve hemen hemen herkes bir-iki kez ortaya geldikten sonra bitirilir.

A’yı kovala, B’den kaç

amaç: Katılımcıların dikkatini toplama ve grup içi dinamikleri pekiştirme

sayısı: Alt ya da üst sınır yok

süre: 10 dakika

Katılımcılar ayakta dururlar. Oyunu yöneten kişi her katılımcıdan grup içinden iki kişiyi düşünüp onları ‘A’ ve ‘B’ olarak adlandırmasını ister. Katılımcılar düşündükleri insanı birbirlerine söylemezler. Her katılımcı, ‘A’ olarak düşündüğü kişinin olabildiğince yakınında durmaya, B olarak düşündüğü kişiden mümkün olduğunca uzak durmaya çalışır. Bazı insanların ortak seçimlerinin olması, bir katılımcının B olarak seçtiği kişi tarafından A olarak seçilmiş olması ve katılımcıların çalışma salonunun ortasında birbirlerini kovalaması oyunu daha da eğlenceli hâle getirecektir.

Atom

amaç: Katılımcıların dikkatini toplama ve katılımcıları küçük gruplara ayırma

sayı: Alt ya da üst sınır yok

süre: 10 dakika

Katılımcılar rahat hareket edebilecekleri bir alanda ayakta dururlar. Eğitimci katılımcılara her birinin boşlukta gezinen birer atom olduğunu söyler. Bilindiği gibi, atomlar boşlukta serbestçe hareket ederler. Atomların hareket hızı sıcaklıkla beraber yükselir ya da düşer. Bir diğer bilimsel gerçek de, uygun koşullar sağlandığında atomların başka atomlarla birleşerek moleküller oluşturma eğiliminde olduğudur. Bu bilgiler katılımcılarla paylaşıldıktan sonra oyunun kuralları açıklanır. Katılımcılardan, tıpkı bir atom gibi odada serbestçe hareket etmeleri istenir. Hareketlerinin hızını, eğitmenin bildireceği sıcaklık belirleyecektir. Örneğin, 50 derecede yürüyen katılımcılar, sıcaklık 150 dereceye çıktığında koşmalıdır. Ayrıca eğitimci katılımcılardan molekül oluşturmalarını isteyip, o molekülün kaç atomlu olduğunu belirtir. Molekül oluşturma komutunu alan atomlar, en yakınlarındaki atomlarla birleşerek istenen atom sayısında moleküller oluştururlar.

not: Grubu hareketlendirebilecek, eğlenceli bir oyun olan Atom, küçük gruplar oluşturmak için de kullanılabilir. Bunun için, oyunun sonunda kaçır kişilik gruplar oluşturmak isteniyorsa katılımcılardan o sayıda atom içeren molekül oluşturmaları istenebilir.

İnsan makinesi

amaç: Tartışma, takım çalışması, eğlence

sayı: Herhangi

süre: 30-45 dakika

Grup, beş ila altı kişilik takımlara bölünür. Her takımdan kendi bedenlerini kullanarak bir makine veya eşya oluşturma, kendi içinde tartışarak bir eşya üzerinde karar kılması ve gruptakilerin, kendi bedenlerini kullanarak, neyi temsil ettiklerini katılımcıların anlayabileceği şekilde sunması istenir. Gruptaki her kişinin makinenin bir parçasını oluşturma çok önemlidir. Grupların karar vermesi ve prova yapması için 15 ila 25 dakika zaman tanınır. Bu sürenin sonunda, gruplar hazırladıkları makineleri sunarlar. Seyreden katılımcılardan makinenin ne olduğunu tahmin etmeleri istenir. Bu oyun eğlendirdiği gibi, katılımcıların beraber çalışmasına ve birbirine yakınlaşmasına da olanak sağlar.

AKIN

- Vatandaş olmayan çok sayıda kişinin bir ülkeye aniden ulaşması. (IOM, 2019)
- Kalabalık bir şeyin arkası kesilmeyen bir geliş durumunda olması. (GTS)
- Düşman topraklarına tedirgin etme, yıldırma, çapul vb. amaçlarla toplu olarak yapılan baskın. (GTS)

Tanımlar, kelimenin olumsuz, tehditkâr çağrışımları olduğuna işaret ediyor. ‘Göç akını’ da, günlük kullanımda, düşman topraklarına yapılan ve arkası kesilmeyen, güvenlik kaygıları yaratan bir tehdidi çağrıştırıyor.

ALTERNATİF SÖYLEM

Alternatif söylem, farklı anlatıların öne çıkarılmasının önemi üzerinde durur; karşı çıkmayı hedeflediği anlatıların negatif yansıması olmanın ötesine geçip olumlu alternatifleri vurgular; bu anlatıların pekiştirilmesine ve itibar görmesine izin vermez. “Neye karşı buradayız?” sorusundan çok “Ne için buradayız?” sorusunu vurgulayarak, yeni bir anlatı veya yorum önerisinde bulunur. (de Latour, 2017)

Karşıt söylem, nefret söylemini çürütmeye odaklanır. Nefret söyleminin güvenilirliğini yitirmesini sağlar, insanların gözündeki gücünü yok etmeye çalışır. Alternatif söylem ise farklı anlatıların, yeni hikâyelerin öne çıkarılmasının önemi üzerinde durur; karşı çıktığı anlatıların yanı sıra olumlu alternatifleri vurgular. Açıklık, farklılıklara saygı duyma, özgürlük ve eşitlik gibi, insan hakları ve demokrasi değerlerini temel alır. Uygulamada, ‘alternatif söylem’ ile ‘karşıt söylem’ kavramları arasında net bir ayrım yoktur. (de Latour, 2017)

ASİMİLASYON

- Bir etnik ya da sosyal grubun (genellikle azınlığın) diğer bir grupta uyumlu hâle gelmesi. Grup geleneksel kültürel pratiklerini tamamen bırakmasa da, asimilasyon genellikle o grubun mensuplarının toplumun diğer fertlerinden sosyal anlamda ayırt edilemez hâle gelmesine yol açar. (IOM, 2019)
- Farklı kökenlerden ları veya etnik grupları, bunların kültür birikimlerini, kimliklerini baskın doku ve yapı içinde eriterek yok etme. (GTS)

bkz. *entegrasyon, uyum, sosyal uyum*

AYRIMCI SÖYLEM

- Önyargılar sonucunda ortaya çıkan ayrımcılığın dil aracılığıyla ifade edilmesi. (ASULİS, 2016)

Ayrımcı söylem, nefret söylemine kıyasla daha ince bir şekilde kurgulanmıştır; ayrımcı ve ötekileştiren mesajları ondan daha örtük bir şekilde verir. Bir ifade ‘nefret söylemi’ olarak değerlendirilemeyecek olsa da ayrımcı olabilir.

bkz. ayrımcılık, nefret söylemi, söylem, önyargı

AYRIMCILIK

- ‘Lehte’ ile ‘aleyhte’ arasında hiçbir makul ayrımın yapılmadığı bir durumda, herkese eşit olarak davranılmaması. (IOM, 2019)
- Irksal veya etnik köken ya da cinsiyet benzeri yasaklanmış etmenlerden dolayı, bir kişiye daha az tercih edilir şekilde muamele edilmesi. (NSY)
- Önyargıyla yaklaşılan bir dış grubun, iç grupla ilişkisini imkânsız kılacak şekilde sosyal ya da fiziksel olarak uzakta tutulması ve bunun göreceli olarak kalıcı olması biçiminde ortaya çıkan, esasta sosyal farklılaşmayı inşa etmeye yönelik bir eğilimdir. (Göregenli, 2008)

Ayrımcılıkta, herhangi bir karşılaştırma ve farklı muamele içermeyen nefret söyleminden farklı olarak, karşılaştırılabilir durumda olan kişiler arasında makul ve nesnel bir nedene dayanmaksızın farklı muamele vardır. Nefret söylemi ile ayrımcılık, birbirini tetikleyen ve birbirinin ortaya çıkmasını kolaylaştıran iki farklı olgu olarak görülebilir. (Karan, 2013)

bkz. nefret söylemi, nefret suçu, ayrımcı söylem, ayrımcılık yapılmaması, önyargı, ırk ayrımcılığı, doğrudan ayrımcılık, dolaylı ayrımcılık

AYRIMCILIK YAPILMAMASI

- İnsanların sadece belirli bir kategoriye ait olmalarından dolayı kendilerine olumsuz bir şekilde ayrımcılık yapılmasını reddetme. Devletler hukuku ayrımcılık yapılmasını yasaklamaktadır. (IOM, 2019)

Ayrımcılık “ırk, cinsiyet, dil ya da din” açılarından (1945 BM Şartı, Md. 1) ya da “ayrımcılığın her türü, örneğin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka düşünce, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet ya da diğer statüler” (İHEB, Md. 2) açısından yasaklanmıştır. (IOM, 2019)

AZINLIK

- Bir devlettaki genel nüfusa göre sayıca daha az olan, hâkim konumda bulunmayan, genel nüfustan farklı etnik, dinsel veya dilsel özellikler taşıyan ve zimnen, kendi

kültür, gelenek, din veya dilini muhafaza etmek için dayanışma içindeki gruplar. (IOM, 2019)

BAĞLAM

- Herhangi bir olguda olaylar, durumlar, ilişkiler örgüsü veya bağlantısı. (GTS) İfadeler, niyeti ve nedenselliği anlamadaki doğrudan ilgileri nedeniyle iletişimin kurulduğu politik, ekonomik ve sosyal bağlamda değerlendirilmelidir. (Article 19, 2015)
-

BARIŞ GAZETECİLİĞİ

- Barışı savunan, barışa, barış için yapılanlara haber değeri atfeden, bu arada çatışmalı durumlarla ilgili olarak yapılan her türlü habercilikte savaşı, şiddeti kışkırtmak yerine, barışı, çözümü kolaylaştırmak peşinde olan gazetecilik. (Alankuş, 2009)

Barış gazeteciliğinde, savaş ya da barış çabaları, bir tarafa 'biz' ve 'kazanımlarımız', diğer tarafa 'onlar' ve 'kayıplar' konularak haberleştirilmek yerine, barışın ancak her iki tarafın da bir şey kazanması/kaybetmesi ile gerçekleşebileceği bilgisiyle davranılarak, tarafların karşılıklı kazanımları üzerine odaklanılmaktadır. (Alankuş, 2009)

bkz. *hak odaklı habercilik, yurttaş gazeteciliği*

COĞRAFİ KISITLAMA

- Mülteci korumasının sadece Avrupa'da (Avrupa Konseyi üyesi olan ülkeler ile Bakanlar Kurulu'nca belirlenebilecek diğer ülkelerde) meydana gelen olaylar nedeniyle iltica talep eden kişiler açısından sağlanma yükümlülüğü altında olunması. (TGY, 2013)
- 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamında mülteciler için uygulanan coğrafi sınırlama kuralları.

Türkiye, Bakanlar Kurulu'nun 1 Temmuz 1968 tarihli kararıyla Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü'ne katılmış, ancak 1951 Sözleşmesi'nde koyduğu coğrafi kısıtlamayı kaldırmamıştır. Dolayısıyla, Avrupa Konseyi ülkeleri dışından gelen kişilere mülteci statüsü vermemektedir.

bkz. *mülteci, sığınma, iltica, şartlı mülteci*

DOĞRUDAN AYRIMCILIK

- Bir kişi veya grubun, ayrımcılığın yasaklandığı nedenlerden birine dayalı olarak; insan hak ve özgürlüklerinden, aynı veya benzer konumda olduğu diğer kişilerle eşit bir şekilde yararlanmasını ve bunları kullanmasını engelleme ya da zorlaştırma

niyet veya etkisine sahip her türlü fark, dışlama, sınırlama ya da tercih. (Gül ve Karan, 2011)

bkz. ayrımcılık, dolayısıyla (bağlantılı) ayrımcılık, dolaylı ayrımcılık, ayrımcılık yapılmaması

DOLAYISIYLA (BAĞLANTILI) AYRIMCILIK

- Bir kişinin, kendisiyle bağlantılı bir başka kişinin nitelikleri nedeniyle ayrımcılığa uğraması. (Gül ve Karan, 2011)

Beyaz bir bireyin, siyah biri ile evli olmaktan kaynaklı olarak, çalıştığı işyerinde ayrımcılığa uğraması, 'dolayısıyla ayrımcılık' örneğidir. (Gül ve Karan, 2011)

bkz. ayrımcılık, doğrudan ayrımcılık, dolaylı ayrımcılık, ayrımcılık yapılmaması

DOLAYLI AYRIMCILIK

- Sadece farklı muameleler değil, herkes için aynı şekilde geçerli ve görünüşte tarafsız olan, ancak bazı kişi ve gruplar üzerinde diğerlerinden farklı veya diğer gruplardan daha fazla olumsuz etkiler yaratan yasal düzenleme, uygulama ve tedbirler. (Gül ve Karan, 2011)

Doğrudan ayrımcılık ile dolaylı ayrımcılık arasındaki en temel fark, birincisi farklı muameleyi yasaklarken, ikincisinin ayrımcı etkileri olan aynı muameleyi yasaklamasıdır. (Gül ve Karan, 2011)

Dolaylı ayrımcılığa örnek olarak, bedensel sakatlıkları olan kişiler düşünülmeden yapılan merdivenler verilebilir. Erişilebilirlikle ilgili bu sorun, sakatlara doğrudan bir yasak getirmese de, onların belirli binaya veya alanlara ulaşımını engeller. (Sivil Sözlük)

bkz. ayrımcılık, doğrudan ayrımcılık, dolayısıyla ayrımcılık, ayrımcılık yapılmaması

DÜZENLİ GÖÇ

- Menşe ülkeden çıkışı ve ev sahibi ülkeye seyahati, transit geçişi ve girişi düzenleyen kanun ve yönetmeliklere uygun olarak insanların olağan ikamet yerinden yeni bir ikamet yerine gitmeleri. (IOM, 2019)
- Yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişi, Türkiye'de kalışı ve Türkiye'den çıkışı. (YUKK, Md. 3)

bkz. düzensiz göç, yasa dışı göç

DÜZENSİZ GÖÇ

- Gönderen, transit ve kabul eden ülkelerin düzenleyici normlarının dışında yaşanan hareketlilikler. (IOM, 2019)

- Yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişi, Türkiye'de kalışı, Türkiye'den çıkışı ve Türkiye'de izinsiz çalışması. (YUKK, Md. 3)

bkz. düzenli göç, düzensiz göçmen

DÜZENSİZ GÖÇMEN

- Giriş koşullarının ihlali veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kişi. Bunun yanı sıra, bir transit veya ev sahibi ülkeye meşru yollarla giriş yapan, ancak izin verilen kalış süresini aşan veya akabinde yetki verilmeden çalışmaya başlayan kişi. (IOM, 2019)

Literatürde ve medyada, bir ülkeye düzensiz giren kişileri ifade etmek için 'yasa dışı göçmen', 'kaçak göçmen', 'kayıt dışı / belgesiz göçmen' tanımlamaları kullanılmakta, bu kullanımlar düzensiz göçmenlerin suçla ilişkilendirmesine neden olmakta ve tehditkâr çağrışımları nedeniyle bu kişilerin 'güvenlik sorunu' olarak yaftalanmasına yol açmaktadır.

bkz. düzenli göç, düzensiz göç, yasa dışı göç, yasa dışı göçmen

ENTEGRASYON

- Farklı ülkelerde ve bağlamlarda farklı şekillerde kullanılan ve anlaşılan 'entegrasyon', göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası olarak kabul edildiği süreç olarak tanımlanabilir. Genellikle göçmenler ve ev sahibi ülke toplumları arasında iki yönlü bir sürece atıfta bulunan bu terim, göçmenlerin ve ev sahibi toplumların haklarına ve yükümlülüklerine, farklı türlerde hizmetlere ve iş-gücü piyasasına erişime, göçmenleri ve ev sahibi toplulukları ortak bir amaç için bir araya getiren temel değerlerin tanımlanmasına ve bunların gözetilmesine ilişkin hususlara işaret eder. (IOM, 2019)

Avrupa'da yaşayan Türkiyeliler bağlamında öne çıkan, özellikle kitlesel göçler bakımından sorunlar barındırması ve 'asimilasyon'u çağrıştırması nedeniyle eleştirilen bu kavramın yerine bazen 'adaptasyon', 'harmonizasyon' gibi kavramların kullanıldığı, Türkiye'de resmî kurumların ise 'uyum' kavramını tercih ettiği görülmektedir. (Erdoğan, 2017)

bkz. uyum, asimilasyon, sosyal uyum

EŞİTLİK HAKKI

- Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır, birbirlerine kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar. Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka türden kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka türden statü gibi herhangi bir ayırım gözetilmeksizin, bu Bildirgede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahiptir. (İHEB, Md. 1 ve 2)

EV SAHİBİ ÜLKE

- Düzenli veya düzensiz göçün hedefinde bulunan, varış ülkesi.
- Hedef ülke, kabul eden ülke, istihdam devleti. (IOM, 2019)

TDK, ‘ev sahibi’ni “Evi veya konutu yasalara göre tasarrufu altında bulunduran, evin sahibi olan kimse; konuk ağırlayan kimse, kurum, şehir vb.” şeklinde; ‘konuk’ kelimesini ise “Bir yere veya birinin evine kısa bir süre kalmak için gelen kimse, misafir” olarak tanımlar. Bu bağlamda, ‘ev sahibi ülke’ kullanımı, konukları geçici olarak ağırlayan ülke algısı oluşturarak, taraflar arasında bir ast-üst ilişkisi kurulmasına zemin oluşturmaktadır.

bkz. hedef ülke, kabul eden ülke, yerleşilen ülke, varış ülkesi

GEÇİCİ KORUMA

- Çatışma veya yaygın şiddet ortamlarından kitlesel olarak kaçıp gelen kişilere öncesinde bireysel statü belirleme işlemine tabi tutulmaksızın devlet tarafından geçici koruma sağlama konusunda geliştirilen düzenleme. (IOM, 2019)

Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. (YUKK, Md. 91)

Geçici korumanın üç temel unsuru, güvenli topraklara erişime izin verilmesi, geri gönderme yasağının uygulanması, temel ve acil insani ihtiyaçların karşılanmasıdır. (TGY, 2013)

Türkiye’deki hukuk sisteminde, YUKK kapsamında, Suriyeliler geçici koruma statüsü altında değerlendirilmekte ve ilgili literatürde, ‘geçici koruma altındaki Suriyeliler’, ‘geçici korunanlar’ ve ‘geçici korunan Suriyeliler’ gibi ifadeler sık sık kullanılmaktadır.

bkz. mülteci, şartlı mülteci, sığınmacı, göçmen

GEÇİCİ ÖZEL ÖNLEM

- Uzun zamandır belli bir haktan mahrum olduğunu bildiğimiz bir toplumsal grubun o haktan faydalandığından emin olmak için geçici olarak o grubun lehine yapılacak uygulamalar. (Sivil Sözlük)

Bir toplumda ayrımcılığa uğrayan gruplar lehinde geliştirilen, bu gruplara avantaj sağlayan politika, strateji, yöntem ve uygulamalar, ayrımcılığın ortadan kalkması sürecinde oluşan mağduriyetleri ortadan kaldırmayı hedefler. Ayrımcılık ortadan kalktığında bu önlemler de kaldırılacaktır. Örneğin, bir iş yerinin, kadın ve erkek çalışanlarının sayısı eşitleninceye kadar sadece kadın istihdam etmeye karar vermesi, bir geçici özel önlemdir. (Göregenli, 2012)

GENELLEME

- Belirli bir küme ya da sınıfın sınırlı bir parçasından edinilen yaşantılara dayanarak tümü üzerinde ileri sürülen yargı. (Erinç, 1974)

Belirli bir grubun üyesi olduğu bilinen bir kişiyle ilgili bir kanının, söz konusu grupta yer alan her birey için geçerli olduğunu varsaymak, bir genellemedir.

GERİ GÖNDERMEME

- Devletlerin mültecileri ve sığınmacıları herhangi bir şekilde yaşam ve özgürlüklerinin tehdit altında olabileceği ülkelere ya da sınırlara geri göndermesini yasaklayan uluslararası mülteci hukuku ilkesi. (IOM, 2019)
 - YUKK kapsamındaki hiç kimsenin, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının ya da hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilememesi ilkesi. (YUKK, Md. 4)
-

GÖÇ

- Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi. (IOM, 2019)
- Ekonomik, toplumsal, siyasi nedenlerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret. (GTS)

bkz. *uluslararası göç, iç göç, transit göç*

GÖÇMEN

- Bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve 'kişisel uygunluk' nedenleriyle aldığı tüm durumları kapsayacak şekilde, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye doğru hareket eden kişiler ve aile fertleri. (IOM, 2019)

Göç literatüründe 'göçmen' kelimesinin göç eden herkes için, mülteci, uluslararası korumadan yararlanan, sığınmacı gibi farklı anlam ve hukuki statülere karşılık gelen kelimeler yerine de kullanılması, ilgili kişilerin hukuki statüleri hakkında belirsizlikler doğmasına neden olmakta, yasal çerçevelerin doğru çizilmesini zorlaştırmaktadır.

Günlük dilde de, dış koşullardan etkilenmeksizin, gönüllü olarak göç etme kararı alan kişilere atıfla kullanılan kelimenin, yerinden edilmiş, zorunlu olarak göç eden

mültecileri ifade ederken kullanılması, bu kişiler hakkında keyfilik algısının oluşması sonucunu doğurmaktadır.

Suriyeliler hakkındaki hukuki düzenlemelerin ve yasal statülere dair çeşitli kavramlar arasındaki anlam farklılıklarının yeterince bilinmemesi nedeniyle, Türkiye’de Suriyeliler sıklıkla ‘Suriyeli göçmenler’ olarak anılmaktadır.

bkz. sığınmacı, mülteci, şartlı mülteci, yabancı

GÖNDEREN ÜLKE

- İnsanların yurtdışına daimi veya geçici olarak yerleşmek üzere ayrıldıkları ülke. (IOM, 2019)

bkz. menşe ülke, kaynak ülke

HAK ODAKLI HABERCİLİK

- Hak ihlallerini haber yapıp, takip eden; bütün haberleri ötekiler lehine odaklı kılmayı, haber yaparken hak ihlali yapmamayı, haklar konusunda bilgilendirici, hakların kullanılması konusunda cesaretlendirici olmayı ilke edinen habercilik. (Alankuş, 2009)

bkz. yurttaş gazeteciliği, barış gazeteciliği

HÂKİM

- Egemenliğini yürüten, buyruğunu yürüten, sözünü geçiren, egemen; baskın. (GTS)
-

HEDEF ÜLKE

- Düzenli ya da düzensiz göç hareketlerinde, varılacak hedef konumundaki ülke. (TGY, 2013)

bkz. kabul eden ülke

IRK AYRIMCILIĞI

- Siyasî, ekonomik, sosyal, kültürel veya toplumsal yaşamın herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınmasını, uygulanmasını, bu hak ve özgürlüklerden yararlanılmasını ortadan kaldırmak veya zayıflatmak amacına ya da etkisine yönelik, ırk, renk, soy ya da ulusal veya etnik kökene dayalı her türlü ayırım, dışlama, kısıtlama ya da tercih. (IAOK, Md. 1)

bkz. ırkçılık, ayrımcılık, ayrımcı söylem, yabancı düşmanlığı

IRKÇILIK

- Belirli bir ırkı ve/veya etnik grubu fiziksel ve kültürel özelliklerine dayanarak başkalarından üstün kılan, ekonomik hâkimiyet ve kontrol kazandıran ideolojik yapı (inşa). Hem ırka dayalı önyargıları, hem de ırk ayrımcılığını içermektedir. (IOM, 2019)

bkz. ayrımcılık, ırk ayrımcılığı, ayrımcı söylem, yabancı düşmanlığı, önyargı

İÇ GÖÇ

- Yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla veya yeni bir ikametle sonuçlanacak şekilde, aynı ülkenin bir bölgesinden başka bir bölgesine göç. (IOM, 2019)

bkz. göç, uluslararası göç

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

- Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir. (AİHS, Md. 10)

İfade özgürlüğü, bireysel düzeyde, her bireyin kendini tamamlaması, itibarı ve gelişimi için kilit rol oynar. Devlet düzeyinde, iyi bir yönetimin sağlanması yani ekonomik ve sosyal gelişme için gereklidir. Bununla birlikte, mutlak bir hak değildir ve uluslararası insan hakları hukuku kapsamında, belirli istisnai koşullar altında, devletler ifade özgürlüğü hakkını kısıtlayabilir. (Article 19, 2015)

Nefret içerikli ifadeler gündeme geldiğinde, öncelikle bir ifadenin ifade özgürlüğü kapsamına girip girmediğine karar verilmekte ve ardından, ifadenin sınırlanıp sınırlanamayacağı değerlendirilmektedir. Nefret söylemi söz konusu olduğunda, ifade özgürlüğüne müdahale edilmesi veya nefret içerikli ifadelerin ifade özgürlüğünün koruma alanından çıkarılması gerekmektedir. Dolayısıyla, devletlerin hem nefret içerikli ifadeler kullanmama, hem de üçüncü kişilerin bu yöndeki ifadelerine karşı etkili bir koruma sağlama yükümlülüğü söz konusudur. (Karan, 2013)

bkz. nefret söylemi

İKİNCİL KORUMA

- Mülteci ve ya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri döndüğü takdirde ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek; işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak; uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle

menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişi. (YUKK, Md. 63)

bkz. *mülteci, şartlı mülteci, yabancı, vatansız kişi*

İLTİCA

- Sığınma. (GTS)

bkz. *sığınma*

İNSAN HAKLARI

- Çağdaş değerlere göre, insanların yaşadıkları toplum içinde ‘hak’ olarak talep edebilmeleri gereken özgürlükler ve faydalar. (IOM, 2019)
- Irk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin her bir bireyin doğuştan elde ettiği insan onuru ile eşit, devredilemez ve vazgeçilemez haklarını tanıyan ve koruyan uluslararası standartlar. (BMMYK, 2016)

İnsan hakları doğası gereği evrensel, devredilemez ve bölünmezdir. Tüm insan hakları ilkelerinin temelinde insan onuru ve eşitlik düşüncesi yer alır.

KABUL EDEN ÜLKE

- Varış ülkesi veya üçüncü bir ülke; geri dönüş durumunda menşe ülke. (IOM, 2019)

bkz. *hedefülke*

KALICI ÇÖZÜM YOLU

- Mültecilerin normal bir yaşam sürebilmeleri için, durumlarının tatmin edici ve kalıcı bir şekilde çözülebilmelerinin herhangi bir yolu. Geleneksel olarak, gönüllü geri dönüş, yerel bütünleşme (entegrasyon) ya da yerleştirmeyi kapsar.” (IOM, 2019)

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, mültecilere sunulan uluslararası korumanın geçici olduğunu, çözüm için “ulusal korumanın yeniden sağlanması veya sunulması” gerektiğini ve bunun “menşe ülkeye geri dönmek, iltica edilen ülkeye yerleşmek veya üçüncü bir ülkeye gitmek”le mümkün olduğunu belirtir. [UNHCR]

KALIPYARGI

- Belirli bir objeye ya da gruba ilişkin bilgi boşluklarını dolduran, böylece onlar hakkında karar vermeyi kolaylaştıran, önceden oluşturulmuş birtakım izlenimler, atıflar bütünü

olarak zihnimizde oluşturduğumuz imgeler. Özellikle yeni olgu, obje ya da grup ile karşılaştığımızda, onlarla ilgili bilgimiz bu tür imgeler ışığında biçimlenir. Böylece kalıpyargılarımız yoluyla, yeni olguyu/grubu gerçekte olduğu gibi ya da gerçek özellikleriyle değil, düşünce eğilimlerimize göre algılarız. (Göregenli, 2012)

bkz. *ırkçılık, ırk ayrımcılığı, ayrımcılık, ayrımcı söylem, nefret söylemi, nefret suçu, önyargı*

KARŞIT SÖYLEM

- Karşit söylem, özellikle şiddet içeren ekstremizmle mücadele için kullanılır. Başka bir anlatının parçalara ayrılarak analiz edilmesini ve meşruluğunun giderilmesini sağlar. (de Latour, 2017)
-

KORUMA

- Birey haklarının ilgili hukuk dallarının (insan hakları hukuku, uluslararası insancıl hukuk ve mülteci hukuku) ruhu ve lafzına uygun olarak tamamen gözetilmesini sağlamayı amaçlayan tüm aktiviteler. (IOM, 2019)

bkz. *uluslararası koruma*

MADUN

- Ast. (GTS)

Latince *sub* (alt) ve *alter* (öteki) sözcüklerinin birleşiminden türeyen, Latin menşeli dillerde askerî bir terminoloji içinde orduda en alt rütbede (astsubay) olanları tanımlamak için kullanılan *subaltern* terimi Türkçeye ‘madun’ olarak çevrilmiştir. (Birdal, 2013)

Gramsci’nin klasik tanımında madun tekil değil, toplumsal bir gruptur. Madun, toplumsal hareketlilik yapılarına erişimi engellenmiş olan kişidir. (Spivak, 2015)

Madun, toplumun hareketliliği içinde hareketsiz bırakılmış gruptur. Özne olamayan, sesini duyuramayan, anlatılmaya muhtaç olan ancak yanlış ve eksik anlatılan, bilinmeyen insandır. (Manap)

MENŞE ÜLKE

- Düzenli ya da düzensiz göç akınlarının kaynağı durumundaki ülke. (IOM, 2019)

Literatürde, ‘kaynak ülke’ ve ‘gönderen ülke’ tanımlamalarının aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir.

bkz. *gönderen ülke, kaynak ülke*

MİSAFİR

- Konuk; bir yere veya birinin evine kısa bir süre kalmak için gelen kimse. (GTS)

Savaş nedeniyle ülkelerinden kaçıp Türkiye'ye gelen Suriyelilerin yasal statüsü, 2011'de bu sürecin başlamasından 2014 yılında bu kişilerin geçici koruma kapsamına alınmasına kadar belirsizliğini korumuş, ardından Suriyeliler için 'misafir' tanımlaması yapılmış, medyanın ve hükümetin söyleminde Suriyeliler bu kavram çerçevesinde konumlandırılmıştır. Geçiciliğe vurgu yapan, hukuki bir statü veya bağlama referansta bulunmayıp, Suriyelileri hak ve tasarruftan yoksun özneler olarak konumlandıran 'misafir' tanımlaması, uzun süre, toplum içinde Suriyelileri tanımlayan genel kavram olarak kullanılmıştır.

MUHACİR

- Göçmen. (GTS)
- 1934 yılında kabul edilen 885 sayılı kanunda İskân Kanunu'nda şu tanım yer alır: "Türkiye'de yerleşmek maksadile dışarıdan, münferiden veya müçtemian, gelmek isteyen Türk soyundan meskûn veya göçebe fertler ve aşiretler ve Türk kültürüne bağlı meskûn kimseler, işbu kanunun hükümlerine göre Dahiliye Vekilliğinin emrile kabul olunurlar. Bunlara (muhacir) denir."
- Hz. Muhammed'e uyarak Mekke'den Medine'ye göç eden. (GTS)

TDK tarafından verilen alt anlamı "Hz. Muhammed'e uyarak Mekke'den Medine'ye göç eden" olan 'muhacir' kelimesi, hukuki metinlerde yer almaktan çıkmış ve günlük dilde, dine referans veren sosyolojik bir kavram olarak yer edinmeye başlamıştır.

Savaş nedeniyle Türkiye gelen Suriyeliler, bazı kesimler tarafından sosyolojik bağlamda ele alınmış, günümüz hukuk sisteminde yasal bir statüye tekbül etmeyen 'muhacir' kavramı din üzerinden kardeşlik vurgusuyla kullanılmaya başlamıştır.

bkz. *ensar*

MÜLTECİ

- "İrki, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi." (Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi, Md. 1)
- Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan

ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ika- met ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi. (YUKK, Md. 61)

İki tanım arasındaki fark, ikincisindeki “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nede- niyle” ifadesidir. Bu kapsamda, Türkiye sadece Avrupa Konseyi üye ülke vatandaşlarını mülteci statüsü altında değerlendirmektedir.

Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi kısıtlama nedeniyle, Suriyeliler ‘mül- teci’ statüsü altında değerlendirilmemiş, YUKK ile çizilen hukuki çerçevede ‘geçici koru- ma’ kapsamına alınmışlardır.

‘Suriyeli mülteciler’ tanımlaması, uluslararası hukuk sisteminde belirlenen mülteci statü- süne giren Suriyelilerin haklarına ve durumlarına vurgu yapması, bu hakların savunula- bileceği bir ortam oluşmasına imkân vermesi ve hukuki statüden yoksun bu kişiler için sosyolojik bir tanımlama getirmesi gibi nedenlerle, genellikle, hak savunuculuğu yapan kesimlerce kullanılmaktadır. Fakat bu kullanım, Suriyelilerin Türkiye’de hukuki bir statü- sü olduğu sanısının oluşmasına neden olduğu için eleştiri almaktadır.

bkz. şartlı mülteci, yabancı, sığınmacı, göçmen, coğrafi kısıtlama

MÜLTECİ HUKUKU

- Mültecilere yönelik koruma standartlarını içeren uluslararası teamül hukuku ve çe- şitli uluslararası, bölgesel ve ulusal belgelerin dâhil olduğu bir bütündür. (Mülteci Sözlüğü)

bkz. uluslararası göç hukuku

NEFRET SÖYLEMİ

- Irkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenle- re ve göçmen kökenli kişilere ve gruplara yönelik saldırgan milliyetçilik ve etnik mer- kezcilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifade bulan, dinsel hoşgörüsüzlük de dâhil olmak üzere, hoşgörüsüzlüğe dayalı nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimi. (Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 97(20) Sayılı Tavsiye Kararı, 1997)

Belirli ifadeleri nefret söylemi olarak doğru şekilde etiketlemek, uluslararası insan hakları hukukunu destekleyen haysiyet ve eşitlik gibi değerleri ilerletmede önemli bir rol oyna- yabilir. Ne var ki, bu kavramın kullanımının olumsuz sonuçları olabileceği için ifadeleri kolaylıkla nefret söylemi olarak işaretlemekten de kaçınılmalıdır. Kavramın çevresindeki karmaşa göz önünde bulundurularak, saldırgan ifadeler, dine küfür ve hakaret edilmesi,

tarihî olayların inkârı, terörizme teşvik, devletin ve kamu görevlilerinin korunması, hakaret konu başlıkları altında ele alınan ifadelerin nefret söylemi kapsamına girip girmediği doğru değerlendirilmeli ve çoğu durumda ifade özgürlüğü kapsamında koruma altına alınmalıdır. (Article 19, 2015)

bkz. *ayrımcılık, ayrımcı söylem, azınlık, yabancı düşmanlığı, nefret suçu, ifade özgürlüğü, önyargı, söylem, bağlam*

NEFRET SUÇU

- Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek veya hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir gruba gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suç. (NSY, 2016)

Nefret suçu kavramı, failin kurbanı tamamen ya da kısmi olarak önyargılara dayanan bir motivasyonla hedef aldığı, ceza gerektiren bir suçun işlenmesine referans verir. (Article 19, 2015)

Nefret suçunun oluşabilmesi için iki temel unsur gerekmektedir. İlk olarak failin eyleminin ceza hukukuna göre suç teşkil etmesi, ikinci olarak suçun AGİT tanımında da belirtilmiş olduğu üzere bahsi geçen herhangi bir gruba karşı önyargı ile (önyargı saiki ile) işlenmiş olması gerekmektedir. (Keyman, 2013)

Nefret söylemi, nefret suçuna giden sürecin çıkış noktası, yani nefret suçunun önünü açan tahammülsüzlüğün ve hoşgörüsüzlüğün dışavurumudur, fakat “Her nefret söylemi nefret suçu ile neticelenir” sonucuna ulaşmak son derece yanlış olur. (İnceoğlu, 2013)

bkz. *ayrımcılık, nefret söylemi, önyargı*

ÖNYARGI

- Bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı, peşin yargı, peşin hüküm, peşin fikir. (GTS)
- Diğer insanları, bireysel var oluşlarından değil grup aidiyetlerinden hareketle değerlendiren tutum, olumsuz dogmatik kanaatler. Bu düşünce ve kanaatler, olgunlaşmamış, her türlü kanıttan önce peşin kararlara dayanır. (Göregenli, 2008)

bkz. *ırkçılık, ırk ayrımcılığı, ayrımcılık, ayrımcı söylem, nefret söylemi, nefret suçu, kalıpyargı*

SIĞINMA

- Zulüm veya ciddi tehlike sebebiyle bir devletten kaçan kişilere başka bir devlet tarafından sağlanan koruma. (Mülteci Sözlüğü, 2017)

- Bir devletin geri göndermeme (*non-refoulement*) ilkesi ve uluslararası veya ulusal düzeyde tanıdığı mülteci haklarına dayalı olarak topraklarında verdiği bir koruma türü. (IOM, 2019)

bkz. *iltica*

SIĞINMACI

- Zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi. (IOM, 2019)
- Türkiye’de bu kavramın hukuki tanımı, iç hukukta ilk düzenleyici belge olan ve ‘1994 Yönetmeliği olarak bilinen, ‘Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etme Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’le, şu şekilde yapılmıştır: “İrki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı.”

1994 Yönetmeliği uzun yıllar yürürlükte kaldığı ve yönetmelikle mülteci statüsüne sahip olmayacaklar için ‘sığınmacı’ statüsü verildiği için, Suriyeliler hakkında bu kelimenin de kullanıldığı görülmektedir.

bkz. *mülteci, şartlı mülteci, yabancı, göçmen*

SOSYAL DIŞLANMA

- Belirli bireylerin ve kesimlerin toplumun sınırlarına itilmesi, demokratik yönetimden uzaklaştırılması, temel yetkinliklerinin gelişmesinin ve hayat boyu öğrenme olanaklarının engellenmesi ve ayrımcılıkla sonuçlanan diğer dinamikler. (Köylü, 2016)

bkz. *sosyal içerme, sosyal uyum, entegrasyon*

SOSYAL ENTEGRASYON

- Belirli bir topluluk ve toplumun ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel hayatına tam katılıma olanak sağlamak ve bu katılımı gerçekleştirmek amacını taşıyan süreç. Genel kabul gören bir tanımı olmamakla birlikte, kapsayıcı toplum fikri

insan hakları ve temel özgürlüklere, kültürel ve dinî çeşitliliğe, sosyal adalete, hassas ve dezavantajlı grupların özel ihtiyaçlarına, demokratik katılıma ve hukukun üstünlüğüne saygıya dayanır. (IOM, 2019)

bkz. entegrasyon, uyum, sosyal uyum

SOSYAL İÇERME / DÂHİL ETME

- Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altındakilere olanaklar yaratan ve ekonomik, sosyal ve kültürel hayata tam katılımları için gereken kaynakları sunan ve yaşadıkları toplumda ‘normal’ kabul edilen hayat standartlarını ve esenliği temin eden süreçler. (Köylü, 2016)

bkz. sosyal dışlanma, sosyal uyum, entegrasyon

SOSYAL UYUM

Bu kavrama ilişkin iki farklı yaklaşım vardır. İlk yaklaşımda, sosyal uyumun ortak normlar ve paylaşılan değerler yoluyla sağlanacağı fikri benimsenmiştir. Burada odak, homojenliğin grup kimliğini oluşturan ortak bağ ya da yapıştırıcı olarak görülmesidir. Sosyal içerme/dışlanma odaklı olan ikinci yaklaşımda ise, aidiyet duygusunu ‘sosyal uyum’ kavramının temsil ettiği düşünülür ve sosyal uyum, sosyal dışlanmayı engelleyen ve sosyal içermeyi inşa eden süreç olarak değerlendirilir. (Galabuzi ve Teelucksingh, 2019)

‘Sosyal uyum’ nötr bir kavram olarak görülmemekte, baskın olana uyum sağlama algısı yaratması nedeniyle eleştirilmektedir. Bu nedenle, yerine ‘birlikte yaşam’ kavramının kullanılması önerilmiştir.

bkz. entegrasyon, uyum, sosyal entegrasyon, sosyal dışlanma, sosyal içerme

SÖYLEM

- Dilin somut, yaşayan bir bütün olarak anlaşılması. (İnceoğlu ve Çomak, 2009)

Kelime, ‘söylemek’ fiilinden türetilmiş olması itibarıyla, sözel olanı çağırıştırır. Ancak söylem, yalnızca ‘söylediğimiz, konuştuğumuz şeyler’ anlamına gelmez; söylediklerimizle birlikte davranışlarımıza, düşüncelerimize ve tutumlarımıza yön veren bir düşünceler bütünü, yani bir ideolojiyi anlatır.

Söylem, yalnızca metinden ibaret değildir, aynı zamanda bağlamı da dikkate almak gerekir. İnsanlar, bilgi, tutum ve ideolojileri söylem yoluyla benimsemektedir. Toplumda iktidarı kontrol etmenin bir yolu da yalnızca, bir tür söylemi ya da eylemi değil, aynı zamanda, metin ya da konuşma olarak adlandırılan spesifik söylem uygulamalarını da denetim altında tutmaktır. (Van Dijk, 2010)

ŞARTLI MÜLTECİ

- Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi. (YUKK, Md. 61)

Suriye’den Türkiye’ye yönelik göç hareketlerinin kitlesel özelliği ve uluslararası koruma başvurularının bireysel olarak değerlendirilmesi imkânı olmaması, Suriyelilerin şartlı mülteci statüsü almalarına engel olmuş, bu nedenle YUKK kapsamında ‘geçici koruma’ statüsü tanımlanmıştır.

bkz. mülteci, yabancı, sığınmacı, göçmen, coğrafi kısıtlama

TRANSİT GÖÇ

- Bir ülkeden çıkıp başka bir ülkeye gitme maksadıyla transit olarak diğer bir ülkede (transit ülkede) bulunma. (TGY, 2013)

bkz. göç, uluslararası göç, iç göç

TRANSİT ÜLKE

- Düzenli veya düzensiz göç hareketleri için geçiş ülkesi.

bkz. transit göç

ULUSLARARASI GÖÇ

- Kişilerin daimi olarak yerleşmek ya da belirli bir süre yaşamak üzere menşe ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılarak bir başka ülkeye geçici ya da kalıcı olarak gitmeleri. (TGY, 2013)
- Yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göç ve uluslararası koruma. (YUKK, Md. 3)
- İnsanların menşe ülkelerinden uluslararası bir sınırı geçerek vatandaşı olmadıkları bir ülkeye hareketi. (IOM, 2019)

bkz. göç, iç göç

ULUSLARARASI GÖÇ HUKUKU

- Devlet egemenliğinden ve insan haklarına ilişkin hukuki belgelerden kaynaklanan, göçe ilişkin uluslararası normlar ve ilkeler. (IOM, 2019)

Devlet egemenliği, bir devletin göçmenlerin kabulü, gözaltına alınması ve sınır dışı edilmeleri, insan ticareti ve insan kaçakçılığıyla mücadele, sınırların korunması, vatandaşlık verilmesi gibi haklarını içerir. Uluslararası göç hukuku belgeleri, insan hakları hukuku, insancıl hukuk, iş hukuku, mülteci hukuku, konsolosluk hukuku, ticaret hukuku ve denizcilik hukuku gibi hukuk dallarına yayılmıştır. (IOM, 2019)

bkz. mülteci hukuku

ULUSLARARASI KORUMA

- Mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statülerini içermektedir. (YUKK, Md. 3)

bkz. koruma

UYUM

- Göçmenlerin kültürel, sosyal, ekonomik, olarak yaşadıkları topluma dâhil edilmesi, aidiyet hissinin geliştirilmesi, farklılıkların karşılıklı tanınması, bir arada yaşama inancının oluşturulması. Sosyal uyum, hukuksal uyum, eğitim, ekonomi ve sağlık gibi alanlarda uyum, işgücü piyasasına erişim, vatandaşlığa kabul uyumun farklı basamakları olarak kabul edilmektedir. (Göç ve Uyum Raporu, 2018)
- YUKK çerçevesinde uyum, toplumun ve göçmenin karşılıklı ve aynı ölçüde çaba göstereceği iki yönlü dinamik bir ilişki olarak ve göçmenlerin kendileriyle ilgili konularda edilgen olmadığı aktif katılımcı bir süreç olarak planlanmakta, uyum programları ise isteğe bağlı faaliyetler olarak tanımlanmaktadır. (YUKK, Md. 96)

Kanunda 'entegrasyon' yerine 'uyum' kelimesinin kullanılması yeni bir model ve politika benimseme anlayışını yansıtmaktadır. (Göç ve Uyum Raporu, 2018)

bkz. entegrasyon, asimilasyon, sosyal uyum

VATANSIZ KİŞİ

- Herhangi bir devletin kanunlarının işleyişi çerçevesinde vatandaş olarak sayılmayan kişi. (VKHS, 1954, Md. 1)
- Hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişi. (YUKK, Md. 3)

bkz. yabancı

YABANCI

- Belirli bir devlet açısından o devletin uyruğunda olmayan kişi. (IOM, 2019)
- Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi. (YUKK, Md. 3)
- Başka bir milletten olan, başka devlet uyruğunda olan (kimse), bigâne, ecnebi. (GTS)

Türkiye hukuk sisteminde göç ve iltica konularında yasal düzenlemeler Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) altında yapılmış, göç hareketlerine konu olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan kişiler ‘yabancı’ tanımlaması altında değerlendirilmiştir.

Türkiye’de göç literatüründe, Suriyelileri işaret etmek için de mevzuat ve kanunla ilişkili olarak aynı tanımlama kullanılmaktadır.

bkz. mülteci, şartlı mülteci, sığınmacı, göçmen

YABANCI DÜŞMANLIĞI

- Kişilerin topluluğa, topluma veya ulusal kimliğe yabancı oldukları veya dışarıdan geldikleri düşünüldüğü için kişileri reddeden, dışlayan ve sık sık kötüleyen tavırlar, önyargılar ve davranışlar. (IOM, 2019)

bkz. ırkçılık, ırk ayrımcılığı, ayrımcılık, önyargı

YASA DIŞI GÖÇ

- Göç literatüründe ‘düzensiz göç’le aynı anlamda kullanılmaktadır.

Kullanımı genellikle göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle kısıtlanan bu terim cezai bir anlam taşıdığı ve göçmenlerin insanlığını göz ardı etti için, onun yerine ‘düzensiz’ ifadesi tercih edilmektedir. (IOM, 2019)

‘Düzensiz göç’ yerine zaman zaman kullanılan ‘gizli göç’ terimi ise güvensizlik çağrışımı taşımaktadır.

bkz. düzenli göç, düzensiz göç, düzensiz göçmen

YENİDEN ÇİTLEME

- Önyargı beslenen grubun üyelerinden birinin, söz konusu gruba atfedilen olumsuz özellikleri taşımadığını kabul etmek, o kişi özelinde bu yargıları reddetmek fakat grubun kalaniyla ilgili olarak bu yargıları kullanmaya devam etmek.

Engellilerin sosyalleşemeyeceğini düşünen birinin, şahsen tanıdığı bir engelli için “engelli ama çok sosyal bir çocuk” demesi, bir yeniden çitleme örneğidir.

YURTTAŞ GAZETECİLİĞİ

- Yurttaş olma bilincini ve sorumluluğunu kazandırıp harekete geçiren gazetecilik. Tarafsız olmak yerine, yurttaşlardan yana taraf olan, bunun içinde pro-aktif bir gazeteciliği öngören bir gazetecilik. (Alankuş, 2009)

Yurttaş gazeteciliğinde yurttaş sadece haber kaynağı hâline gelmemekte, kendi sorunlarıyla ilgili olarak harekete geçirilirken haberin bizzat yapıcısı hâline de gelmektedir. Böylelikle haber, sadece elit-merkezli ve elitlerden yurttaşlara doğru akan bir nitelik taşımaktan çıkarak yurttaş-merkezli, aşağıdan-yukarıya işleyen, bu arada yurttaşlar-arası bir diyalogun önünü de açan bir hâle gelmektedir. (Alankuş, 2009)

bkz. barış gazeteciliği, hak odaklı habercilik

ZORLA YERİNDEN EDİLME

- Kişilerin başta silahlı çatışma, sivil itaatsizlik ya da doğal veya insan eliyle yaratılmış felaketler nedeniyle bireysel veya toplu olarak isteği dışında ülkesinden veya topluluğundan hareket etmesi. (IOM, 2019)

bkz. zorunlu göç

ZORUNLU GÖÇ

- Doğal veya insani nedenlerden dolayı vatandaşların kendi ülkelerindeki yaşamına ve refahına yönelik tehditlerden dolayı bir zorlama unsuru bulunan göç hareketi. (Mülteci Sözlüğü, 2017)

bkz. göç, uluslararası göç, düzenli göç, düzensiz göç, zorla yerinden edilme

- 1 Yeni Bir Söylem Çevrimiçi Eğitim Kitapçığı'na bit.ly/YeniBirSoylemEgitimModulu adresinden ulaşılabilir.
- 2 Kitapçıkta yer alan 'yönerge' bölümleri ve sunum metinleri, kolaylaştırıcılara, içeriği katılımcılara nasıl aktarabileceklerine dair fikir vermek amacıyla hazırlanmıştır. Kolaylaştırıcılar bu bölümlerde önerilen her yöntemi uygulamak, her cümleyi bire bir kullanmak zorunda değildir. 'Kolaylaştırıcı için notlar' bölümünde, kolaylaştırıcıların rolü ayrıntılı olarak anlatılmakta ve önemli pratik bilgiler sunulmaktadır.
- 3 Pat Brander ve diğ., "The Rules of the Game", Education Pack (Macaristan: Avrupa Konseyi, 2016), s. 154, <https://rm.coe.int/1680700aac>
- 4 Melek Göregenli, "Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık", *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde, der. Kenan Çayır ve Müge Ayan Ceyhan (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay., 2012).
- 5 Ece Tathan Bekaroğlu ve Hatice Demirbaş, "Evden Uzakta Olmak: Sığınmacıların/Mültecilerin Psikolojik Sorunları ve Alınacak Önlemler", *Kriz Dergisi* 21 (2013), s. 11-24.
- 6 Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, *Mülteciler ve Göçmenler için New York Deklarasyonu*, A/Res/71/1 (3 Ekim 2016.)
- 7 Mahmut İsal, "21. Yüzyılın Yakıcı Gerçeği: İklim Mülteciliği", 24 Ocak 2020, <https://www.hayatadestek.org/blog/21-yuzyilin-yakici-gercegi-iklim-multeciligi/>
- 8 United Nations, Department of Economic and Social Affairs Population Division, "International Migrant Stock 2019", https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/populationfacts/docs/MigrationStock2019_PopFacts_2019-04.pdf
- 9 IOM, Global Migration Data Analysis Centre, *Global Migration Indicators 2018*, Ekim 2018, <https://www.iom.int/news/iom-releases-global-migration-indicators-report-2018>
- 10 IOM (Uluslararası Göç Örgütü), "Missing Migrants", <https://missingmigrants.iom.int>
- 11 WFP, *Social Cohesion in Turkey: Refugee and Host Community Online Survey Round 1 2 3*, 2018
- 12 Ayşecan Terzioğlu, "Hep bu Suriyelilerin Yüzünden!: İstanbul'daki Sağlık Çalışanlarının Gözünden Suriyeli Çocukların Sağlığı," *Toplum ve Bilim* 134 (2015), s. 102-118; Gabriela Cloeters ve Souad Osseiran, "İstanbul'da Suriyeli Mültecilerin Sağlık Hizmetlerine Erişimi: Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bir Bakış Açısı Çalıştay Raporu" (2019), <https://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2019/04/SouadOsseiranGabrieleCloetersTR.pdf>
- 13 M. Murat Erdoğan, "Suriyeliler Barometresi-2019: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi" (Ankara: Orion Kitabevi, 2020), <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-TR-04092020.pdf>
- 14 Ayhan Kaya ve Aysu Kırac, "İstanbul'daki Suriyeli Mültecilere İlişkin Zarar Görebilirlik Değerlendirme Raporu" (2016), <https://www.hayatadestek.org/wp-content/uploads/2019/06/istanbuldaki-suriyeli-multeciler-zarar-gorebilirlik-raporu.pdf>
- 15 Zümray Kutlu, "Anadolu Kültür Derneği, Bekleme Odasından Oturma Odasına" (2015), <http://ingev.org/wp-content/uploads/2016/04/Bekleme.Odasından.Oturma.Odasina.pdf>
- 16 Mahmut Kaya, "Türkiye'de Suriyeli Mülteci Kadınların Evlenme Deneyimleri: Fırsatlar ve Riskler", *Uluslararası Göç ve Kadın Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi, 2018).
- 17 Yasemin İnceoğlu, "Tartışmalı Bir Kavram: Nefret Söylemi", *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar* içinde, der. Mahmut Çınar (İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2013), s. 75-95.
- 18 <http://hrantdink.org/tr/asulus/faaliyetler/projeler/medyada-nefret-soylemi>

- 19 Tirşe Erbaysal Filibeli, “Ayrımcılığa karşı yeni bir dil, diyalog ve demokrasi için ASULİS” (İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2016), s. 9.
- 20 Melek Göregenli, “Tartışmalı Bir Kavram: Nefret Söylemi”, *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar* içinde, der. Mahmut Çınar (İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2013), s. 57.
- 21 a.g.y., s. 58.
- 22 a.g.y., s. 59.
- 23 Tirşe Erbaysal Filibeli, a.g.y., s. 9.
- 24 a.g.y.
- 25 Yasemin İnceoğlu, “Tartışmalı Bir Kavram: Nefret Söylemi”, *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar* (İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2013), s. 76.
- 26 *Hate Speech ‘Explained’: A Toolkit* (Londra: Article 19, 2015), <https://www.article19.org/data/files/medialibrary/38231/'Hate-Speech'-Explained---A-Toolkit-%282015-Edition%29.pdf>
- 27 Ayrımcılık yasağı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'yle getirilmiştir ve sözleşmenin 14. maddesini ve 12 no'lu ek protokolünü içerir.
- 28 Ulaş Karan, “Nefret Söylemi ve Yakından İlişkili Diğer Kavramlar: Ayrımcılık, Nefret Suçu ve Hakaret”, *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar* içinde, der. Mahmut Çınar (İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2013), s. 70.
- 29 Hollanda Ceza Kanunu, Madde 137 c. Aktaran Yasemin İnceoğlu, “Tartışmalı Bir Kavram: Nefret Söylemi”, *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar*, (İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2013) s. 82.
- 30 Ulaş Karan, a.g.y., s. 64.
- 31 Yasemin İnceoğlu, a.g.y., s. 79-80.
- 32 İrkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) Türkiye Raporu (Strazburg, 2016).
- 33 Yasemin İnceoğlu, a.g.y., s. 91.
- 34 Sabine Klocker, *Manual for facilitators in non-formal education* (Strazburg: Avrupa Konseyi, 2009), <https://rm.coe.int/16807023d1>
- 35 Ellie Keen ve Mara Georgescu, *Bookmarks: A Manual for Combating Hate Speech Online Through Human Rights Education* (Ukrayna: Avrupa Konseyi, 2016), <https://rm.coe.int/168065dac7>

- 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (yürürlüğe giriş tarihi: 11 Nisan 2013). T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. [YUKK] (<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>)
- Alankuş, Sevda (2016) *Barış Gazeteciliği Elkitabı*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları. (https://bianet.org/files/static/bia_kitaplar/barisgazeteciligikitap.pdf)
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. [AİHS] (<https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf>)
- Ayrıncılığa Karşı Yeni Bir Dil, Diyalog ve Demokrasi için ASULS*. İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2016.
- Chakravorty Spivak, Gayatri (2015) *Madun Konuşabilir mi?*, çev. Emre Koyuncu. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Çınar, Mahmut (2013) “Habercilik ve Nefret Söylemi”, *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar* içinde, der. Mahmut Çınar. İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- de Latour, Agata ve diğ. *We can!: Taking Action against Hate Speech through Counter and Alternative Narratives*. Macaristan: Avrupa Konseyi, 2017. (<https://rm.coe.int/wecan-eng-final-23052017-web/168071ba08>)
- Enç, Mithat (1974) *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Erdoğan, M. Murat (2017) “Kopuş”tan “Uyum”a Kent Mültecileri: Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Galabuzi, Grace-Edward ve Cheryl Teelucksingh (2010) *Social Cohesion, Social Exclusion, Social Capital* (Ontario: Region of Peel, Human Services).
- “Göç ve Uyum Raporu” (2018) TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu. (https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf)
- Göregenli, Melek (2008) *Ayrımcılık ve İnsan Hakları*. İnsan Hakları Ortak Platformu Aralık 2007 Çalışma Toplantısı Raporu. (http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2007/06/ayr%C4%B1mc%C4%B1l%C4%B1kla.mucadele_toplant%C4%B1raporu.pdf)
- Göregenli, Melek (2012) “Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık”, *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde, der. Kenan Çayır ve Müge Ayan. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gül, İdil Işıl ve Ulaş Karan (2011) *Ayrımcılık Yasağı: Kavram, Hukuk, İzleme ve Belgeleme*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/24/Ayrimcilik.Yasagi.Kavram.Hukuk.Izleme_ve.Belgeleme.pdf)
- Güncel Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu. [GTS] (<https://sozluk.gov.tr/>)
- Hate Speech 'Explained': A Toolkit*. Londra: Article 19, 2015. (<https://www.article19.org/data/files/medialibrary/38231/'Hate-Speech'-Explained---A-Toolkit-%282015-Edition%29.pdf>)
- Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (yürürlüğe giriş tarihi: 4 Ocak 1969; TBMM kabul tarihi: 3 Nisan 2002) [IAOK] (<https://www.ihd.org.tr/her-tlrk-ayrimcilinin-ortadan-kaldirilmesine-k-uluslararasi-slee/>)
- İnceoğlu, Yasemin G., ve Nebahat A. Çomak (2009) *Metin Çözümlemeleri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İnceoğlu, Yasemin (2013) “Tartışmalı Bir Kavram: Nefret Söylemi”, *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar* içinde, der. Mahmut Çınar. İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (yürürlüğe giriş tarihi: 10 Aralık 1948). [İHEB] (<https://www.ihd.org.tr/insanhaklari-evrensel-beyannames/>)
- Karan, Ulaş (2013) “Nefret Söylemi ve Yakından İlişkili Diğer Kavramlar: Ayrımcılık, Nefret Suçu ve Hakaret”, *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar* içinde, der. Mahmut Çınar. İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.

Keleş, Ruşen (1980) *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Keyman, Fuat (2013) "Nefret Söylemi, Nefret Suçu, Demokrasi ve Birlikte Yaşama: Türkiye Örneği", *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar* içinde, der. Mahmut Çınar. İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.

Köylü, Murat (2016) *Ayrımcılığa ve Şiddete Karşı Hakları ve Hayatı Savunmak için: Sosyal İçerme*. Ankara: KAOS GL Derneği.

Manap, H. Merve (?), "Konuşan Ama Duyulmayan Daimi Öteki: Madun". (https://www.academia.edu/39332040/Konu%C5%9Fan_Ama_Duyulmayan_Daimi_%C3%96teki_Madun)

Nefret Suçu Yasaları: Pratik Kılavuz (2016). Varşova: AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu. [NSY] (<https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/nefret-sucu-yasalari-pratik-kilavuzu.pdf>)

Oğuzkan, A. Ferhan (1981) *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Perruchoud, Richard ve Jillyanne Redpath-Cross (2013) *Göç Terimleri Sözlüğü* (2. basım). Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü. (https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31.turkish_2ndedition.pdf) [IOM]

Sivil Sözlük, Sivil Sayfalar (<https://www.sivilsayfalar.org/sozluk/>)

Turner, Bryan S. (1993) "Contemporary Problems in the Theory of Citizenship", *Citizenship and Social Theory* içinde, der. Bryan S. Turner. Londra: Sage Publications.

Türkiye-AB Mülteci Sözlüğü. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı, 2017. (<https://www.ikv.org.tr/images/files/multecisozlugu.pdf>)

Türkiye ve Göç Yönetimi. Ankara: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2013. [TGY]

"UNHCR ve Mülteciler İçin Uluslararası Koruma", Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. (<https://www.unhcr.org/tr/unhcr-ve-multeciler-icin-uluslararasi-koruma>)

Van Dijk, Teun A. (2010) "Söylem ve İktidar", *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* içinde, der. Ayşe Çavdar ve Aylin B. Yıldırım. İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.

Vatansız Kişilerin Hukuki Statüsüne İlişkin BM Sözleşmesi (1954) (yürürlüğe giriş tarihi: 6 Haziran 1960) [VKHS] (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141025-5-1.pdf>)

Tüm eklere Şu adresten ulaşabilirsiniz: bit.ly/YeniBirSoylemEgitimModulu

EK 1 - Ayrımcılık ve diğer kavramlar (poster)

EK 2 - G6ç (video)

EK 3 - 6rnekler (haber kup6rleri)

EK 4 - S6ylem posterini

EK 5 - Sunum ('S6ylem, M6lteciler ve Ayrımcılık')

EK 6 - Vakalar

EK 7 - S6ylem posterini 6rneği

EK 8 - Değerlendirme formu

© HRANT DİNK VAKFI YAYINLARI, 2021

Bu kitapçık, bir arada yaşamı tehdit eden ayrımcı söylemlere ve nefret söylemine karşı alternatif, çoğulcu, yeni bir dil üretimine katkıda bulunmak için hazırlandı. Yaygın eğitim yöntemleriyle tasarlanan Yeni Bir Söylem Eğitimi'nin uygulama kılavuzu olan kitapçıkta, bu eğitim çalışmasının hedefleri, programı, yöntemleri ve materyalleri sunuluyor. 'Ayrımcılık', 'göç' ve 'söylem' temalarına odaklanan üç ana bölümden oluşan Yeni Bir Söylem Eğitimi, mültecilere dair önyargıları ve yanlış bilgileri sorgulamayı, toplumsal kutuplaşmanın giderilmesine katkıda bulunmayı, bu konudaki farkındalığı güçlendirmeyi ve birlikte yeni bir dil kurmayı amaçlıyor.

Bu yayın Avrupa Birliği'nin maddi desteğiyle hazırlanmıştır. İçerik konusunda sorumluluk tamamen Hrant Dink Vakfı'na aittir; yayın, Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.